

4° Diff. 3402(24)
CONSIDERATIONES
PHILOSOPHICÆ

^{D E}
SCIENTIIS ET MODIS
SCIENDI IN COMMUNI,

^{Q U A S}
In Alma & Archiepiscopali Universitate
Salisburgensi,

S U B P R Æ S I D I O

P. JOSEPHI METZGER,
Ord: S. Benedicti, in Monasterio antiquissi-
mo S. Petri Salisburgi, Professi, Philoso-
fophiæ Professoris Ordinarij, & Facultatis Phi-
losophicæ p. t. Decani,

*in lucem & Disputationem publicam
protulit*

PRÆNOBILIS ET PERDOCTVS
DOMINVS

ADRIANUS à DEÜRING
in BÜZENHOVEN Brigantinus Acronianus,
Physicæ & utriusque Iuris Studiosus.

Ad diem Martij. M. DC. LXIV.

SALISBURGI,

Ex Typographia IOANNIS BAPTISTÆ MAYR, Ty-
pographi Aulici & Academici.

REVERENDISSIMO

E T

ILLUSTRISSIMO

DOMINO, DOMINO,

FRANCISCO

IOANNI

SACRI ROMANI IMPERII

PRINCIPI,

EPISCOPO

CONSTANTIENSI,

DOMINO AUGIÆ MAIORIS

ET OENINGÆ,

PRINCIPI ET DOMINO

CLEMENTISSIMO.

REVERENDISSIME
AC ILLUSTRIS-
SIME PRINCEPS, DOMINE DO-
MINE CLEMENTIS-
SIME.

Acydes Cyrenæus ab Attalo Rege invitatus venire renuit, facetè caulam subjiciens: Philosophos ut picturas & imagines eminùs videndos esse, non cominus. In Tuum Illustrissimum conspectum ipse non venio, sed philosophicos meos labores, ob tot beneficia, quæ à TE ILLUSTRIS- SIME AC REVERENDIS- SIME PRINCEPS, largâ quidem manu in me & meos sparsa fuerunt, dico consecrôque. Admitte has Theses in manus, sic enim Principis officium præstas. Ut enim fruges, non tam ingenio soli, quàm cœli beneficio, meliorêque temperie lætius exuberant; ita

DEDICATIO.

ita etiam juvenilia ingenia humanitate, benignitatēque principum virorum excitantur, & aluntur. Vivaciores fiunt Musæ, si Gratiæ se his conjungunt.

Sub Tuo Illustrissimo Nomine comparere in publico volui, ut tutior & lætior sub hac luce starem, quæ ab Illustribus virtutibus emanat. Animi Tui magnitudo & singularis benevolentia in literas, tenuitatem muneris est sublevatura.

Famam & Nomen Tuum meæ Theses circumferunt. Tacito teste, ceteris mortalibus in eo stant consilia, quid sibi conducere putent; Principum diversa fors est, quibus præcipua rerum ad Famam dirigenda. Hanc æternam merentur Tuæ virtutes. Vale, & fave.

ILLVSTRISSIMÆ AC REVERENDISSIMÆ CELSITUDINIS
Tuæ

devotissimus

ADRIANVS à DEVRING
in Büzenhoven.

APPROBATIO FACULTATIS THEOLOGICÆ.

Presentes de Scientia Considerationes, maturo iudicio ponderata, adeo exactæ sunt, ut non solum Fidei Orthodoxæ, & bonis moribus nihil contrarium contineant, sed rem difficilem & obscuram dilucidè exponant, & vel inde dignæ sint publica luce & concertatione. Ita testor.

P. MARIANUS SCHWAB
Ord. S. Bened. Schyrensis Monachus, SS. Theol. D. & S. Scripturæ Professor. Celsissimi & Reverendissimi Principis & Archiepiscopi Salisburgensis Consiliarius, p. t. Facultatis Theol. Decanus.

APPROBATIO FACULTATIS PHILOSOPHICÆ.

Silla merentur utramque paginam quæ miscent utile dulci, ab exquisita industria, istæ Theses hunc favorem merito publicum merentur, quæ in solidis solide Philosophicam gravitatem; in ambiguis amœnitatem, non amittunt, sed variegato opere Philosophiam, multis hactenus exosam, reddunt amabilem.

Ita testor loco Spectabilis Domini Decani.

P. OTTO GUTZINGER
Monachus ex Seon, Moralis Philosophiæ Professor.

Illustris & Generosus Dominus Joannes
Adamus Puechleittner L. B. ab & in Sunzing
Physicæ & Juris Utriusque Studiosus.

Prænobili Domino Defendenti.

Scientiam verè nobilitare.

Non Adriane tuas Proavorum nomine ceras
Claras, genusque respicis,
Clarior ingenua cupis esse Parente Minervæ
Scientiæque familia.
Nobilitas quamvis proprio Te sanguine scribat
Ex asse Prolem Gloriæ,
Non satis ista Tibi : petis, ipsa *Scientia* veros
Honoris addat ut Typos.
Maeste ! Tuo segetes studiorum semine Famæ
Sic Adriane tibi seris.
Sic tacitis vitam ; sic cæcis lumen adaptas
Ceris, & ignem Palladi.
Fumos Nobilitas, umbras Genus advehit, absque
Scientiarum Phosphoro.
Stemmata rara virent si nunquam Delphica Phœbi
Laurus juvet propaginem.
Quid nisi triste solum, careat si risibus hortus,
Et comitate Chloridis ?
Nunquid Lamina muta jacet, licet inclytus auro
Polycratis esset Annulus ?
Quando non animam, non vitam commodat ullus
Adamantis aut Onychis nitor ?
Quid nisi testa patet sterilis, si concha levata
Baccæ vel unione sit ?
Talis concha manet, talis stirps, Annulus, Hortus,
Decore scientiæ carens.
Nec Gens ulla feret, velut ærea buccina, Famam,
Si desit *Aura* Apollinis.
Maeste Adriane ! tuis igitur Laribus, Generique
Conjunge sic *Scientiam*.
Hoc tibi *Conjugio* veniet cum tempore Fama,
Sacraque Proles Gloriæ.
Honoris & Amoris ergo accinuit,

Ad Nomen, & Theses Prænobilis Domini
D E F E N D E N T I S.

N Omen conspiciens id CARVM Tuto vocabit,
At CARVM video nunc quoque Thema tuum,
Vipote venalis non est sapientia nummis,
Hinc miror factum, CARA quid accumules.
At tua mens non est ignara, quod hec duo CARA
Non nisi ter CHARVM te generare queant.

Ita è conjuncto cognati animi amore
allusit & applausit.

Prænobilis Dominus Arsenius Franciscus
Schmid à Wellenstein in Aicha
Juris Utriusque Studiosus.

Prænobili Domino Defendenti

Nobilitatem, Virtutem, Studium fœdera copulâsse.

E St quid, Majorum ceras numerare suorum,
Sed tamen est Studium Nobilitatis honos,
Nobilitas, Virtus, Studium tibi maxima merces,
Hæc pariunt famam, famaue laudis opes,
Hæc tria perpetuo junxerunt fœdera nexu,
Hæcque in te, vitæ Sidera Trina micant.

Hanc Chari animi Tesseram & pignus ponit

Prænobilis Dominus Wolffgangus Do-
minicus Vberacker ab Altenthau, Philos.
& Inst. Imper. Studiosus.

Ad Candidum Lectorem.

Prodit tandem in lucem primus Philosophia nostræ par-
 tus, jam ante decem & amplius menses conceptus: quemque
 Logica lapso jam anno parturire inter spinas suas cœperat, hos
 demum anno profert è sinu suo & explicat Physica, florem aut
 fructum non præcoccum, sed serotinum, quia post æstatem & autumnum se-
 cundo vix vere progenitum. Debuisset nimirum hoc Scientiarum German
 novi Defendentis nobiliorem ac doctiorem manum obstetricantem expe-
 ctare, quæ tractare illud sciret, & educare. Sed parturiunt, inquis, montes!
 magna & superba audio Scientiarum nomina, quæ vix Metaphysicus pu-
 blico inferre valeat, nedum ambire Logicus: & tamen quid præter nomi-
 na? cùm nihil sciatur, ut acutè ostendit Franc. Sanchez in suo tractatu
 quem inscribit, Nihil sciri. Verùm, pace tuâ, dice, non parturiunt hic
 montes; sed campi: partus si non est Scientia, tamen est Scientiæ notitia. Nec
 superbum nos terret hoc nomen: fastum, quem præferre videtur Scien-
 tia, ipsa deponit, quia Humana est. Sciri aliquid posse ostendet; sed eo, quo
 fas est homini modo. Meminisse decet, Palladi noctuam tribui, quæ quam-
 vis è Iovis cerebro, id est summo loco, nata, paterna tamen insignia in terras
 non detulit; sed aquilam reliquit cælo. Fabula nos veritatem docet: circa
 ipsas scientias minimum ferè sciri, fatendum est: aliquid tamen. Talis no-
 bis Scientiarum lux esse videtur, qualis Hyperboreis, quorum vertici Polus
 imminet, post mediæ anni diem lux est, scil. assiduum ferè crepusculum.
 Demùm nec Logicam ambitus ream ducimus, si scientias in apricum profe-
 rat, jure suo id facit, quia harum Clavis ipsa est & Organum. Caterùm, ne
 paucis te absolvam, Studiose Lector, Considerationes istas Scientiarum,
 vix à paucis aliàs, nisi dispersim tractatas, his paginis collectas, Tui Iuris
 fecimus, quibus in fine positiones Physicas & quedam Problemata, non inju-
 cunda, adjunximus. Cape eo quo proferuntur animo: & si quid tibi pla-
 cuerit, non nobis, sed us, unde hausimus fontibus: imò perenni & primo
 Scientiarum omnium Fonti D E O acceptum refer: in cuius Lumine
 quondam videbimus Lumen, Interea vive & vale.

CON-

CONSIDERATIO I.

De Habitu & Vnitate Scientiæ.

Plura de scientia in genere inquiri possunt, primò an detur scientia, secundo an scientia homini sit innata vel congenita, tertio an dentur plures scientiæ, quarto an scientia sit unus simplex habitus.

§. I.

An detur Scientia in humano intellectu.

EAm olim fuere Philosophi, ætate Aristotelis, ut Heraclitus, Cratylus & alij, qui credebant nullas dari scientias, quia de singularibus non possunt dari scientiæ cum sint omninò mutabilia, scientia autem debeat esse firma de rebus sententia: atqui omnia à parte rei sunt singularia. Item quia de infinitis non datur scientia, sed res naturales sunt infinitæ, igitur de ijs non datur scientia. Horum opinio, quia displicuit Platoni, ratio autem convincere videbatur, hinc posuit separatas Idæas, id est essentias omnium rerum tanquam naturas quasdam universales, ex quibus singularia suum esse participarent, separatim existere voluit, deque ijs dari scientiam. Utramque sententiam sopivit authoritas & ratio Aristotelis qui i. *Post.* c. 2. & postea passim scientias esse docuit, tum i. *Met.* à t. 25. Idæas Platonis retutavit. Et altera quidem in cineres abiit: prior verò hodie iterum revixit, quando non nemo Recentiorum, speciali tractatu, nihil sciri, inductione per omnia scibilia probavit. His non obstantibus.

Dicendum est. *Scientias dari.* ad cujus intelligentiam observandum: quod scientiæ nomen in primis sumatur pro scientia actuali, id est pro actu scientifico: atque item pro habituali, seu pro dispositione & inclinatione intellectus ad scientificos actus. Scientia actualis varias acceptiones habet, I. Sumitur sed impropriè pro quavis cognitione etiam non infallibili & sic dari scientiam nemo dubitat. 2. pro cogni-

CONSIDERATIO I

rione certâ, sive illa sit experimentalis, aut à sensibus hausta, seu pro infallibili intellectus assensu, quo nonnullis propositionibus lumine naturæ notis adhæret, ut his & similibus *Omne est, vel non est, OMNE TOTUM EST MA* us *suâ parte &c.* quomodo dari scientiam clarum est. 3. Sumitur pro solâ cognitione intellectus discursivâ, certâ, & evidenti, quâ ratione itidem scientia negari non potest: Sic enim qui videt Socratem ambulantem, evidenter pronunciat: *Omne quod ambulat, vivit, Socrates ambulat, igitur vivit.* quæ notitia supposito sensu vilis, benè disposito certa quidem est, non tamen rei necessariæ, neque enlm necessarium est, quòd Socrates ambulet vel vivat. 4. Strictius accipitur scientia pro notitiâ discursivâ de rebus simpliciter necessarijs; qualis est iste Discursus, *omne sensitivum vivit, omnis homo est sensitivus, ergo omnis homo vivit:* qui est de rebus certis, evidentibus, & quæ aliter se habere non possunt. 5. Magis perfectè sumi solet scientia (uti ab Aristot. *cit.* 1. *Post.* 6. 2.) pro cognitione rei per causam, sive illa sit extrinseca, sive intrinseca, talis erit, si quis rationem reddat demonstrativè, cur in meridie dies sit: quia lux solis est in nostro hæmispherio. Et de his duobus modis licet dubitârint antiqui, inter Recentiores dubium non reperitur. Denique scientia potest accipi pro omnimoda cognitione rei prout est, quod fit in primis penetrando essentialem rei definitionem ac constitutionem, deinde simul pernoscendo ipsius proprietates ac qualitates, præterea harum etiam intelligendo causas & radices, itemque effectuum cum causis immediatas connexiones & dependentias, quorum omnium comprehensio ad perfectam scientiam, pertinet, quæ cum humani intellectus vires ordinarias excedat, inde in hoc sensu scientias in humano intellectu (nisi ex speciali Dei munere, Adamo forsan & Salomoni vel quibusdam sanctis collato) non dari, fatendum est.

Quod ad scientiam habitualement attinet, dantur quidem habitus, qui inclinent ad actus scientiæ, primo secundo & tertio modo acceptos, si excipiat experimentalis cognitio sensuum, ad quam non datur habitus, cum sensus sint potentiæ ex se determinatæ: habitus tamen qui ad primi generis actus inclinant, dicuntur potius opinio, quàm scientia. Item habitus qui ad assensus infallibiles propositionum inclinat, vocatur habitus principiorum vel Intellectus. Tertiò habitus qui ad cognitionem intellectus discursivam certam, sed non de necessarijs disponunt, dicuntur quandoque scientiæ, sed analogicè tantum & minus propriè. Deniq;

Denique dantur habitus disponentes ad actus scientificos per discursum evidentem de rebus necessarijs illatos qui propriè scientiæ vocantur: nulla tamen ordinariè datur scientia in humano intellectu, quæ ad actum omnimodè perfectum possit inclinare. Nos igitur hic tantum præcipuè de habitu scientiæ propriè dictæ, quam sine addito scientiam dicere solemus, tractabimus; de habitu etiam principiorum, qui cum scientia connexionem habet, postea agemus. Ad rationes antiquorum scientias negantium patebit R. ex dicendis.

§. II.

An scientia homini sit innata vel congenita.

Platonis quondam & ejus sequacium opinio fuit, animas hominum à Deo ante corpora creatas in celo, sed quia peccaverant in corpora immissas, ut in illis pænas darent. Ex quo dogmate inferebant, quod animæ prius separatim existentes, utique intelligentes & scientes fuerint, ergo per scientiam à DEO infusam, quam in corpora quidem deferre soleant, sed cum ea mole corporeâ obruatur & quasi sopiatur, hinc demum eveniat, quod operâ & labore excitari debeat. Unde sibi persuadebant omnem scientiam quam homines se acquirere putant, esse tantum sopitæ illius & dormientis scientiæ reminisceniam. Hæc opinio Aristotelis & Peripatericæ scholæ (si unum ferè Philoponum excipias, qui in *Præem II. poster.* asseruit rationes rerum animæ congenitas, quæ tamen demersæ in anima lateant, instar scintillæ in cinere sepultæ, quæ irritata statim resplendet) communi authoritate & ratione sopita, ac oblivione planè sepulta est. Imò quoad id quod dicit animas ante corpora creatas (quæ etiam sententia Originis fuisse fertur) damnata est in Concilio Chalcedonensi & alijs. Eam tamen saltem quoad illam partem, quâ dicit scientias à DEO animæ inditas vitæ restituere est conatus Marsilius Ficinus lib. 11. *Platon. Theolog. de immortal. anim. c. 3.* & secutus illum Ioannes Lalemander, in *suis decisionibus Philosoph. to. 1. Diss. 10. part. 1.* qui etsi dictum fundamentum Platoniorum planè rejiciat, utpote fidei contrarium, tamen illud de scientijs congenitis, vel infusis probabilissimum esse judicat, etiam contra omnium ferè Philosophorum modernorum unanimem consensum. Fundamenta ejus præcipua sunt ista. Probat 1. paritatibus. 1. in generatione supernaturali infunduntur à DEO habitus supernaturales, ergo etiam in generatione naturali

naturali dantur habitus naturales. 2. animæ rationali de corpore egredienti Deus infundit species & habitus conformiter ad ejus statum necessarios, ergo idem præstabit animæ corpus ingredienti. 3. Deus Angelis in prima creatione infudit species & habitus, ergo etiam hominibus.

Secundo probat rationibus. 1. argumento, quod se solvisse putat Aristoteles 1. post. c. 1. Illud quod scimus, aut prius nobis cognitum, aut incognitum erat, si cognitum, ergo in vanum ejus scientiam quærimus: Si incognitum, frustra id quærimus, quia quando rem aliquam ignotam quærimus, licet nobis occurrat, eam tamen ignoramus. Respondit Philosophus: nos quærere distinctam rei notitiam, quam confusè antea cognoscebamus. Instat Antagonista Philosophi. Si jam habebamus scientiam confusam de illa re, ergo non acquirimus scientiam de novo, sed tantum quam confusam habebamus, lucidam & distinctam facimus. 2. Videmus aliquos habere majorem propensionem ad unam scientiam, quam ad aliam: & unde hoc, nisi quod Deus infuderit ipsis magis intensum habitum unius, quam alterius scientiæ. 3. Si acquiratur scientia de novo, vel acquiritur ope Magistri, vel ope sensuum, non primum, quia Magister nihil transfert in mentem discipuli quo generetur scientia, non secundum, quia sensus sunt fallaces, ergo non possunt causare scientiam, quæ debet esse infallibilis. 4. Cognitio scientifica homini est naturalis, ergo Deus dedit homini principia sufficientia ad illam, sicut dedit aliis viventibus sufficientia principia ad suas operationes naturales obeundas. Sed præcipuum principium ad cognitionem scientificam est scientiæ habitus, ergo æquum est, ut Deus dederit eum homini ab initio. 5. Deus creavit animas in esse perfectæ, sed ad hoc necessaria est scientia, quæ est animæ summa perfectio, ergo.

Dicendum tamen cum communi Philosophorum *hanc sententiam minimè esse probabilem, ne dum probabilissimam*. Probatio hujus desumi potest, primò ab ipsa rei incredibilitate: quàm enim incredibile est, dormire multis annis scientias in homine, donec à phantasias & sensibus excitentur? Maximè cum ne quidem ullum habeamus vestigium in infantibus, scientiæ in illis latentis, vel dormientis. 2. Ab ipsis illius opinionis fundamentis: nam fundamentum Platonis impium est & hæreticum: alia fundamenta sunt omninò labilia ut videbimus. 3. A congruentiis in contrarium; Videmus enim modum essendi & statum homi-

hominis esse ab initio vitæ imperfectum, atque etiam modum operandi per sensus internos, ergo idem erit de modo operandi per intellectum, consequenter habitus scientiæ in intellectu non requiritur. 4. Ab experientia: quia multi toto vitæ suæ curriculo, ne quidem de scientiis somniant, atqui nullus potest esse habitus in intellectu, qui non inclinet saltem ad aliquos actus, ergo tales nullum habent habitum scientiæ. Similiter multi sensus habent excitatissimos, & pollent rerum experientia, qui licet multa de scientiis speculativis legant & audiant, tamen in speculatione parum proficiunt: atqui hoc foret incredibile, si haberent congenitas scientias. 5. A paritate, quia si homini sint infusi primitivus habitus scientiarum naturalium tunc etiam dici poterit, ei infusos habitus virtutum naturalium in voluntate, adeoque omnes erunt naturaliter virtuosus; nec dabuntur virtutes morales acquisite, quod nemo adhuc dixit. 6. A ratione, si homines haberent scientiam innatam, vel haberent universalem scientiam omnium rerum naturalium vel tantum particularem quarundam: neutrum rationabiliter potest dici. Non primum, quia in nullo sine speciali Dei munere, talis scientia adhuc inventa est, sed frustra asseritur potentia & virtus proximè determinans ad actus ad quos nullus potest pertingere. Nec secundum, quia determinari non potest, qualem habitum quisque habeat, nec ulla est ratio, cur in æquali natura, uni detur perfectio animæ naturalis & non alteri.

Ad paritates pro fundamentis contrariis allatas in omnibus negatur consequentia. Primò enim cur infantibus infundantur habitus supernaturales, ratio est, quia habitus supernaturales se habent instar potentia ad operationes supernaturales, hinc sicut in generatione hominis naturali, omnes ei connascuntur potentia naturales, tanquam cum vita connexæ, ita cum vita gratia supernaturalis dantur habitus qui sunt principia necessaria operationum illius vitæ, secus est de habitibus naturalibus, qui non sunt principia necessaria operationum vitæ. 2. Cur animæ è corpore egredienti, Deus infundat species & habitus statui convenientes, ratio dari potest, quia cum in illo statu careat auxilio sensuum, per quos species acquirat, aliunde autem natura animæ requirat, ut operationes statui congruas exerceat, consonum est Divinae Providentiæ illi defectui subvenire, secus est in anima corpori infusa, hæc enim pro tempore infantia & statu illo imperfecto nullis speciebus

A 3

& habi-

& habitibus indiget, postea autem cum auxilio sensuum suâ iudiciâ illos poterit acquirere. 3. Inter Angelos & homines manifesta est disparitas. Angeli enim in statu perfecto naturæ intellectualis conditi sunt unde ab initio omnem perfectionem illi naturæ competentem requirunt, secus est de hominibus, ut patet.

Ad primam rationem, quâ arguitur contra Aristotelem, Dico, optimè respondisse Philosophum, nec ullius momenti esse instantiam contrariam, cujus negatur consequentia: qualis enim illatio? *habet notitiam confusam*, quæ etiam ex quâvis sensuum experientiâ acquiritur, *ergo habet habitum scientiæ*? Imo si illud argumentum Platonis aliquid probat, probat etiam contra Lalemanderum, quod quis actum scientiæ prius habuerit, quàm scientiam acquisiverit, quia notitia non tantum habitum scientiæ arguit, sed actum. Ad 2. Cur unus majorem propensionem ad unam scientiam habeat, quàm ad aliam, non illa ratio est, quod intensiorem, quis habeat scientiæ unius habitum, quàm alterius; sed vel ex naturali constitutione organorum ad ingenium hominis requisitorum provenit, vel ex quadam imaginatione difficultatis aut similibus causis. Sanè quod prior illa ratio non sit, patet ex eo, quia multi omnino à scientiis abhorrent, & consequenter non habent inclinationem proximam naturalem ad scientias, talis autem inclinatio est habitus scientiæ, ergo &c. Ad 3. Dico utroque modo acquiri scientiam, quod non ita fieri oportet ut magister debeat quasi per infundibulum scientiam in alterius transferre cerebrum, aut sensus per se immediatè debeant generare scientiam: sed magister quidem doctrinam auditui per vocem, vel visui etiam per scripta proponit, ex quibus sensibus per species sonorum aut litterarum veritatis significatio apprehenditur ab animo & intellectu, qui cum evidentia rei convincitur, assentitur, & inde infallibiles discursus formare discit. Nec refert, quod sensus fallaces sint, nam si bene sint dispositi non fallunt, quod si fallant, corrigere eos ratio potest, ex proprio suo lumine naturali, vel ex ijs, quæ aliàs experientiâ didicit, quod sine habitu scientiæ fieri potest. Ad 4. Resp. Deum dedisse homini principia sufficientia ad omnia, quæ ei naturalia sunt, non perfectè & simpliciter, sed secundum quod status illius requirit, & sic intellectus hominis sine habitu scientiæ est sufficiens principium ad scientificam de rebus cognitionem habendam, cum enim hominis status intellectualis sit primò imperfectus, & auxilio sensuum perfectibilis, sufficit, si habeat
tale

tales principium, per quod habitum scientiæ paulatim acquirat, & scientificam sibi cognitionem comparet, quale principium est intellectus sensibus adjutus. Unde est disparitas inter habitus & potentias, quia potentiæ naturales sunt necessaria & fundamentalia principia operandi, quæ acquirere homo non potest, habitus autem non sunt simpliciter necessarii saltem ad actus imperfectos, atque aliunde etiam per actus potentiarum possunt acquiri. Ad 5. Denique dicitur, quod Deus creaverit animas nostras in esse perfecto substantiali, non accidentali, alias enim ipsam etiam scientificam cognitionem & non tantum habitum scientiæ indere debuisset, quod manifestè falsum est. Maneat ergo inconcussa veritas, intellectum humanum in initio creationis produci *cecu- tabulam rasam* sine imaginibus rerum, & sine habitibus, potentem tamen ad omnia hæc successu temporis & sensuum adminiculo, labore & studio acquirenda.

15. III.

An una vel plures dentur scientiæ.

DE hac re ab antiquis dubitatum non reperimus, inter Recentiores tamen fuit Antonius Mirandulanus, qui lib. 13. de everfione singularis certaminis sect. 6. & 7. asseruit, dari tantum unam scientiam, quæ sit de Ente & ejus partibus. Quam sententiam licet evertere præter Conimbricenses conatus sit Did. Masius sect. un. in c. 23. lib. 1. post. q. 2, ejus tamen patrocinium denuò suscepit dictus Ioannes Lalemandet. cit. disp. 10. part. 3. ubi rationes Masii invalidas esse asserit, dictamque sententiam, licet communiter irrideatur à Philosophis, probabilissimam esse judicat, eò quod nulla stabili ratione impugnari possit, quod solutione argumentorum, & unâ vel alterâ ratione ostendere nititur. Imprimis si tot dandæ forent scientiæ, quot sunt partes Entis, innumeræ penè forent scientiæ. 2. cur non sit danda scientia pro qualitate, sicut dantur variæ pro quantitate, cur non detur una de Ubi, sicut datur una de corpore naturali &c. 3. Non sunt plures scientiæ, quàm intelligibilia, scientia enim non est nisi de intelligibili: sed datur tantum unum intelligibile, nempe Ens, ergo. Nec dicas, inquit, dari tantum unum intelligibile in universum, multa tamen partialia: inferam enim, ergo una tantum erit scientia in universum, quæ tamen habeat sub se diversas par

partes. Plures rationes & eorum solutiones videre est in Masio *l. cit.*

Dicendum tamen hanc opinionem non solum esse contra communem, ipsumque Aristotelem *1. post c. 23. & 6. met. c. 1.* sed insuper parum probabilitatis habere. Et quidem dupliciter illa potest intelligi, primò quòd licet dentur diversæ realiter scientiæ, tamen illæ ordinantur in unam per quandam connexionem & subordinationem scientiarum, & sic quidem non est admodum absurda: nihilominus tamen non satis probatur, cum inter multas scientias vix ulla appareat connectio, ut inter Geometriam, Metaphysicam & Musicam, secundò intelligi potest, quod sit tantum unus realiter habitus, quem sensum magis videtur habere opinio Lalemandeti: & hoc sensu minimè probanda est, vel ex eo quia ponit principium habituale tam universale quam sit ipsa potentia intellectiva, quod vix est conveniens. Utroque modo spectata taliter impugnatur. Ubi est diversus modus procedendi circa objecta scibilia, ibi est diversa scientia, scientia enim est, quasi tendentia quædam intellectus in objectum cognoscibile, hinc ubi est diversus modus tendendi in objectum alicujus habitus, ibi debet esse diversus scientiæ habitus, uti ideo phantasia & sensus interni distinguuntur à sensu visus, vel ab aliis sensibus externis, quia licet eadem objecta percipere possint, quæ ipsi sensus externi cognoscunt, alio tamen modo in ea tendunt, quàm isti, ut patet. atqui circa objecta scibilia, in intellectu humano, sunt planè diversi modi procedendi ex parte habitus scientifici: Nam Scientia Naturalium procedit circa sua objecta utendo sensuum exteriorum experienciâ, Scientia circa quantitates procedit, utendo ad miniculo imaginationis, scientia quæ est de Ente universali procedit utendo ipso proprio universali lumine intellectus. Sunt igitur diversæ scientiæ. Idem argumentum formari potest hoc modo, ubi sunt essentialiter diversæ difficultates circa objecta scientifica ibi dantur omnino diversæ scientiæ, sed circa naturalia, quantitatem & rationem Entis universalis sunt essentialiter diversæ difficultates, requirentes per se diversarum potentiarum auxilium, ergo. Accedit, quòd tam sint diversa scientiarum principia, uti manifestum est, quòd principia Matheseos nihil habeant commune cum principiis Metaphysicæ, atqui scientia humana debet proportionari suis principiis, consequens est igitur diversas esse scientias. Confirmaturque primò ipsa experienciâ, quâ apparet, quòd unus habeat inclinationem ad unam scientiam, v. g. Mathematicam, & non ad aliam, scilicet ad Metaphysicam.

Con-

Confirmatur secundo, quia si dicere licet quod unus sit habitus scientiæ, dicere etiam licebit, quod unus sit sensus in corpore ad omne sensibile, unica tantum virtus in voluntate, extendens se ad omne genus virtutum, quæ sunt inconvenientia.

Ad rationes porro contrarias facilis est responsio. Ad primam, dicitur, non sequi, si plures sunt scientiæ, quàm una, ergo tot debent dari scientiæ, quot sunt Entia; Unde negatur suppositum argumenti. Ad 2. dico, non implicare utique quin alia scientia etiam de qualitate, vel Vbi dari posset, si esset diversus modus procedendi, quàm sit scientiæ naturalis: cur autem scientia de quantitate diversa sit, patebit ampliùs ex infra dicendis. Ad 3. respond. negando quod detur tantum unum intelligibile in ordine ad scientias: nam licet Ens in communi, attingere possit una scientia sub communibus principijs Entis, quæ etiam tractare poterit de omnibus rebus & entibus prout illis communibus principijs & attributis Entis subiunt: quæ scientia est Metaphysica; dantur tamen adhuc aliæ scientiæ, quæ species Entis secundum alium modum procedendi, & diversa principia considerant. Nec proinde ex eo, quod detur unum intelligibile in universum, & multa particularia, sequitur dari etiam unam scientiã in universum, quæ sub se diversas partes habeat, imò potius sequeretur contrarium, quia sicut non datur unum realiter intelligibile in universum, ita nec una realiter scientia in universum. Cum igitur discussis his nebulis veritas illa eluceat, non unam tantum, sed plures dari scientias; antequam inquiramus unde sumatur diversitas scientiarum, prius de unitate scientiæ cuiusvis in se aliquid considerabimus.

§. IV.

An Scientia totalis sit simplex habitus & qualitas.

Supponimus hîc ex materia de habitibus quemvis habitum unum specie infima & numero non esse aggregatum ex multis actibus vel speciebus intelligibilibus in intellectu ordinatis, ut docuerunt Nominales, Scotus & alij teste Masio: sed esse pronitatem sive habilitatem ipsius potentiæ ac proinde ex parte potentiæ non ex parte objecti (prout se tenent species) esse principium plurium actuum, ad quos ipsam faciliat & disponit. Quâ sententiâ suppositâ remanet tamen controversia, inter

Thomistas & plerosque RR. an scientia aliqua totalis una specie infima in ratione scientiæ, sit unus simplex habitus, adeoque etiam simplex qualitas, an verò sit aggregatum ex pluribus habitibus in se, ac in esse rei completis & specie diversis, sed quia in genere scibilis inter se coordinantur, scientiam totalem unam ordine constituentibus, sicut u. g. (exemplum est Mendozæ) unum ordine est Civitas, Collegium, exercitus &c. Qui hoc posterius tenent RR. his nituntur fundamentis. Primum. Assensus diversarum conclusionum scientiæ totalis habent objecta formalia specie diversa: ergo etiam habitus. sed tam actus quàm habitus distinguuntur per objecta formalia, ergo habitus diversarum conclusionum, sunt specie diversi. Secundum. Ubi sunt diversa specie motiva, & media, sunt diversi specie actus. sed in quavis scientia sunt diversa specie motiva & media, ergo diversi specie actus: at ubi sunt diversi specie actus, sunt etiam diversi habitus: quia habitus debet assimilari actibus à quibus producit, & unus habitus non potest se extendere nisi ad actus similes, ergo &c. Tertium. ubi sunt diversæ difficultates, ibi sunt diversi habitus. sed in una scientia sunt diversæ difficultates, ergo. Quartum. unus actus scientificus est tantæ virtutis, quantæ est alter, ergo si unus producit habitum scientiæ, etiam alter in eadem habitum novum producet. Quintum. si potest dari unus habitus extendens se ad omnia objecta alicujus scientiæ, tunc poterit dari etiam unus actus adequatus circa omnia objecta eiusdem. sed consequens est incredibile. ergo.

Dicendum tamen. Totalem scientiam esse unum specie simplicem habitum, & per primum quidem actum perfectum produci, per reliquos verò tantum extendi ad nova objecta materialia vel etiam intendi. Ita S. Thomas 1. 2. q. 54. a. 4. in C. & cum eo Thomistæ communiter. Verba S. D. audiamus qui lo. c. sic inquit. *Quod si consideremus habitum secundum ea, ad quæ se extendit, invenimus in eo quandam multipliciter, sed quia ea multipliciter est ordinata ad aliquod unum, ad quod principaliter respicit, inde est quod habitus est qualitas simplex non constituta ex pluribus habitibus, licet ad plura se extendat non enim unus habitus se extendit ad multa nisi in ordine ad unum à quo habet unitatem.* Addit S. D. ibidem in sol. ad 3. *Cum quis acquirit per demonstrationem scientiam unius conclusionis habet quidem habitum sed imperfecte: cum vero acquirit per aliam demonstrationem scientiam conclusionis alterius, non adgeneratur in eo alius habitus, sed habitus qui prius fuerat fit perfectior, ut*
pote

potere ad plura se extendens, eò quòd conclusiones & demonstrationes unius scientiæ ordinatae sunt & una derivatur ex alia. Ex quibus rationem fundamentalem nostræ assertionis deducimus. Ubi est unum formale specificativum essentiae habitus, ibi est unus & simplex habitus, sed in una scientia totali est unum formale specificativum essentiae habitus, scilicet una ratio formalis *sub qua vel per quam* ut inferius ostendetur, ergo scientia totalis est unus simplex habitus. M. inde derivatur quia formale specificativum extrinsecum est quasi nota speciei intrinsecæ & differentiae ipsius habitus, consequenter si unitur ratio scientiæ in suo specificativo, erit una quoad se & in sua entitate. Confirmatur. Vbi est unus modus operandi, ibi est unus etiam modus effendi proveniens ab unâ formâ. sed ubi est una ratio scibilis ibi est unus modus operandi, ergo &c.

Vt ad fundamenta contraria respondeatur, supponimus usitatam in proposito distinctionem speciei in formalem & materialē, seu quod idem est in esse scibilis, & in esse rei. Actus enim scientifici quoad suam entitatem à suo motivo & objecto particulari specificantur, unde actus qui versantur circa objecta diversa vel procedunt per motiva in esse rei essentialiter diversa, specie differunt, sed tantum materialiter, quia omnes actus unius scientiæ semper sub unâ ratione formali unius objecti scibilis procedunt, à quo species formalis seu scibilis desumitur, unde etiam sunt in genere scibilis eiusdem speciei formalis & proinde pertinent ad unum specie habitum cuius unitas essentialis nullo modo à particularibus motivis & objectis, sed à ratione formali dependet. Hoc observato facilis est ad illa responsio. Ad primum conceditur quod assensus diversarum conclusionum habeant objecta formalia diversa in esse rei, non autem in esse scibilis: & negatur consequentia. jam enim ex dictis constat differentia inter habitus & actus. Ad 2, dicitur, ubi sunt diversa motiva & media esse diversos actus specie materiali non formali, nisi motiva illa sint diversae rationis formalis scibilis. Vbi autem, sunt actus diversi specie materiali tantum, nullo modo sunt diversi habitus, nec materiali, nec formali specie. Similiter ad 3, dico, quòd non quævis difficultas facit diversum habitum, sed solum ubi sunt diversae difficultates essentialiter, provenientes ex diversa ratione formali scibilis, ibi etiam sunt diversi habitus: non autem ubi sunt diversae difficultates tantum accidentaliter, provenientes nimirum ex defectu applicationis & exercitij ipsius habitus. Ad 4, patet 12, ex D. Thoma *sup. ad 3.* nam licet actus sit eiusdem virtutis, tamen si jam presupponatur habitus in subiecto, non de novo

eum producit, sed extendit, vel intendit. Ad 5. negatur sequela. Quia actus suam unitatem realem desumit, non tantum ab objecto vel subiecto utcunq; spectato, sed à principio efficiente, determinato in actu: quod non potest fieri nisi in particulari materiâ, unde actus etiam sumit unitatem ab objecto materiali. Secus est in habitu, qui est principium universale plurium actuum. Quod confirmatur à comparatione potentie actus, nam potentia intellectiva una & eadem versatur circa omnia intelligibilia, & tamen non potest elicere naturaliter actum adequatum omnia simul intelligentem.

CONSIDERATIO II.

De Diversitate & Divisione Scientiarum.

Postquam de Unitate scientiæ in communi diximus, & ostendimus plures dari scientias, tam genere quàm specie diversas, nunc differendum est, unde illa diversitas desumatur: quod seqq. qq determinabimus. 1. Unde sumatur diversitas generica scientiarum. 2. Unde diversitas specifica speculativarum. 3. Unde sumatur diversitas non speculativarum. 4. Unde diversitas numerica. 5. An eadem scientia possit esse practica & speculativa. 6. An solæ speculativæ sint simpliciter scientiæ, quibus addemus divisionem quandam scientiarum.

§. I.

Unde sumatur Unitas vel Diversitas generica scientiarum.

Communis est inter Philosophos scientiarum distinctio ex diversa abstractione desumpta ex Aristotele 6. *Met. t. 2.* quam disertè approbat & declarat D. Thomas *op. 70. super Boet. de Trinit. q. 5. a. 1.* cuius verba rem ipsam explicantia referimus. Sic igitur inquit, *speculabili quod est objectum speculativæ scientiæ per se competit separatio & à materia & à motu, vel applicatio ad ea, & ideo secundum ordinem remotionis à materia & à motu scientiæ speculativæ distinguuntur. Quedam igitur sunt speculabilia, quæ dependent à materia, & hæc distinguuntur: quia dependent quædam à materia secundum esse & intellectum, sicut illa in quorum diffinitione*

tione ponitur materia sensibilis, unde sine materia sensibili intelligi non possunt, ut in definitione hominis oportet accipere carnem & ossa, & de his est Physica, sive scientia naturalis. Quaedam verò quamvis dependant à materia secundum esse, non tamen secundum intellectum, quia in eorum diffinitionibus non ponitur materia sensibilis, ut linea & numerus: & de his est Mathematica. Quaedam verò sunt speculabilia, quae non dependent à materia secundum esse, quia sine materia esse possunt, sive nunquam sint in materia sicut DEVS & Angelus, sive in quibusdam sint in materia & in quibusdam non, ut substantia, qualitas, potentia & actus unum & multa & huiusmodi, de quibus omnibus est Theologia, id est Divina scientia, quia praeipuum cognitorum in ea est DEVS: alio nomine dicitur Metaphysica, id est, Transphysica &c. Hæc S. D. qui eadem fere aliis & amplioribus verbis deducit in 6. Met. le. 2. Ex quibus constat clarissimè D. Thomam distinctionem dictarum scientiarum desumere à trina illa abstractione: Physicā, quæ est à materia sensibili singulari, Mathematicā, quæ est à materia sensibili etiam in communi, ac denique Metaphysica, quæ est ab omni materia tam sensibili quam intelligibili. Sed contra hæc genera abstractionum insurgunt, Hurtadus de Mendoza, Arriaga, Lalemandet & alii similes Recentiores, qui illas multis modis improbant, & Arriaga quidem *Disp. 1. Log. sect. 3. subsect. 3.* audacter dicit, quod per illas abstractiones distinguantur scientiæ, nec Aristotelem nec S. Thomam unquam id somniasse, bene ostendi ab Hurtado de Mendoza, qui id ipsum *Disp. 1. Met. sect. 6.* se ex ipso D. Thoma monstrare existimat: sed quàm bene id dicant, prædictos D. Angel. textus consideranti patebit. Rationes quibus eas impugnant, sunt præcipuæ.

Primo: intra eandem abstractionem sunt scientiæ non tantum specie, sed etiam genere diversæ, ergo per abstractionem non distinguuntur. Ant. quoad primam partem constat: quoad alteram probatur: scientiæ genere diversæ attingunt objecta sub eadem abstractione: nam hæc conclusio: Deus est, semper est in eadem abstractione à materia intelligibili & tamen attingitur à Theologo Metaphysico & Physico. Deinde Theologus & Metaphysicus habent pro objecto Deum & Angelos: qui semper eodem modo abstrahunt à materia, item actus nostri intellectus considerantur ab Animastico & Logico, sed illi actus semper sunt in eadem abstractione. ergo &c. Secundo intra ean-

dem scientiam sunt diversæ abstractiones : nam Physica, quæ aliàs abstrahit à materia individua, in libb. de Cœlis non abstrahit ab ea : quia considerat numerum, magnitudinem figuram &c. horum numero Cœlorum. Deinde Ens ut sic in Metaphysica habet diversam abstractionem respectu Dei, Angelorum & aliarum substantiarum, nam in Deo solum & Angelis re & ratione à materia abstrahit, quamvis diversimodè, in alijs autem rebus tantum per rationem. Demum Arithmetica, considerat numeros tam substantiæ spiritualis, quàm materialis : illi tamen ab omni materia abstrahunt, isti non. 3. Idem numero habitus attingit diversas abstractiones : ut Musica considerat rationem numeri & soni, perspectiva lineam & visualitatem, numerus autem & linea ad abstractionem Mathematicam, sonus & visualitas ad Physicam abstractionem pertinent. Vnde infert Mendoza abstractionem omnino esse inutilem commodæ scientiarum partitioni. 4. Habitus scientifici distinguuntur immediatè per suos actus : atqui actus non distinguuntur per abstractionem, ergo nec habitus. m. probatur, actus scientifici sunt ipsæmet abstractiones, ergo non distinguuntur per abstractionem. 5. Si abstractio sumatur ex parte objecti, ita ut sensus sit scientias distinguere per objectum abstractum, tunc distinguuntur scientiæ per denominationem extrinsecam proveniente ab ipsa scientia abstrahente. Sed hoc dici non potest. quia id quod distinguit scientiam debet considerari ut prius ipsâ, sed denominatio à scientia proveniens, non est prior, sed posterior ipsâ, ergo. 6. Non potest ostendi ad quam abstractionem referri debeant Logica & Ethica, ergo diversitas generica scientiarum ab abstractione sumi non potest. Accedit quod diversitas generica sumi possit à diversitate finis, unde scientiæ distinguuntur in speculativas & practicas, item à diversitate luminis quo scientia nititur, uti S. Theologia ab alijs scientiis differt : denique etiam à diverso modo tendendi per discursum, aut simplicem intelligentiam, ut differunt scientia angelica & humana, ergo non opus est diversitate abstractionis. His suppositis pro solutione controversiæ.

Dicimus primò, *Cum loquamur hic de diversitate sola scientiarum humanarum (quæ quidem ab angelicis genere differunt) diversitatem genericam primam sumi posse ex diversitate luminis naturalis vel supernaturalis.* Et hoc modo genere differt Theologia supernaturalis procedens ex lumine divinæ revelationis, à Theologia naturali, id est Metaphysica

fica, ac aliis quibuscunque scientiis naturalibus, hæ enim tantum nituntur naturali lumine principiorum intellectus, quod per habitum principiorum in scientias derivatur.

Dicimus secundò, *diversitatem aliam generis generis subalterni desumi posse à fine*. Ita differunt scientiæ practicæ & speculativæ, de quarum differentiis dicemus infra.

Dicendum tamen tertio, *diversitatem generis infimi scientiarum speculativarum optimè desumi à triplici illa abstractione Physicâ, Mathematicâ & Metaphysicâ*. Ita cum S. Thoma & Aristotele communis Thomistarum Pro cuius explicatione notandum est, quod observat D. Angel. 1. p. q. 40. a. 3. duplicem esse abstractionem intellectus, unam formalem, alteram totalem. formalis est, quâ ratio formalis abstrahitur à materiali, ut cum linea vel figura concipitur sine subiecto suo sensibili, cui à parte rei inest. Totalis est, quâ natura universalis abstrahitur à particulari, ut homo à Petro, animal ab homine &c. differentias utriusque fusè adnotat ex Cajetano Mafius, quas breviter perstringemus. Primò in abstractione formali unum sine altero utrobique concipi potest, tam illud, quod abstrahitur, quàm id, à quo abstrahitur: ut linea potest concipi sine materia, cui inest & materia etiam sine linea. In totali superius potest concipi sine inferiori, non autem inferius sine superiori, quia hoc est de essentia illius. Secundò per abstractionem totalem, quò illa est universalior, eò conceptus oritur magis confusus & plura sine distinctione ambiens: per formalem verò quò magis res abstrahitur à materia, res abstracta, eò fit illustrior, & magis in actu, quia separata materia manet actus. Tertio per abstractionem totalem non differunt scientiæ, hæc enim est communis omnibus, distinguuntur verò per abstractionem formalem, secundum maiorem & minorem separationem à materia. Observan. 2. Quia scientia in eo perficit intellectum, quod faciat perfectè intelligibile in actu, inde scientia abstractiva ex eo habet perfectionem scientiæ, quòd vi abstractionis intelligibile reducat in actum, & hoc fit separando rem à materia, quæ propter suam multiplicitem & potentialitatem obumbrat quodammodo & impedit intelligibilitatem: unde intelligibilitas perfecta seu scibilitas abstractivæ scientiæ consistit in immaterialitate & actualitate objecti, quæ per abstractionem à materia & potentialitate relinquì potest. Quæ scibilitas est quasi lumen intellectuale, sub quo intellectus noster res discernit & distinguit: sicq. intellectus per id redditur ordinatus.

dinatus ac determinatus, ut visus ordinatur & determinatur per lumen corporale, neque tamen illa scibilitas est sola denominatio extrinseca ab intellectu sciente, sed tenet se radicaliter ex parte objecti, secundum diversos gradus, secundum quos à materia abstrahibile est, intelligibilis, & sic supponitur tanquam formalis ratio scientiæ eam determinans & discriminans. Ex quo clarissimè sequitur, si abstractio vel immaterialitas ex parte objecti tribuit gradum scibilitatis, quòd diversa abstractio tribuat diversum gradum scibilitatis, adeoque faciat differentiam generis scibilis. Cùm verò differentia desumpta præcisè ab abstractione à materia sensibili vel intelligibili nondum discernat ultimè scientias, non tribuet gradum specificum sed genericum, eumque infimum, cum descendendo ab illa immaterialitate non sit alia ratio distinguendi genera scientiarum nisi secundum speciem.

Hic erit igitur ordo scientiarum speculativarum secundum genus. ut primò quia nulla scientia tractat de singularibus, fiat abstractio tantum à singularibus, quæ erit abstractio totalis sufficiens ad aliquam scientiam scilicet Physicam. Secundò ascendendo ad altiore gradum immaterialitatis per abstractionem formalem, à materia sensibili separatur quantitas tam continua quàm discreta, sicque intelligitur esse genus Mathematicum. Tertiò transcendendo etiam quantitatem, quæ in ratione mensuræ adhuc comparatur materiæ, & dicitur materia intelligibilis per novam abstractionem exurget ratio Entis, quæ est tam in purè intelligibilibus, quàm in sensibilibus, in neutris tamen sensibilis, sed intelligibilis, sicque supremum genus scientiæ Metaphysicum & transcendens habebimus. Unde solvendo argumenta contraria.

Ad Prim. concedimus ultro quod scientiæ specie diversæ sint intra idem genus abstractionis, sicut sunt variæ species animalium, sub eodem genere animalis: esse autem diversa genera negamus. Ad primum probationis membrum, negatur, quod hæc conclusio, Deus est, sit semper sub eadem abstractione. Nam licet eadem res, si in seipsa intelligatur non possit esse nisi eiusdem immaterialitatis cuius est in se, potest tamen esse diversæ immaterialitatis si non in se intelligatur sed per diversa media demonstretur. Unde si per medium Divinæ revelationis ostendatur à Theologo, altior & immaterialior est scientia; si per media principiorum universalium Entis deducatur à Metaphysico, erit in inferiori gradu, sed in naturalibus summæ immaterialitatis. Denique si à Physico per principia Physica inferatur jam erit in gradu Physicæ abstractionis

tionis, cum per sensibiles effectus inferri debeat. Idem ad alterum membrum dici potest. Neq; verò actus intellectus nostri sub eadem abstractione ad Physicam & Logicam considerationem spectant, ad illam quidem, ut sunt actus animæ, corpus organicum informantis, ad hanc præcisè ut ad se invicem ordinem habent, quæ immaterialitas est maior. Ad 2. arg. negatur assumptum. nam abstractio in scientijs non debet spectari ab ijs, quæ secundario in illis fiunt, sed quæ primario: unde licet Physica in cælis consideret etiam particularia, tamen hoc secundario facit, ordinando ad considerationem naturæ ipsorum. Similiter, licet alia sit abstractio à materia, DEI, Angelorum & aliorum Entium, tamen secundum rationem formalem Entis, sub quo omnia considerantur eadem est saltem analogicè & proportionaliter, quia principia Entis utrisque sunt communia. Vnde bene attendendum est, ne ratio abstractionis in scientia consideretur, secundum quod quævis res in se spectatur, sed secundum quod talis scientiæ principijs subsunt. Et licet ratio Entis in uno sit separata secundum rem, in altero non, tamen quia nullam materiam etiam intelligibilem, in ijs principijs & definitionibus, in quibus communicant omnia Entia, involvit, hinc manet in eadem abstractione. Circa Arithmetici dicimus, si sub objecto ipsius contineatur etiam numerus transcendentalis, eam nihilominus non abstrahere à materia intelligibili, quia considerationem numeri utendo imaginatione & secundum proportionem numeri quantitativi, qui semper est in materia. Vbi manifestum apparet discrimen à Metaphysicæ abstractione, quæ fit utendo sola ratione & Entitatem rerum materialium proportionaliter considerando in ordine ad res secundum rem & rationem immateriales, quarum principalis est in ipsa consideratio. Ad 3. negamus, quòd in illis scientijs, quæ sunt mixtè Mathematicæ, sint diversæ abstractiones, sed est una abstractio mixta ex Mathematica & Physica, quamvis propter principia, quæ petuntur ex Mathematicis, magis ad Mathematicam reducantur. Ad 4. R. quòd habitus scientifici non distinguantur secundum actus in se præcisè spectatos, sed prout conveniunt in una ratione formali scibilis. Et licet actus sint abstractiones activè acceptæ, tamen non sunt abstractiones objectivè & radicaliter sumptæ pro immaterialitate rerum, quæ actibus obijci potest, à qua immaterialitate ipsi actus in certo genere collocantur. Ad 5. patet R. quia abstractio ex parte
C
objecti

objecti non est mera denominatio extrinseca, sed ipsa immaterialitas objecti diversis modis in eo relucens, quod licet actu & formaliter fiat per actum scientiæ, radicaliter tamen & fundamentaliter supponitur in ipso objecto. Ad 6. dicitur si Logica sit scientia speculativa ejus abstractionem contineri sub Metaphysica: Ethicam verò, si sit speculativa, ad abstractionem Physicam reduci posse. Ad reliqua constat solutio ex dictis.

§. II.

Unde sumatur unitas vel diversitas specifica scientiarum speculativarum.

Hic tantum de scientijs speculativis primò agimus, non autem de practicis vel quasi practicis, de quibus postea dicemus. In presenti autem quæstione omninò dissident Philosophi, alij ab objecto formali, alij ab objecto materiali, ut Arriaga, specificari scientiam volunt, qui cit. disp. 1. log. subs. 2. putat scientias specificari non tantum ab objecto attributionis, sed etiam ab objectis attributis, ac demum videns illud nondum sufficere addit à modo quoque tendendi in objectum scientias specificari. His accedunt alij, quot refert Ioan. à S. Th. qui desumunt speciem scientiæ ab unitate definitionis subjecti scientifici, alij qui accipiunt à diversitate medij. Quorum omnium rationes & argumenta referre longum foret. Nos pro resolutione difficultatis supponimus imprimis communem distinctionem objecti formalis, in rationem formalem *Quæ & sub quâ*, nam rationem formalem propter quam ad rationem *sub quâ* reducimus. Rationem formalem *quæ*, omnes dicunt esse illam, quæ in objecto materiali attingitur, tanquam determinativum objecti materialis, uti color est ratio formalis *quæ* visionis. Rationem *sub quâ* dicimus abstractionem à materia non omnino in genere spectatam, sicut supra 3. gradus assignavimus, sed specialiter ad certa principia applicatam, ex quibus principijs veritates scientiæ cujusvis dependent.

Unde observandum primò ex Ioan. à S. Th. si scientiæ adæquatè & perfectè comprehenderent res prout in se sunt, non futurum absurdum pro quavis specie concedere distinctam scientiam, verum quia abstractivæ scientiæ non adæquantur perfectè rebus cognitæ, sed plures res
sub

sub aliqua communi ratione attingunt, ordinantque plures species sub eadem ratione sciendi, hinc illas non distingui secundum entitativam divisionem rerum, sed formalem rationem specificam scientiæ completi plures species inesse rei.

Obser. 2. Cum Philosophus 1. post. c. 21. dicit, *una autem est scientia, quæ est unius generis: diverse autem scientiæ sunt, quarum principia non sunt ex eisdem, nec ex unius principiis proficiscuntur.* manifestè eum indicare speciem scientiæ seu genus scibilis desumi ab unitate principiorum, ut expressè ibidem declarat D. Th. Le. 41. dicens. *Et sic patet, quod unitas generis scibilis, in quantum est scibile, ex quo accipiebatur unitas scientiæ, & unitas principiorum, secundum quæ accipiebatur scientiæ diversitas, sibi mutuò correspondent.* Quia verò duplicia sunt principia, alia incomplexa rerum, & alia complexa conclusionum, quæ si prima sint, sunt definitiones, hinc dubium manet, ex quibus species scientiæ sit desumenda. Deinde si à posterioribus sumatur, ut in textu insinuat Aristot. cum multæ dentur definitiones in una scientia, quævis autem definitio sit primum principium indemonstrabile; difficultas est, quæ unitas in principiis scientiarum inveniri possit.

Obser. 3. Ex Bannez. in Proem. ll. de generat. Abstractionem scientialem, quia se habet instar cuiusdam motûs dupliciter posse considerari, primò ex parte termini à quo, id est, materiæ à qua fit abstractio, & ita cum materia alia sit sensibilis singularis, alia sensibilis communis, alia intelligibilis, triplex consequenter est abstractio, ut antè diximus. Secundò ex parte termini ad quem, nimirum secundum actualitatem & immaterialitatem, ad quem per abstractionem pervenitur: & hæc plures habet gradus, secundum quod illa actualitas per diversa principia & diversos modos definiendi descendit in conclusiones, & ita plures etiam scibilitatis species constituit, quas D. Th. 1. post. lect. 41. vocat diversos modos cognoscibilitatis, ex quibus in quovis genere scibilium diversæ species distinguantur.

Dicendum igitur videtur cum Joan. à S. Th. quod diversitas specifica scientiarum speculativarum sumi debeat ex diverso gradu immaterialitatis, quæ per abstractionem acquiritur. Quod sic explico. Scientiarum diversitas essentialis, vel potest spectari ex parte ipsius scientiæ quæ intrinsecè à sua differentia specificatur, vel extrinsecè ex parte objecti à quo desumere solemus specificationem extrinsecam habituum. si spectemus ex parte scientiæ, tunc verum quidem est scientiam essentialiter

liter diversificari ex modo tendendi in objectum essentialiter diverso, scientiæ enim natura intrinseca illam tendentiam importat, cum sit essentialiter inclinatio in illud, & ejus processus se habeat instar motus intentionalis ad terminum, scilicet objectum, ut dicit S. Th. l. sup. cit. & in hoc non malè dicit Arriaga, ubi sup. sed tamen sicut omnis tendentia non intelligitur, qualis sit, nisi ex termino, ita modus tendendi scientiæ essentialiter diversus debet explicari per terminum & objectum in ratione, qua attingitur, diversum, unde etiam communiter dici solet habitus specificari ab objecto.

Supposita proinde triplici abstractione à materia, tunc erit diversa specie immaterialitas ex parte objecti, primò quando genus ipsum non potest considerari sub illà abstractione, consequenter enim manebit diversitas inter species, ex qua diversitate, tum principia in complexa, tum etiam modus definiendi & principia complexa erunt omninò diversa. Sic quia in Mathematica abstractione quæ dicit rationem mensuræ non consideratur quantitas in communi, hinc necesse est Arithmetica & Geometrica esse omninò diversas specie scientias: Altera enim procedit per principia unitatum, altera per puncta & lineas, in quibus nulla convenientia. Econtra cum in unâ abstractione consideratur genus, tunc omnes species essentialiter sub genere comprehensæ pertinebunt ad eandem scientiam, quatenus subsunt eidem abstractioni, nam principia generis secundum modum definiendi & cognoscendi semper derivantur in principia specierum, sub eadem abstractione spectatarum. Secundò autem in eodem genere abstractionis diversæ erunt scientiæ, quando materia diversæ abstractionis adjungitur alteri abstractioni, sicq; quasi mixtum scibile ex subjecto superioris scientiæ & accidente eius constituitur, & hoc modo Perspectiva differt à Geometria, quia non tantum lineam considerat, sed lineam visualement, quæ non est species lineæ propriè, & secundum quod est visualis habet aliquid de materia Physica, idem de Stereometria, Musica & aliis speciebus Mathematicæ dicendum est: ex his enim constituitur diversus gradus scibilitatis, quia cum accidens diversæ abstractionis conjungitur objecto alterius, oriuntur novæ proprietates in objecto, quæ in nullâ abstractione secundum se purè spectatâ inveniuntur, unde etiam nova omninò essentialiter difficultas constituitur, quæ requirit habitum essentialiter diversum: & hoc modo nō est dubitandum, quin plures scientiæ etiam in genere Physico inveniri possint, per applicationem

cationem ad varias materias singulares, ut sunt Alchimia & Medicina (si sunt propriè scientiæ) in quibus miscentur considerationes, quæ cum principijs motus & naturæ Physicis nullam per se connexionem habent.

Ex quibus colligitur Primò scientias specificari objectivè à ratione *sub quâ*, id est ab immaterialitate objecti, secundum diversos gradus connexionis principiorum & proprietatum applicatâ. Quæ ratio *sub quâ* radicem habet ex parte objecti, activè autem denominatur ab ipsâ scientiâ in objectum inclinante. Secundò colligitur scientias rectè dici specificari per principia, tum complexa tum incomplexa: per complexa quidem; quia hæc sunt principia demonstrationum & scientiæ actualis, adeoque etiam principia & origo sciendi, quorum tamen unitas & dependentia sumitur ex ipsa abstractione, juxta dicta. per incomplexa verò, quia secundum hæc formari debent principia complexa & definitiones, ac ipsa abstractio regulari. Sic natura, quæ sunt materia & forma in Physica, dant regulam principijs & abstractioni Physicæ: Unitas dat regulam principijs Arithmeticis, punctum, linea &c. Geometricis: ipsum verò esse universalissimum & primum Metaphysicis principijs & abstractioni dat limites. Colligitur Tertiò, licet una definitio non sit demonstrabilis per alteram, plures tamen definitiones in unicâ scientiâ connecti ex modo definiendi, qui reperitur in primâ definitione continente sub eadem abstractione principium primum essentiale omnium illorum, quæ specialiter in eadem scientia definiuntur, & exinde demonstrantur. Plura quæ de specificatione scientiarum in particulari dici deberent, aut non sunt hujus loci, aut infra magis determinabuntur.

S. III.

*Vnde proveniat diversitas specifica scientiarum non
speculativarum & numerica omnium habituum
scientificorum.*

Quia quæ antè dicta sunt de diversitate specifica scientiarum ad solas scientias speculativas spectant, ne practicas vel quasi practicas prætermittamus, de harum diversitate dicemus. Sumimus autem hic nomen scientiæ latius, nam licet scientia practica (si tamen simpliciter scientia est, de quo infra videbimus) strictiori acceptione tantum dicatur illa quæ in directione sui operis scientificè & demonstrativè quodammodo

procedit, considerando, vel ostendendo causas & rationes suarum regularum, vel sui operis: quia tamen quoad specificationem habitus non apparet magnum discrimen inter tales scientias & alios habitus practicos seu artes quæ sine ratione & ostensione causæ per solas regulas procedunt, ita etiam istos comprehendere nunc nomine scientiarum practicarum sicque nomen scientiæ latè accipere volumus. Unde supponimus Primò etiam in huiusmodi scientiarum objectis distinguere quoddam materiale, & quoddam formale. A materiali non specificantur, quia hoc potest esse pluribus habitibus commune, proinde non potest esse distinctivum habitus. Circa formale itidem difficultas est, quomodo ex eo colligi possit diversitas scientiæ, cum una scientia circa plurimas res in suo esse specie diversas versari soleat, & duæ quandoque circa idem objectum: Sic scientia ædificatoria circa diversissimas structuras versatur, computatoria practica, circa varios numeros, Chirurgica & Medicina utraque versatur circa corpus sanabile, item ars statuaria & ars fusoria versantur circa statuam, si autem dicamus specificari ab objecto formali in esse objecti & scibilis non in esse rei, in hoc ipso manet explicandum, in quo consistat ratio specifica scibilis. Suppono 2. Communiter dici quod in habitibus practicis finis & objectum coincidunt, quod tamen intelligendum est in primis de fine intrinseco, deinde ordinariè in illis debet distinguere duplex finis, alius in quo sistit habitus secundum suam considerationem, aut regulas quas tradit, & sic semper finis totius considerationis, erit opus quod habitus docet facere, ut statua est finis artis statuariae. Et hoc sensu verum est illud pronunciatum, quia opus principaliter ab habitu intentum est terminus ipsius habitus, & confert ipsi effectum formalem perfectionis ab illo quasi quæsitæ, adeoque consistentiam habitus & quietem in opere, quæ ad finem requiruntur. Alius est finis ipsius usus quem talis habitus per se habet ut in Medicina finis sanationis est sanitas, & hoc modo non omninò objectum & finis coincidunt, sic licet objectum Rhetoricæ sit modus benedicendi, aut Oratio, tamen finis ipsius dicitur esse persuadere dictione, qui primum ad orationem consequitur. Quando igitur habitus practicus à fine suo dicitur specificari, difficile est illud explicare, cum pro ijs habitibus qui simul sunt docenres & utentes plures fines possint assignari.

Dicendum tamen primò. *Scientia practica vel quasi, specificantur à fine principali, quatenus cum objecto adequato coincidit, simpliciter autem specifica-*

specificantur ab objecto formali non in esse rei, sed in esse obiecti & scibilis spectato. Pro cuius declaratione

Dicendum secundò. Ratio obiecti formalis specifica in esse scibilis recte desumitur ex uno ordine regularum, qui colligitur ex difficultate operis, vincibili per regulas sibi subordinatas, & eundem modum procedendi servantes, quæ ratio formalis sive scibilitas vocari potest, ratio per quam ipsius habitus vel scientiæ. Unde illa scientia erit una, quæ circa operationem suorum obiectorum habet tantum difficultatem, per regulas eiusdem generis vincibilem, illa erit diversa specie, quæ habet difficultates plures quæ per regulas diversi generis, & non sibi subordinatas superari debent. Hoc declarari poterit exemplis. Ars ædificandi versatur quidem circa ædificationem, domuum, turrium, templorum, palatiorum, quia tamen omnes difficultates vincuntur per subordinatas regulas architecturæ, in principiis architectonicis fundatas, una scientia dici potest. Idem est de Arithmetica seu computatoriâ practicâ, de statuariâ, de pictoriâ. Econtra Rhetorica & Dialectica differunt specie quia licet ferè circa objecta eadem in disserendo versentur, imò utraque per argumentationem procedat, quia tamen omnino diversas regulas & alium modum procedendi servantes habent, sunt diversæ. Idem in arte statuariâ & fusoriâ apparet, quarum altera efficiendo statuum procedit per regulas incisionis, altera per regulas fusionis: fusoria quoque in auro & argento differt à fusoria in stanno, ob regulas satis diversas. Unde objectum formale huiusmodi habituum est diversum, quia res quæ fit diversis modis artificialibus est perfectibilis, & secundum hoc in ordine ad artem difficultates essentialiter diversas efficit. De quibus hic satis. Restat ut de diversitate numericâ scientiarum etiam dicamus, in quo speculativæ scientiæ nihil à practicis differunt. Vnde

Dicendum Tertiò. Scientiæ sicut alia accidentia unitatem numericam desumunt non ab objecto, sed à subjecto. Vnde illa scientia est una numero, quæ est in uno numero subjecto diversæ verò numero sunt, quæ in diversis numero subjectis existunt. Ita communiter Philosophi cum Aristotele & D. Thoma. Ratio fundamentalis istius est: omnis forma receptibilis fit individua à suo receptivo, ut pro nunc ex Metaphisicâ suppono: sed omnis scientia est forma receptibilis, est enim accidens, cuius esse est in esse subjecto, adeoque recipi in subjecto, ergo fit individua à subjecto. A quo enim accipit entitatem, accipit etiam unitatem numericam: sed à subjecto accipit entitatem, scilicet esse & inesse, ergo. Et hinc sicut
de

de omni accidente communiter dici solet, ita etiam de scientijs dici debet, quod non possint in uno numero subiecto esse plures formæ eiusdem speciei, solo numero diversæ.

§. IV.

An practicum & speculativum sint differentia essentialia scientiarum.

CUM supra dixerimus genus subalternum scientiæ dividi per speculativum & practicum, exactius hic indagabimus, an illæ differentia sint veræ differentia essentialia, an verò tantum accidentales: ex qua deinde. 2. sequitur, an eadem scientia in naturalibus possit simul esse speculativa & practica, quod asserit Anton. Ruvio de Logica q. 5. *proem. pro introd. Dial.* Circa priorem questionem Dominicus de Flaciana 6. *Metaph. q. 2. art. 3.* videtur sentire, practicum & speculativum non esse differentias essentialia, quod tamen ibidem de differentiâ essentiali contrahente genus ad speciem intelligit: quanquam etiam concedit esse differentias formales. Similiter Cajetanus in *Comment. ad C. art. 4. D. Th. 1. p. q. 1.* dicit practicum & speculativum non esse differentias essentialia primò dividentes scientiam: per quæ tamen addita, uti & exempla quæ subsequuntur, tantum videtur negare, quod Prima divisio essentialis scientiæ non sit in practicum & speculativum, maxime, cum infra subjungat practicum & speculativum in Physicis facere differentias substantiales. Pro declaratione rei.

Obser. I. quod speculativum & practicum dupliciter sumi possunt, primò ex parte habitus vel cognitionis, secundò ex parte ipsius obiecti, si sumatur ex parte habitus, vel cognitionis, tunc dicitur illa scientia speculativa, quæ sistit in solâ cognitione veritatis, practica quæ per se inclinatur & dirigit ad aliquod opus, unde patet, quod hac ratione speculativum & practicum differant fine, ut habet Philosophus, 3. *de an. tex. 49. D. Th. 1. 15. ibid. & 1. p. q. 79. a. 1. in C.* ubi etiam dicit, quod speculativum & practicum respectu intellectus seu potentia intellectiva sint differentia tantum accidentales, quia accidit apprehenso per intellectum, scilicet obiecto ipsius ut sic, quod ordinetur ad opus vel non ordinetur. Si verò practicum & speculativum sumantur ex parte obiecti: tunc erunt ipsæ veritates operabiles, vel speculabiles; & veritas quidem.

quidem practica est, quæ habet immediatam vim, inclinandi, dirigendi, & regulandi operantem ad faciendum opus per seipsam propositum, talis veritas est, *bonum est dare eleemosynam*, quæ per se movere potest cognoscentem ad dandam eleemosynam. Veritas speculativa est, quæ cognoscentem tantum potest inclinare ad se contemplandam, non autem immediatè movet ad operandum, quales sunt, *ista, calum est incorruptibile, elementa sunt corruptibilia &c.* Practicum & speculativum objectivè spectata, non sunt differentia intrinsecæ & essentielles scientiæ, quia sunt rationes objecti, quod est aliquid extrinsecum scientiæ, possunt tamen saltem esse extrinsecæ specificativa, sicut aliàs scientiæ ab objectis specificantur. Obser. 2. ex D. Ang. 1. p. q. 14. a. 16. in C. quod scientia possit dici speculativa tripliciter. Primò ex parte rerum scitarum, quæ non sunt operabiles à sciente, secundò quantum ad modum, ut si ædificator consideret domum attendendo tantum universalia prædicata ipsius. Tertiò quantum ad finem, ut si ædificator consideret quomodo possit fieri domus, non ordinans ad finem operationis. Addit S. D. scientia igitur, quæ est speculativa ratione ipsius rei scitæ, est speculativa tantum. quæ verò speculativa est secundum modum vel finem, est secundum quid speculativa & secundum quid practica. Cum verò ordinatur ad finem operationis est simpliciter practica. Ubi tamen ulterius. Observamus 3. Omnem scientiam speculativam ex parte objecti seu rei scitæ esse etiam speculativam quoad finem intrinsecum ipsius cognitionis aut scientiæ, licet possit esse ordinata ad aliquod opus ex fine cognoscentis extrinseco. Unde adhuc manet verum, quod speculativum simpliciter à practico differat fine. Deinde differentia per se speculativi vel practici non debet sumi à fine cognoscentis sed à fine principali, qui importatur ab objecto formali ipsius scientiæ, secundum eum modum, quo scientia tendit in objectum, sive ex vi principiorum & regularum, quibus utitur talis scientia. Unde licet objectum sit operabile, si autem secundum modum & rationem quâ attingitur per se à scientiâ non sit operabile, adhuc erit scientia simpliciter speculativa, quia finis ipsius intrinsecus & per se erit nuda veritatis cognitio. His observatis.

Dicendum Primò. *Speculativum & practicum sunt differentia essentielles scientiarum, non quidem specificæ sed genericæ.* Unde ulterius.

Dicendum secundò. *Nulla scientia Ordinis naturalis potest simul esse simpliciter speculativa, & practica, quantumvis secundum diversas partes suæ doctrinæ.*

doctrinae. Ita Ioan. à S. Th. *Phil.* à SS. Trinitate. Ratio primæ assertionis est, differentia quæ est ex ipso intrinseco modo tendendi scientiæ in objectum, illa est essentialis, sed differentia speculativi & practici, sunt ex ipso intrinseco scientiæ in objectum tendendi modo (desumuntur enim à fine intrinseco, & ab objecto formaliter spectato) ergo &c. quod autem non sint differentia specificæ sed genericæ, patet tum ex supradictis, tum ex eo, quia manifestum est, dari plures scientias specie diversas sub genere speculativi & practici.

Altera assertio, quæ clarè deducitur ex D. Th. 1. p. q. 1. a. 4. & 6. *Eth. le. 2. & 3.* Item 1. 2. q. 57. ubi propterea, scientiam & sapientiam essentialiter distinguit ab arte & prudentia, quod illæ sint speculativæ & hæ practicæ: Probatur. Duæ rationes genericæ essentialiter diversæ non possunt uniri in unâ specie nisi illa eminenter contineat perfectionem utriusque, sed nulla scientia ordinis naturalis eminenter continet perfectionem speculativi & practici simpliciter. Ergo. Minor probatur. Perfectionis speculativi & practici, exigit diversum ab intrinseco modum tendendi in objectum, & exinde diversum ordinem principiorum, ac denique objectum universalissimum, quod vi suæ formalitatis infert finem speculationis, & operationis, sed hæc omnia in unâ scientiâ ordinis naturalis eminenter contineri non possunt, cum non detur tale objectum nisi DEUS, qui in ratione Deitatis consideratus est per se simul ens summè speculabile, & simul ultimus finis ac principium operationum humanarum, unde S. Theologia est simul speculativa & practica, ut habet S. D. cit. 1. p. a. 4. quia ratione sui objecti & divini luminis, quo illud cognoscit, eminenter & simul formaliter (ut adnotat Cajetanus ibidem) continet perfectionem speculativi & practici, quæ in inferioris ordinis scientijs essentielles faciunt differentias.

Dices. Intellectus speculativus potest extensione fieri practicus, ut docet S. Th. 1. p. q. 29. a. 1. ex Philos. ergo etiam una scientia speculativa extensione poterit fieri practica. R. neg. consequentiam, quia aliud est in potentia & aliud in habitu, potentia intellectiva fertur in intelligibile ut sic, cui accidit esse speculativum & practicum, habitus verò intellectuales feruntur in objectum certo aliquo modo tendendi per principia vel regulas quod est ipsis essentialiter, qui modus tendendi essentialiter supponit rationem speculativi vel practici.

§. V.

An Scientia practica sint simpliciter Scientia.

PRaxis strictè accepta ex mente Aristotelis est opus agibile, consistens in actione internâ & immanente, unde etiam practicum sub strictiori acceptione, pro habitu vel cognitione circa actiones immanentes versante accipiendum foret. Communiter tamen practicum latius accipitur, prout opponitur speculativo, & ad quodcunque opus se extendit, unde dividi solet in activum & factivum. Habitus practicus activus est, qui versatur circa agibile, quod Philos. 6. Met. c. 1. docet idem esse, quod eligibile, eligibile autem cum sit objectum voluntatis eligentis, non nisi per actus ejusdem vel elicitos vel imperatos attingitur, proinde ex doctrina Philosophi omnis habitus activus est directivus actuû voluntatis juxta suû objectum agibile, sive illi actus sint proprii, & elicitî à voluntate, sive sint actus intellectus voluntatis imperio & libertati subiecti, qui vocantur actus imperati. Scientia porrò practica, non quidem vocatur omnis habitus practicus, artes enim mechanicæ improprie veniunt nomine scientiæ, sed alij habitus practici, qui procedunt per cognitionem causarum & rationum propriarum illius rei, quam efficiunt vel dirigunt, scientiæ tum ab Aristot. 2. Met. tex. 3. & 6. Met. 2. & alibi, tum D. Thoma varijs locis sæpius dicuntur, ita Medicina, Chirurgia, Alchimia &c. dicuntur scientiæ.

Dicendum videtur. *Inter naturales solas scientias speculativas non autem practicas esse simpliciter dictas scientias.* Ita colligitur ex Aristot. 6. Ethic. c. 3. & 4. ubi scientiam contra habitus practicos distinguit: atque ibidem nomine habitus demonstrativi solam scientiam speculativam accipit, ut ex ipso textu patet, & ijs quæ D. Th. ib. habet l. 3. Ex quo rationem fundamentalem deducimus. Scientiæ practicæ, inquit S. D. l. c, sunt circa contingentia in quantum contingentia sunt, scilicet in particulari (& benè nota, quòd etiam hic nomine scientiæ practicos habitus compellet, quos tamen à scientijs distingui docet) atqui habitus qui est circa contingentia ut sic, non est simpliciter scientia, ut docet Arist. cit. c. 3. & plurimis alijs locis, ergo. Confirmatur & declaratur. Ejus, quòd aliter se habere potest, aliud efficiendum, aliud agendum est, ait Philosophus c. 4. ergo divisio agibilis, & factibilis est divisio contingentium, Atqui omnis scientia practica est agibilium vel factibilium, ergo
D 2
est

est contingentium. Nec refert, quod scientiæ practicæ etiam communes rationes agibilium vel factibilium considerent: sed non repugnat, ut scientia simpliciter sit de agilibus & factilibus in communi, nam licet sint contingentia, tamen in communi habent sufficientem necessitatem, unde etiam S. D. cit. le. 3. inquit, scientiæ speculativæ non sunt de contingentibus, nisi secundum rationes universales. Dicimus enim, rationem scientiæ spectandam esse, ex fine & objecto principali, sed omnis scientia practica licet consideret etiam rationes communes quæ habent necessitatem aliquam, tamen quia objectum non est simpliciter operabile & practicum nisi in particulari, ideo tales scientiæ illas rationes communes per se ordinant ad particularia, adeoque principalis consideratio earum est circa contingentia, & sic deficiunt à ratione scientiæ perfectæ & simpliciter dictæ.

S. VI.

Ponitur divisio Scientiarum.

Varii variè dividunt scientias, nobis videtur accomodè dari posse ista divisio. Primò scientia dividitur in naturalem & supernaturalem, supernaturalis, quæ est sapientia, est S. Theologia speculans DEUM ex principiis revelatis, atque item ipsa scientia beata Cælitum procedens ex lumine gloriæ. Naturalis Scientia dividi potest juxta Platonem in realem, moralem, rationalem vel sermocinalem. Scientia rationalis vocatur Logica, seu Dialectica, quæ dividitur secundum materiam in Analyticam, Topicam & Sophisticam, sermocinales sunt Rhetorica, (ad quam reducitur etiam Historica) Poëtica, Grammatica, quæ etiam inter artes liberales computantur, & versantur circa orationem & sermonem debitè vel ornatè instituendum. Scientia moralis versans circa directionem morum, dividitur in Ethicam, quæ propriam hominis felicitatem quoad se attendit, Oeconomicam, quæ ordinat eum ad regimen familiæ domesticum, & Politicam, quæ eum ordinat ad regimen publicum aliorum, ad quam etiam pertinere potest scientia militaris. Ad moralis scientiæ genus etiam poni potest Iurisprudentia, quæ est scientia rerum divinarum humanarumque ex autoritate legislatoris humani descendens & dividitur in Civilem & Canonicam, ut constat. Potissimum autem genus est realium scientiarum, quæ Philosophiæ nomine compellantur. Unde

Unde realis scientia dividitur in Metaphysicam, Physicam, Mathematicam. Metaphysica est scientia de Ente ut sic, & vocari solet etiam prima Philosophia, & Theologia naturalis, quia de Deo etiam tractat, tribuiturque ipsi quoque nomen sapientiæ.

Physica est scientia de Ente mobili seu corpore naturali. Ad hanc reducuntur 1. Alchimia, quæ docet, quomodo reduci possint mixta ad 3. principia, scilicet salem, sulphur, & Mercurium, versaturque circa succos, liquores, extrahendos, Spiritus, conficiendas tincturas, quintas essentias &c. 2. Chrysopoeia & Argyropoeia, quæ sunt artes conficiendi aurum & argentum, quæ etiam nomine Alchimie quandoque veniunt. 3. Empyrica, quæ experientiæ per certas observationes innititur, & Dogmatica, quæ rationem jungit experientiæ. 4. Medicina, quæ respicit corpus sanabile, & Chyrurgica, quæ circa vulnera sananda occupatur. Item Veterinaria, quæ agit de morbis & sanitate plantarum & animalium. 5. Physiologia, quæ de temperamento hominis & naturâ specialiter agit, & plures aliæ species.

Mathematica quæ quantitatem in abstracto considerat, alia est pura, alia mixta, quia scilicet considerationem quantitatis applicat materiæ sensibili. Mathematicæ puræ sunt Arithmetica, quæ est scientia numerorum, & Geometria, quæ est scientia dimensionum corporis Mathematici, & proprietatem consequentium. Quibus additur à nonnullis Algebra recens, quæ vocatur Speciosa, & agit de proportionibus quantitatum abstrahendo à numeris & magnitudinibus. Ex Arithmetica & Geometria porro descendunt illæ, quæ vocantur mixtæ. Ex principiis Arithmeticæ, Musica seu Harmonica, quæ speculatur numerum sonorum, & Musica practica, quæ vocatur ab Aristotele Mathematica secundum auditum, quia sonos colligit ex experientia Auditûs. Ex principiis Geometriæ proveniunt 1. Optica seu Perspectiva, quæ lineam visualem considerat. 2. Astronomia, quæ magnitudines, numerum & cursus seu configurationes siderum speculatur, ad quam reduci potest Astrologia, quæ ex positione & natura siderum futuros eventus prænuntiat: quæ circa naturales eventus est bona scientia, circa liberorum autem actuum certam prædictionem scientia non est, sed impostura. 3. Geographia, quæ est scientia de magnitudine globi ex terrâ & aquâ compositi cum coordinatione quâdam ad globum cælestem. Utramque hanc speciem complectitur Cosmographia, quæ est scientia mundi visibilis. Ad Astrologiam etiam

reducitur Apparentia, quæ est scientia navalis, considerans apparentia signa serenitatis vel tempestatum. 4. Descendit Stereometria, quæ versatur circa mensurationem corporum, cui subest Machinativa, quæ est scientia de faciendis machinis & similes aliæ, quæ circa varia genera mensurationum versantur. 5. Statica, quam Græcè vocant Baryometriam, quæ considerat de gravibus seu de magnitudine ponderosâ & ponderibus. Huic subordinatur Mechanica, quæ est scientia de ponderibus, ut per machinas mobilibus. Ac demum plures aliæ species, quæ ex dictarum mixtione resultant, de quibus viderint Mathematici.

Et hac divisione, quam partim ex ipso Aristotele & D. Thoma, partim ex Ioanne Lalemandeto *supracit. part. 3.* & alijs R.R. probatis desumpsimus, comprehendendi posse putamus omnes habitus humanæ mentis, qui nomen scientiæ aliquatenus merentur, nam artes Mechanicæ serviles, & quæ ex corporali maximè exercitio dependent, ut saltatoria, natatoria, gladiatoria &c. nomine scientiæ venire non solent. Consultò autem divisionem practici & speculativi omisimus, cum in multis controversum sit, an sub genere speculativo [&] practico poni debeant, quædam fere ad utrumque genus reduci possint, cum nec simpliciter sint practicæ, nec simpliciter speculativæ. Adnotamus denique species has scientiarum ex mente doctorum virorum concinnæ divisionis gratiâ ita enumeratas, de quibus disputare nolumus, an divisiones sint arbitrariæ, an verò naturales, in species simpliciter & realiter distinctas: neque etiam animus est determinare sigillatim, quænam ex illis simpliciter scientiæ sint, hoc enim partim ex dictis colligi potest, partim Thesium angustias excederet.

CONSIDERATIO III.

De quibus rebus dentur Scientiæ.

Nullam difficultatem habet hæc Consideratio si loquamur de scientijs latè acceptis, sic enim de quibuscunque ferè rebus datur scientia & certa cognitio. De scientijs autem stricte acceptis & simpliciter dictis plura quæri possunt. Primò an dentur de universalibus non de singularibus, 2. quomodo fiant universalia per intellectum. 3. An Universalitas scientiæ sit ejus perfectio. 4. An detur scientia de contingentibus & artificialibus & entibus per accidens. 5. An Scientia de ente rationis esse possit, 6. An possit esse de probabilibus.

§. I.

An scientia dentur solum de universalibus.

Dant scientiam etiam de singularibus videtur 1. quia potest dari cognitio demonstrativa de ijs, ergo etiam scientia. 2. Potentia sensitiva elicit actus in suo genere perfectos circa singularia, ergo etiam potentia intellectiva, quidquid enim potest virtus inferior potest etiam superior. Atqui potentia intellectiva actus perfectos elicit mediante scientia, ergo scientia est circa singularia. 3. Quidquid attingit universale attingit omnia singularia sub illo contenta, ergo si scientia naturalis humana attingit universalia, attingit etiam singularia. 4. Id per quod aliud scitur, magis scitur, sed universalia sciuntur per inductionem singularium, ex mente Aristot. 2. Post. cap ult. ergo magis sciuntur singularia, quam universalia. 5. Quod est magis nobis notum, est magis scibile, sed singularia sunt magis nobis nota secundum Philos. 1. Post. c. 2. ubi inquit. *Dico autem ad nos priora & notiora, propinquiora sensui quæ sunt singularia*, ergo &c. 6. omnis scientia nostra est ex sensibus, sed sensus non percipiunt nisi singularia. ergo saltem primario debet esse de singularibus. Denique scientiæ reales sunt de rebus in rerum natura existentibus, sed hæ omnes sunt singulares, ergo sunt de singularibus.

Dicendum tamen *omnem scientiam simpliciter dictam esse per se & primario de universalibus*, secundario tamen & per accidens etiam versari posse circa singularia. Ita colligitur ex Arist. & D. Th. varijs locis, qui propterea varias abstractiones scientijs tribuunt. Pro declaratione.

Obs. 1. Intellectum humanum in cognoscendis singularibus esse valde defectuosum, & quidem in illis quæ sensui non subjacent, est manifestum, quorum naturas, non nisi ex conjecturis vel collationibus sensibilium rerum dignoscit, in sensibilibus quoque indiget sensibus, v. g. ad cognoscenda visibilia indiget visu (unde juxta Philosophum cæcus à natura, scientiam de coloribus acquirere non potest) in audibilibus indiget auditu &c. Et quamvis per sensus cognitionem de objectis hauriat, quia tamen illà cognitione non attingitur, quid res per se necessario & immutabiliter sit, sed attinguntur tantum rationes accidentales, ut, *quod hic homo sit talis stature, forme &c. quod hac albedo sit in tali loco & subiecto, &c.*

&c. hinc non potest intellectus in illâ cognitione quiescere, & per eam acquirere scientiam, sed debet ulterius pergere, abstrahendo ab accidentibus & conditionibus singularibus & primum altius ipsam rei naturam considerare. Obi. 2. Quod tunc perfectè cognoscantur singularia, quando intellectus penetrat ipsam rei singularitatem, quâ una res per se differt ab alia, v. g. unus homo ab alio: hæc autem cognitio, licet in intellectu angelico sit, in humano tamen non invenitur, unde circa singularia ut singularia sunt, perfectam cognitionem intellectus non habet, quâ unam rem singularem per se ab aliâ discernat. Ex his igitur fundamentum illius communissimæ assertionis & doctrinæ, quod scientiæ sint de universalibus, deducitur. De illo objecto debet esse habitus scientiæ, quod ita se habet, ut vi ipsius habeat actus certos & evidentes, qui nunquam fallant, objectum enim debet continere fundamentalem veritatem ipsorum actuum scientificorum. Sed in singularibus creatis, in quantum talia sunt (alia est ratio de DEO Opt. Maxi) intellectus humanus hoc invenire non potest, ergo &c. minor ostenditur. Vel cognosco singularia, secundum quod habent certam naturam & essentiam, vel secundum quod habent inter se accidentales differentias, nam ut dictum ipsas primas differentias singularitatum non penetramus. Si primum, tunc per prius debet intellectus formare conceptum naturæ quæ in pluribus repetitur, adeoque non cognoscuntur singularia, ut singularia sunt & à se invicem differunt, sed potius ut conveniunt in una ratione universali, communi pluribus. Si secundum: tunc non habeo cognitionem ipsius rei per se, & consequenter, nec per se de illa taliter datur scientia. Confirmatur. Vel una scientia esset de uno singulari, vel de pluribus: non de uno, quia illud prout est singulare erit omnino mutabile, nec potest firmam cognitionem fundare, nec de pluribus, quia de pluribus, ut plura sunt, non est una scientia, plura autem in intellectu humano non cognoscuntur ut unum, nisi sub una ratione communi, ac universali.

Cæterum, quod secundariò detur scientia de singularibus, indè patet, quia cum habetur scientia de natura universali, descendendo illa potest attribui omnibus singularibus v. g. *omne rationale est discursivum, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est discursivus*, hæc scientia ad singularia transferri potest hoc modo: *Omnis homo est discursivus Petrus est homo, ergo &c.* Quod per accidens scientia de singularibus esse possit, ita intelligitur, quia omnis scientia potest uti inductione singularium & eorum etiam

etiam differentijs, ad sua principia vel indaganda, vel confirman-
da.

Ad rationes contrarias R. ad 1. demonstrationem simpliciter & primariò non dari de singularibus, sed tantum secundariò ut in exemplo primùm posito. Ad 2. negatur consequentia. Actus enim sensuum sunt perfecti, si conformantur rei secundum quod est objectum ipsorum, nulla autem res secundum essentiam, sed tantum secundum accidens & apparentiam est objectum sensus. E contra actus intellectus perfecti & scientifici dicuntur, quando penetrant intelligibile perfectè, quod non fit secundum accidentia, sed secundum essentias, quæ ab intellectu nostro non aliter primò apprehenduntur nisi prout sunt communes pluribus. Ad 3. dicitur, quod attingens universale, attingat singularia materialiter, sed non secundum rationes singulares & formaliter. Ad 4. Tunc magis sciri illud per quod aliud scitur, quando ab una veritate perfecta fit descensus ad alteram in ipsa contentam, secus est, quando tantum ab imperfecto ascenditur ad perfectum, ut fit ex inductione singularium ad universale. Ad 5. R. singularia esse magis nobis nota, scientiâ quâdam exprimente quid per accidens sint, non quid per se sint, sic enim magis nota sunt universalialia. Et de hac quæstione, an singularia vel universalialia sint magis aut prius nobis nota, vid. Flandria qui in 1. *Met.* q. 7. a. 3. per plures distinctiones id explicat. Exactiùs autem illam tractat Ioan. Cottun. in *commentar.* c. 1. l. 1. *Phys.* q. 2. se. 2. & seqq. & q. 3. per totam. Ad 6. dicitur, licet sensus non percipiant nisi singularia, intellectum tamen habere hanc virtutem, ut ex cognitione singularium haustâ à sensibus, formet sibi cognitionem universalium, in qua primariò scientia invenitur. Ad ultimum R. Res à parte rei singulares fieri universales per intellectum. De quo

§. II.

Quomodo Universalialia fiant per intellectum.

Suppono universalialia, quæ definiuntur *unam aptum inesse pluribus*, formaliter à parte rei nec dari extra singularia, ut Plato existimavit, nec in singularibus, ut Fonseca & Scotistæ sentire videntur. Idem enim secundum eundem statum non potest esse formaliter universale & singulare indivisum & divisum, sed omne quod existit à parte rei est singulare formaliter, existit enim hic & nunc; ergo non potest formaliter simul esse

esse universale. Fiunt igitur universalia per intellectum, non eo sensu, quasi illa sint merum figmentum intellectus, aut Entia rationis, sed quòd naturæ reales, quæ à parte rei sunt singulares & contractæ, in intellectu repræsententur universales & communes pluribus, ut cùm concipitur natura hominis, quæ communis est Petro, Paulo, & alijs individuis hominibus. Circa quod tamen dubitari potest, an universale per hoc fiat ab intellectu, quòd ipsa singularia secundùm ultimas etiam differentias concipiantur, sed confusè & sine distinctione explicitè percepta, ita ut cùm animal v. g. concipitur, nihil illud sit aliud, quàm omnia individua animalium inter se confusè cognita, ut habent convenientiam in principio sentiendi: an verò illud fiat per abstractionem & præcisionem rationis, quâ ex parte objecti sola natura v. g. animalis vel hominis per modum unius sine ullâ repræsentatione differentiarum singularium cum illâ identificatarum concipitur. Prius illud asserunt RR. præcisionem objectivam negantes; posterius istud communiter docent Thomistæ.

Dicendum primò. *Universale scientificum, de quo hic nobis sermo est, in univocis fieri per veram abstractionem & præcisionem intellectus, quâ per conceptum inadequatum repræsentatur ipsi sola natura sine differentijs singularibus, vel ratio generica sine differentijs inferioribus.* Ratio est, per illud natura univocè fit universalis, quod tribuit ipsi esse unâ univocè, aptam inesse pluribus, sed hoc tantùm facit abstractio præcisiva intellectus, ergo. Minor probatur, ubi repræsentatur saltem confusè multiplicitas, ibi non est unitas univoca; sed cùm involvuntur in conceptu differentia inferiores aut singulares, quantumvis confusè, ibi repræsentatur aliqua multiplicitas naturæ, ergo tunc non adest unitas univoca, consequenter, ut illa conveniat naturæ, non debent formaliter attingi vel repræsentari differentia inferiores. Dixi autem *in univocis*, quia in analogis, ut in Ente, concedimus non posse fieri veram præcisionem, cùm ipsum genus involvatur in differentijs. Unde

Dicendum secundò. *Ad universale scientificum absolute loquendo sufficit si res communis pluribus confusè repræsentetur, non exprimendo differentias singulares.* Patet exemplo Metaphysicæ, quæ versatur circa Ens, quod non perfectè abstrahit etiam à differentijs singularibus, cùm etiam istæ sint formaliter Entia.

Neque hinc inferas, Metaphysicam fore imperfectiorem scientiam quàm alias speculativas, quia scilicet illa scientia est imperfectior, quæ
habet

habet imperfectiorem abstractionem, Metaphysica habet imperfectiorem abstractionem, quam alia: cum Physica habeat abstractionem perfectam & simpliciter, quæ reddit naturam univocam, Metaphysica habeat tantum abstractionem secundum quid & analogicam, ergo &c. R. enim perfectionem scientiæ non desumi à perfectiori abstractione totali, sed formali: licet ergo Metaphysica, quoad abstractionem totalem, quæ natura abstrahitur à differentiis inferiorum sit imperfectior, tamen quia hæc imperfectio, si quæ est, provenit ex summa universalitate & latitudine ac immaterialitate sui objecti, nihil officit perfectioni illius scientiæ, quia perfectio adhuc quatenus abstrahit à materiâ, summa est, quia in ejus ratione formali non importatur ullo modo materia, cum illa conveniat rebus, quæ etiam realiter à materia sunt separatae, ut Deus & Angeli. Accedit, quod licet Metaphysica secundum suam rationem formalem non habeat abstractionem univocam, tamen illam habeat in pluribus objectis materialibus, quæ sub communi ratione Entis continentur & considerantur, sic substantia, & alia genera prædicamentalia sunt univoca, & habent perfectam abstractionem. Per dicta patet etiam responsio ad aliam objectionem quæ opponi posset: Universale scientificum debet esse perfectum & simpliciter dictum universale, sed nulla natura analogicè tantum abstracta est perfectè & simpliciter universale, cum nec sit genus, nec species &c. ergo. Dicimus: quod universale scientificum debeat esse perfectum per ordinem ad abstractionem formalem, non secundum abstractionem totalem nudè consideratam, neque etiam requiritur, ut in ipsa ratione formali objecti adæquati sit simpliciter universale abstractum, dummodo sit in objectis quibusdam materialibus sub communi ratione formali contentis.

Quæres quomodo intellectus possit facere universale cum ipse sit singularis? R. licet intellectus non sit universalis in essendo, esse tamen universalem in representando, quia potens est representare multa sub ratione unius, & una cognitione illa inter se non distinguente, vel res à multiplicitate intentionaliter separante. Plura de abstractione

Universalis quæri possent, quæ tamen consulo
omittimus.

§. III.

An Universalitas sit perfectio Scientiæ.

EX eo quod scientia non sit de singularibus, sed de universalibus, sequitur etiam ipsam scientiam esse universalem, & ad universalia, seu multa sub ipsis contenta extendere suam cognitionem. Duplici igitur sensu potest quæri, an scientiam esse universalem sit ejus perfectio. Primò. An sit perfectio scientiæ, quòd una se extendat ad multa objecta: secundò, an illius sit perfectio, quòd objecta cognoscat in universali, non distinguendo inter se proprias illorum differentias, vel ab alijs penitus abstrahendo.

Dicendum primò. *Maximam esse perfectionem Scientiæ, quòd primo modo sit universalis.* Hinc enim summa est perfectio scientiæ Divinæ, quod una & simplicissima manens se extendat in omnia objecta cognoscibilia: hinc etiam magna est perfectio scientiæ Angelicæ, quod multa objecta simul comprehendat. Et ostenditur ratione ac comparatione perfectionum quæ sunt in diversis gradibus essendi. Natura cognoscitiva est simpliciter perfectior natura non cognoscitivâ, quia hæc restricta est ad suam speciem, & formam singularem, & inde est valde limitata: illa verò non solum habet propriam speciem & formam, sed insuper recipit species & similitudines aliarum rerum, & hinc est magis illimitata, & habet majorem essendi amplitudinem. Inter naturas verò cognoscitivas ex eo natura intellectualis est perfectior sensitivâ tantum, quia sensitiva non omnium rerum similitudines recipit, sed tantum rerum sensibilium, prout variè sub varios sensus cadunt. Intellectualis autem seu intellectu prædita natura omnium rerum species recipere potest. Vnde de anima rationali dixit Aristoteles 3. *de an. tex. 37.* quòd sit *quodammodo omnia.* Tandem in ipsis intellectualibus naturis, licet conveniant in hoc, quòd quævis habeat intellectum potentem recipere omnium rerum formas & similitudines, tamen est adhuc differentia perfectionis, quoad universalitatem: illæ enim naturæ sunt perfectiores, quæ plura simul distinctè possunt cognoscere, & quia in hoc Angelicæ naturæ plurimum excellent animam rationalem, unt longè ipsâ perfectiores. Ex quo patet universalitatem scientiæ in hoc sensu esse simpliciter ejus perfectionem.

Dicendum tamen secundò, *Cognoscere res in universali non distinguen-*

Stinguendo unam ab alterâ secundum differentias, simpliciter & absolute non esse perfectionem, sed imperfectionem cognitionis & scientia, respectu tamen intellectus humani esse perfectionem cognitionis & scientia. Prima pars assertionis inde constat, quia illud est scientia & cognitionis imperfectio per quod scientia vel cognitio deficit à perfectione naturæ superioris seu perfectioris, sed per modum procedendi abstractivum & conceptum universalem plurium ad modum unius sine distinctione differentiarum, scientia & cognitio humana deficit à perfectione Angelicæ, ergo &c. Accedit, quod illud sit imperfectio scientia, per quod fit, res non simpliciter cognosci, prout in se sunt, ergo. Altera pars sic ostenditur. Illud est perfectio scientia humanæ, per quod cognitio humana accipit certitudinem & immaterialitatem, juxta suum modum intelligendi, sed cognitio humana per abstractionem à differentiis singularibus accipit certitudinem & immaterialitatem, cum non possit intellectus noster conditionem singularium in se perfecte cognoscere, neque in iis aliud apprehendat, quam ea quæ sunt per accidens, & quæ sensus in iis percipit, à qua imperfectione liberatur, si abstrahendo à differentiis naturas & rationes universales consideret, & recedendo à materia formalia principia rerum speculetur, ergo cognoscere res in universali per abstractionem est perfectio humanæ scientia.

Dices. Quod inducit confusionem, non dat perfectionem, sed abstractio in scientia inducit confusionem, confundit enim res à parte rei indistinctas, ergo non dat perfectionem scientia. Item res debet per scientiam cognosci prout est in se, sed in se res nullo modo sunt universales & abstractæ, ergo non ita debent per scientias cognosci. R. quod inducit confusionem respectu cognitionis, non dare perfectionem, illud tamen, quod inducit confusionem seu indistinctionem ex parte rerum cognitarum, dare scientia humanæ perfectionem, quia cognitioni nostræ dat distinctionem certarum & necessariarum rationum quæ sunt in rebus, quas non ita potest apprehendere in singularibus & in materia. Quod autem dicitur, res per scientiam debere cognosci prout in se sunt, sensus est, quod nihil per scientiam debeat affirmari vel negari de rebus, quod non à parte rei ita se habeat, non autem requiritur, ut eo modo res cognoscatur, prout à parte rei est, cum alius sit modus essendi rerum, alius modus cognoscendi intellectus, ut habet D. Th.

I. p. q. 13. a. 12. ad 3.

E 3

§ IV.

§. IV.

An detur Scientia de contingentibus artificialibus & Entibus per accidens.

Non dari scientiam de rebus contingentibus & artificialibus pluribus locis indicat Philos. nominatim 6. *Eth.* 3. 4. & 5. cap. ubi c. 4. artem à scientia distinguit, quia est de rebus quæ esse & non esse possunt quorumque principium est in eo qui facit, non in eo quod efficitur, similiter de Entibus per accidens non dari scientiam docet idem 6. *Met.* 1. 4. S. Th. *ib.* le 2. aliquæ tamen circa hæc videntur esse difficultates: Primò quia si de contingentibus nulla est scientia, tunc vel illud intelligitur de contingentibus secundum essentiam vel secundum existentiam. Non primo modo, sic enim de omnibus erit scientia, nulla enim essentia est contingens, sed omnis habet necessaria predicata. non secundo modo, quia sic de nulla re naturali erit scientia, omnes enim sunt contingentes quoad existentiam. 2. Omne contingens habet aliquam necessitatem quia hoc ipsum necessarium est, ut sit contingens, ergo de omni contingente dabitur scientia. 3. Res artificiales habent etiam sua principia & regulas simpliciter necessarias ac infallibiles, & in natura fundatas, ergo etiam de ijs dari potest scientia. Ita mensuratio corporum est aliquid artificiale, & tamen de ea datur scientia Mathematica, quæ est Stereometria. 4. Linea visualis, numerus sonorus sunt Entia per accidens, & tamen illa est objectum Opticæ, iste objectum Harmonicæ, quæ sunt veræ scientiæ, juxta Aristotelem 1. *Post.* c. 13.

Obser. Sicut in rebus contingentibus dantur semper quædam rationes communes necessariae, secundum quas de illis potest dari scientia, ut in ferro calido, quod est ex se propter contingentem applicationem caloris quid contingens, potest considerari natura ferri, & caloris: ita etiam in rebus artificialibus naturales quædam rationes reperiri, ut sunt in ædificijs proportionibus, figuræ Mathematicæ, in ense soliditas ferri, aut chalybis, & similes proprietates, quæ in se necessariae sunt, nullam tamen ex natura connexionem per se cum tali artificiato habent, sed hanc accipiunt dependenter ab ingenio & inventionem humanam. Vnde

Dicendum Primò. *De rebus prout subsunt exercitio contingentie, id est, de ijs, quæ prout attinguntur ab habitu, habent dependentiam à causa contingenti, non datur simpliciter scientia.* Ita intelligendus est Arist.

ristot. locis illis quibus negat de contingentibus dari scientiam. Hinc de ambulatione hominis in particulari, de calefactione actuali ferri, aut aquæ, de futurâ pluvîâ, non datur simpliciter perfecta scientia, cum aliter & aliter se habere possint, bene tamen datur scientia, quod ambulatio vel motus progressivus, homini convenire possit, quod ferrum sit susceptivum caloris ab igne &c.

Dicendum secundò. *De artificialibus secundum quod artificialia sunt, non datur scientia simpliciter.* Ratio est: quia artificialia ut sic considerantur per ordinem ad regulas, quibus opus artificiatum dirigitur & perficitur, prout illæ regulæ per artificem sunt applicabiles materiæ, quæ recipit formam artificialem: atqui licet regulæ sint simpliciter infallibiles, & si rectè applicentur necessario suum effectum sortiantur, tamen, quia opus quod subest directioni debet aliter & aliter se posse habere & debet posse bene vel malè fieri, (quod enim necessarium non est dirigibile, ut insinuat Philos. d. c. 4.) item quia applicabilitas est contingens, dependens per se à causâ contingente, scil. artifice, consequenter artificialia ut sic sunt contingentia, nec sunt objectum scientiæ simpliciter dictæ. Confirm. quidquid secundum suam essentiam pendet à principio extrinseco & inventionem humanâ, non est simpliciter necessarium ut patet ex Phil. d. l. sed omne artificiatum secundum suam essentiam pendet à principio extrinseco & inventionem humanâ, neque enim essentia artificialis domus, statuæ, picturæ, plenè intelligi potest, abstrahendo ab arte & ingenio artificis, cum talia artetacta constituentur per ipsam artificialem unionem formæ & materiæ, quæ artificialis unio est intrinsecè dependens ab arte & inventionem rationis seu intellectus. ergo &c.

Ex his assertionibus colliges, quod si res per habitum attingatur secundum quod est contingens physicè seu Metaphysicè, id est secundum contingentiam incomplexam, quæ est dependentia rei à causâ contingenti uti v. g. contingens est ambulatio hominis, item contingentia sunt frænum, securis &c. non dari de re scientiam, contingentiam autem solum Logicam sive prædicationis non impedire semper scientiam, nisi quoad actualement existentiam, sic de cygno albo putamus dari posse scientiam in communi, demonstrando causam naturalem, cur ei albedo conveniat, quod autem hic vel ille vel omnis cygnus actu sit albus demonstrari vix poterit. E contra de ijs, quæ habent necessitatem Logicam & connexionem essentialium prædicatorum, etiam ut sic non semper datur scientia.

scientia si habeant contingentiam incomplexam, sic licet hæc propositio, *domus est structura apta ad habitandum*, & illa, *pietura est similitudo rei cuiusdam coloribus expressa*, Logicè sint necessariae & non contingentes, non tamen propterea de domo & pietura datur scientia, quia ipsa essentia illorum, quæ per illas definitiones exprimitur, est in se simpliciter contingens, dependens à causa & principio contingenti.

Dicendum tertio. *De entibus per accidens potest dari scientia simpliciter, si sint unum quid ordine & in genere scibilis, seu determinatam causam habeant ac naturales & necessarias proprietates fundent.* Est Masij sect. 2. in c. 10. lib. 1. de demonstrat. q. 2. Et ita datur scientia de linea visuali, de numero sonoro in Mathematicis. Nec refert, quòd Ioan. à S. Th. & alij dicant, *objectum Opticæ & Musicæ non esse lineam visuale, & numerum sonorum, quatenus sunt composita per accidens ex Entibus diversorum Prædicamentorum sed tantum visuale, quod dicit ordinem ad lineam, & sonum consideratum in ordine ad numerum.* Quod enim est determinativum objecti ad certam speciem scientiæ debet illi esse intrinsecum & constitutivum in esse scibilis, sed linea visualis determinat ad Opticam, ergo debet esse intrinsecum quid & constitutivum objecti in esse scibilis, ergo adhuc tale objectum in esse scibilis erit ex illis compositum. Idem de numero sonoro &c. dicendum est. Accedit quod D. Th. 1. Post. dicat objectum scientiæ subalternantis se habere ut formam objecti subalternatæ, item communis est Philosophorum sententia, objectum subalternatæ addere objecto subalternantis differentiam accidentalem, quæ tamen objecto subalternatæ ut sic, sit essentialis, quæ omnia minùs cum illa explicatione conveniunt. Nec urget in contrarium auctoritas Aristot. 6. Met. 10. 4. loquitur enim ibi Philosophus de illo Ente per accidens, quod ex rebus merè per accidens, conjunctis constat, quæ nullas speciales proprietates scientificas vel causam habent, ut sunt album dulce, Grammaticus Musicus &c. & de his non dari scientiam manifestum est. Quod autem iste sit ipsius sensus, ex eo constat, quia d. loco addit, nec artem dari de ente per accidens, cum tamen artes sint de artificialibus, quæ ferè constant ex Entibus diversorum Prædicamentorum. Ex his ad rationes in contrarium allatas facile responderi potest. Ad 1. nec de contingentibus secundum essentiam nec secundum existentiam dari scientiam prout contingentia sunt, contingentia tamen secundum existentiam possunt esse necessaria quoad essentiam: item quævis res continet in se aliquid Entitatis, de quo simpliciter neces-

necessaria prædicata formari possunt : & sic de illis dari potest scientia. Ad 2. trans. totum, quod de omni re quatenus habet aliquid necessitatis dari possit scientia, non autem quatenus subest exercitio contingentia. Ad 3. dicitur, licet artificialia habeant principia & regula simpliciter necessarias, si illa principia spectentur secundum se, prout etiam sunt principia rerum naturalium, tamen in quantum applicantur rei dirigibili vel effectibili, cum dependentia ab ingenio & arte humanâ, participant aliquid de contingentia, nec tribuunt artificiato esse simpliciter necessarium. Quod ad exemplum de Stereometria adductum attinet, negatur quod mensuratio corporum speculativè accepta, sit aliquid propriè artificiale, quia est ipsa mensura quæ corporibus naturaliter inest, considerabilis per scientiam. Quod si Stereometria accipiatur pro habitu practicè res corporeas mensurante, concedemus non esse scientiam simpliciter dictam. Ad 4. patet responsio ex dictis assert. 3.

§. V.

An detur Scientia de Entibus rationis.

Suppono dari Ens rationis merè objectivum, quod scil. nullum esse reale habet nec in intellectu, nec extra intellectum, nec actu, nec potentiâ, nec de præsentī, nec de præterito, quàm *objici cognitioni intellectus*, de quo Ens rationis nobis hic sermo est. Solet autem dividi in Ens rationis Chimæricum, seu merè fictivum, id est sine ullo fundamento ab intellectu confictum, ut cum quis concepit aliquid impossibile, v. g. Hirco-cervum, Hippocentaurum, DEUM corporeum &c. & in Ens rationis cum fundamento in re, ut si intellectus concipiat tenebras positivè instar nigredinis in aëre, vel cæcitatem tanquam aliquam qualitatem obtenebrantem oculos, ex parte DEI relationem ad creaturas, vel relationem inter rationalitatem ac animalitatem hominis, inter prædicatum & subiectum enunciationis &c. De priori genere Entium rationis, nullam per se primariò dari scientiam, omnes conveniunt, licet Metaphysica secundariò se ad ea extendat, tanquam ad oppositum Entis realis, quod est objectum ipsius. Et ratio in promptu est: quia de meris fictionibus, quæ nihil habent veritatis, propriè dictæ, absurdum videtur, dari scientiam specialem. Nec tamen obstat, quin aliqui actus scientifici de illo dari possint, si tales actus se fundent in rebus ipsis, ut in exemplo: *Omne quod est a*

parte rei impossibile, cum intelligitur, habet esse merè obiectivum in intellectu: Omne Ens rationis Chimericum est à parte rei impossibile, ergo cum intelligitur, habet esse merè obiectivum in intellectu. Qui discursus videtur esse necessarius & scientificus necessitate fundata in ipsis rebus. Vnde nihilominus plus non sequitur, quam aliquam scientiam totalem de illo tractare posse, quod abundè præstat Metaphysica. De posteriori genere Entium rationis dari scientiam, multis etiam Thomistis persuasum est, cum habeant necessitatem in natura fundatam. Nihilominus.

Dicendum videtur. De Ente rationis formaliter spectato, etiam si sit cum fundamento in re, non dari simpliciter scientiam. Probatur ex Philos. 2. Met. c. 1. in fi. ubi dicit: *ut secundum esse, unumquodque se habet, ita etiam secundum veritatem.* Sic infero. ergo quod non se habet simpliciter secundum esse, non se habet simpliciter secundum veritatem. Atqui Ens rationis non se habet simpliciter secundum esse, ergo nec simpliciter se habet secundum veritatem. Iam verò: quod non se habet simpliciter secundum veritatem, id est, quod non est simpliciter verum non est simpliciter scibile, Ens rationis formaliter spectatum, non est simpliciter verum, ergo nec est simpliciter scibile. Dicunt, quod non est simpliciter verum, veritate formali, non esse simpliciter scibile, benè tamen illud quod non est simpliciter verum veritate transcendentali. Contrà est primò. Vbi non est simpliciter veritas transcendentalis, non est simpliciter dicta necessitas Entis: ubi enim non est simpliciter esse, nec est simpliciter esse necessarium. Sed ubi non est simpliciter dicta necessitas, non datur simpliciter scibile, ergò. Contra secundò. Veritas formalis non fundat scientiam, quia hæc consequitur ad actum scientiæ, ergo veritas, quæ est fundamentum scibilitatis debet esse veritas transcendentalis.

Sed instantiam ponunt Adversarij. Accidens non est simpliciter Ens, & tamen de eo datur simpliciter dicta scientia, ergo ad rationem scientiæ non requiritur esse Ens simpliciter. R. quod non esse simpliciter Ens dupliciter possit intelligi, in primis de eo, quod nullam veram & propriè dictam Entitatem habet, sed illius esse est tantum obijci & cognosci, sicque non est propriè & simpliciter de genere Entis, & hoc modo Ens rationis dicitur non esse simpliciter Ens. Secundò quod licet res habeat veram & propriè dictam Entitatem, & sit simpliciter de genere Entis, tamen sit ita imperfecta ex sua Entitate, ut essentialiter dependeat ab alio, sicque non habeat rationem Entis per se absolutè, sed sit Entis Ens: & hac

& hac ratione accidens est Ens. Quod primo modo non est simpliciter Ens, non habet veritatem transcendentalem propriè dictam, quod autem secundo modo est Ens, cum sit propriè de genere Entis, est etiam simpliciter de genere veri, & habet simpliciter veritatem transcendentalem, unde etiam est simpliciter scibile. Ex quo patet solutio instantiæ.

Dices. Si Ens rationis non est simpliciter verum, tunc non tantum nullus habitus scientiæ de eo dari poterit, sed neque actus consequens non est verum, ergo nec anteced. R. negando sequel. nam actus scientiæ dari potest de Ente rationis, non quidem præcisè se fundando in veritate, quam habet Ens rationis, sed in veritate fundamenti ipsius Entis rationis quod fundamentum est Ens reale. Et hoc modo etiam habitus scientiæ attingere potest Ens rationis, sed hic habitus debet esse principaliter & primariò de Ente reali, scibilitas enim habitus, desumitur à veritate objecti formalis. Atqui Ens rationis non potest esse objectum formale fundans veritatem scientificam, ergo non potest de illo primariò dari scientia.

§. VI.

An Scientia possit esse de Probabilibus.

QUOD multa imò pleraque in scientijs humanis tractari & attingi solita, sint nobis tantum probabilia & raram de ijs perfectam & infallibilem cognitionem habeamus, nimis quàm manifestà claret experientià. Nullum igitur dubium est circa objecta & intra limites scientiarum dari plurimos actus probabiles: de hoc solum controversia esse potest, an illi actus probabiles procedant ab ipsis scientijs, an verò solum à Dialectica: quæ est argumentativa circa omnia probabilia. Quod non procedant à scientijs videtur demonstrari primò. Nullus habitus se extendit ad actus, nisi similes ijs, à quibus est productus, sed scientia est habitus productus per demonstrationem, cui actus opinativi & probabiles sunt omnino dissimiles, ergo &c. 2. Idem habitus non potest esse demonstrativus & opinativus, certus & incertus, evidens & inevidens: sed hoc sequeretur, si scientia posset elicere actus probabiles.

Antequam respondeamus observ. Nostras scientias in multis esse defectuosas: ex quo provenit plura haberi in ijs probabilia quàm certa. Et hoc contingit primò: quia non habemus multas definitiones essentielles, quibus rei essentiam exactè penetremus: imò in ipsis definitio-

nibus non satis convenimus. Secundò ex defectu applicationis, aut sufficientis penetrationis principiorum & axiomatum generalium, quorum multa ferè ob solam auctoritatem recepta sunt, & plus sæpe exceptionis requirunt, quàm in regula generali continetur. Tertiò quia ex Metaphysicis multæ subtiles quæstiones in alias scientias sunt translatae, quæ nec ex primis principiis Metaphysicis clarè decidi, nec experientiâ probari possunt. Hæc est autem intellectus nostri imperfectio, quòd cum ipse dependenter à sensibus cognitionem accipiat, quòd in ijs quæ omnino sensum fugiunt, vix certam cognitionem naturaliter habere possit. Potest etiam, ut maximè in Physica, esse defectus in experientiâ, quia plurimarum rerum naturalium nullam ferè experientiam sufficientem habemus.

Dicendum ergo primò. *Discursus, qui sunt in materijs scientiarum ex solis principiis & locis Dialecticis, ab ea principaliter eliciuntur, non autem ab ipsis scientijs.*

Dicendum secundò. *Actus probabiles qui procedunt ex principiis proprijs scientiæ non omnino infallibiliter applicatis, eliciuntur ab ipso habitu scientiæ cum concursu tamen Dialecticæ, etiam quoad applicationem materie.* Ratio est primò: quia si tantum actus simpliciter demonstrativi pertinerent ad habitum scientiæ, tunc nimis jejunæ forent & infæcundæ nostræ scientiæ, cum demonstrationes sint valde paucae in materijs scientiarum. 2. Non est absurdum, quòd habitus perfectus ex suâ naturâ & inclinatione in objectum, ex defectu accidentali & secundario eliciat actus imperfectos, ergò licet scientia sit habitus per se primò inclinans in actus certos & infallibiles circa omnia sua objecta, tamen ob defectus intellectus humani supra positos poterit secundario elicere actus probabiles, quæ probabilitas habitui secundum se & secundum suum objectum formale spectato est per accidens: eidem tamen prout habet connexionem cum lumine intellectus humani in cognoscendo defectuosi est aliquo modo per se, sicut pedi secundum se claudicare est per accidens, pedi tamen claudicare est suo modo per se.

Ad 1. in contrarium adductum dico: habitum non posse se extendere nisi ad actus similes ijs, à quibus est productus, secundum rationem formalem specificativam, perfectè applicatam, bene tamen se posse extendere ad actus dissimiles secundum alias considerationes. Ad 2. R. denominationem habitus non desumi à quovis actu, sed ab ijs, in quos vi sui objecti formalis primariò inclinatur: unde licet ex defectu accidentali habi-

habitus scientiæ eliciat actus opinativos & sit incertus & inevidens actu, tamen habitualiter id est secundum suam inclinationem naturalem semper est demonstrativus, certus & evidens, semper enim ex sua natura in tales actus inclinat, licet ob deficientiam supradictam non semper actus huiusmodi consequatur. Nec refert quod plures actus probabiles sint in scientijs, quam demonstrativi; à potiori autem debeat fieri denominatio: nam potiora in scientijs non sunt ea quæ plura, sed quæ digniora sunt.

CONSIDERATIO IV.

De comparatione scientiarum ad alios habitus & inter se.

Circa comparationem & ordinem scientiarum considerabimus 1. an divisio virtutis intellectualis in 5. habitus sit adæquata. 2. An habitus principiorum sit acquisitus. 3. An detur unus vel plures. 4. De diverso modo procedendi intellectus & scientiæ. 5. Quomodo distinguantur sapientia & scientia. 6. De Scientiarum subalternatione.

§. I.

An Divisio virtutis intellectualis in quinque habitus sit adæquata.

Virtutes intellectus vocat Arist. 6. Eth. c. 2. ad finem eos habitus quibus intellectus verum dicit, excludendo scilicet falsitatem, quod non fit per opinionem. Unde postea c. 3. virtutes intellectuales enumerat 5. artem, scientiam, prudentiam, sapientiam & intellectum, id est habitum principiorum: quarum tres, nimirum scientia, sapientia, & intellectus ex mente D. Th. tum ibidem, tum 2. 2. q. 57. a. 2. sunt speculativæ, aliæ practicæ. Cum autem divisio nihil sit aliud, quam enumeratio partium sub toto comprehensarum, hinc videtur Philosophus virtutem intellectus divisisse in dictas 5. species: cumque omnis divisio bona debeat esse adæquata non videtur dubitandum, communem hanc & receptam divisionem esse

etiam adequatam. Sed in contrarium movent dubium aliqui habitus, qui videntur esse virtutes intellectus, nec tamen directe comprehendi posse inter dictos s. habitus censentur. Inprimis enim Rhetorica, Grammatica &c. quæ vocantur scientiæ sermocinales, item Arithmetica, Geometria & Musica practica, ars cytharizandi, fistulâ canendi, & similes: Deinde ars equestris, militaris, saltatoria, natatoria, gladiatoria, jaculatoria & plures aliæ, neque ad scientiam propriè nec artem effectivam, hic solùm ab Aristot. definitam, multò minus ad sapientiam, prudentiam, vel intellectum spectant, & tamen sunt habitus intellectus infallibiles, nisi fortè quis dicat artem equestrem, gladiatoriam & similes esse habitus in corpore subjectatos, de quo hic non disputamus: sed vide D. Th. 1. 2. q. 50. a. 1.

Dicendum videtur. *Enumerationem s. habituum factam à Philosopho non esse absolute perfectam & adequatam divisionem virtutis intellectualis, si illi habitus strictè sumantur, in eâ acceptione, quâ ibidem eos accipit, si autem latiori modo accipiantur, omnes virtutes intellectus posse ad eos reduci.*

Colligimus hoc inprimis ex eo, quòd mens Philos. illo loco non fuerit tradere perfectam & exactam divisionem virtutis intellectualis, cum ex instituto ibi tantùm tractet de virtutibus moralibus. 2. Quia videtur doctrinam de habitibus ibi traditam potius ex aliorum mente & communi opinione, quam propria posuisse, quod manifestat c. 4. ubi postquam assignasset diversitatem inter actionem & effectiorem, subiungit: *De ipsis autem his etiam extraneis sermonibus credimus.* 3. Hoc convinci putamus, exemplis artium liberalium & aliarum, quarum quædam nec scientiæ simpliciter speculativæ sunt, neque etiam artes, cum d. c. 4. artem definiat Philos. esse habitum cum vera ratione effectivum: effectivum autem constet ex eodem dici ab operatione relinquire post se opus externum, ergo &c.

Non igitur existimamus esse necessarias illas communes distinctiones, quòd Philos. ibi diviserit tantùm virtutem intellectus circa verum reale versantem, vel comprehendere voluerit habitus principales non instrumentales: siquidem plures habitus etiam principales, & circa verum reale versantes illâ enumeratione propriè non comprehenduntur. Neque verò omnis enumeratio est strictè dicta divisio, cum nihil sit novi, viros doctos quandoque maximè cum de alijs rebus agunt, tantùm princi-

principaliora aut communiora membra alicujus divisionis enumerare ob quod tamen ad incudem Logicam revocandi non sunt,

§. II.

An habitus principiorum sit verus habitus acquisitus.

Sicut in demonstratione ex principiis dependent & descendunt conclusiones, ita ex habitu principiorum dependet & principium sumit habitus conclusionum, seu habitus demonstrativus scientiæ. Hunc habitum principiorum Philos. & D. Th. plerumque vocant intellectum, alicubi etiam intelligentiam, vel mentem, & est nihil aliud, quam illa vis & facilitas intellectus, qua assentimur principiis. Unde quia prima scientiarum principia sunt lumine naturæ nota, multi existimant habitum primorum principiorum nihil esse aliud, quam ipsam potentiam intellectivam circa assensum principiorum versantem: ita Valentia. & Lorca cit. à Phil. à SS. Trinitate. Lalemandet. *diff. Log. 10. part. ult.* Et confirmatur ratione: ubi enim intellectus non habet difficultatem & indifferentiam non indiget habitu superaddito, sed circa assensum principiorum nulla est in intellectu specialis difficultas, neque indifferentia, quâ possit assentiri, vel dissentiri, alias non forent lumine naturæ nota, ergo non indiget habitu superaddito. Accedit quod sicut se habet voluntas circa finem sibi proportionatum, sic se habet intellectus circa prima principia: sed illa ad finem non indiget habitu, ergo nec iste circa prima principia. Circa principia scientiarum lumine naturæ non plenè nota, existimat d. Lalemand. l. c. dari quidem habitum à potentiâ distinctum, sed illum habitum nihil esse aliud, quam ipsam scientiam, cujus sunt illa principia.

Deinde si est habitus distinctus à potentiâ intellectivâ & à scientiis, dubium restat, an sit habitus congenitus à naturâ, an verò acquisitus. Prius illud tenent Bannez & Conradus cit. à Ruvio *in c. 26. lib. I. post. tr. 1. n. 11.* & consentire videtur D. Th. I. 2. q. 49. a. 1. ad 3. ubi hunc habitum ponit etiam in puero, & in 2. dist. 24. q. 1. a. 3. ad 3. vocat habitum naturalem qui nunquam amittatur. Posterius docent Cajetan. Ferrariens. & alij cit. ab eodem. cum hæc tamen differentiâ, quod ille velit, habitum principiorum produci ex solo lumine intellectus agentis, vi specierum intellectui possibili impresso, iste cum multis RR. atque Ruvio sentiat, esse habitum acquisitum per actus intellectus possibilis, quibus prin-

principijs assentitur: pro quo citat Ruvio authoritatem Philos. 2. post. c. ult. ubi loquens de habitu principiorum ait: *Neque ita insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notioribus, sed assensu.* Denique Mafius & alij cum eo putant, habitum principiorum nec esse solam potentiam, nec tamen habitum simpliciter dictum sed consistere in lumine intellectus unà cum speciebus intelligibilibus collectis, ratione quarum dicitur habitus acquisitus.

Dicendum primò. *Habitus primorum principiorum est verus habitus ab intellectiva potentia & speciebus distinctus, cujus objectum est veritas evidens & immediata principiorum.* Colligitur clarè ex Philos. 2. post. c. ult. & 6. Eth. c. 3. & 6. D. Th. 1. 2. q. 57. a. 3. qui 6. Eth. le. 5. expressè dicit: *Accipitur intellectus hic non pro ipsa potentia intellectiva, sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Ratio est, potentia intellectiva est indifferens ex se ad omne verum etiam universale, quia neque illud potest cognoscere sine lumine specierum, ab intellectu agente immixtarum, ergo etiam ad verum & principia universalia debet in eam dari habitus determinativus & inclinatio potentie, quæ illam indifferentiam tollat: neque enim tollitur sufficienter per ipsas species, quia species sunt ex se indifferentes ad verum & falsum, & non faciunt per se inclinationem in intellectu, ergo requiritur qualitas habitus superadditi.

Dicendum secundò. *Habitus principiorum non est congenitus sed acquisitus: non quidem per actus frequentatos, vel assensus intellectus, sicut acquiruntur alij habitus intellectus, sed profluit & acquiritur naturaliter in intellectu possibili ex lumine intellectus agentis, per acquisitionem specierum intelligibilium ex cognitione experimentalis sensuum.*

Hæc doctrina deducitur tum ex Aristot. tum D. Th. locis antecit. maximè verò ex textu à Ruvio allegato, ubi Philosophus expressè habet, habitum principiorum non inesse naturaliter, nec ex alio habitu notiore descendere, sed à sensu, id est, ut ibidem in contextu manifestissimè apparet ex cognitione experimentalis nasci, & acquiri, eâ ratione, quòd cum per sensus variarum rerum experientias colligimus, species sensibiles inde collectæ per intellectum agentem in universales species intelligibiles transferantur, & sic intellectus possibilis illuminetur ad formanda universalia principia, ex quo lumine immediatè nascitur habitus principiorum. Ubi benè advertendum, Philosophum l. c. non dicere (ut allegat

legat Ruvio) *assensu*, sed *à sensu*, ut legit D. Th. & habetur in versionibus antiquis & recentioribus communiter: prout etiam suadet ipsa connexio dictorum & exemplorum continuo ibi positorum: unde perperam se in illa auctoritate fundare videtur Ruvio. Ratio primæ partis assertionis est: quia si habitus principiorum esset omnino inditus à natura, tolleretur ab intellectu humano ratio puræ potentialitatis, quod est contra communem sensum & experientiam. Ratio secundæ partis. Ille habitus non acquiritur per actus cognitionis universalis, cujus actus nituntur immediate lumine naturæ, habitus enim & actus debent eodem lumine niti, lumen autem naturæ non supponit aliquam veritatem universalem cognitam per intellectum. Atqui actus habitus principiorum saltem primorum nituntur immediate lumine naturæ, ut patet, ergo. Ratio tertiæ partis. Ille habitus recipitur in intellectu possibili, sive intelligente, cujus actus sunt actus intellectus istius, sed actus habitus principiorum sunt tales, ergo. Quarta demum pars sic probabilissimè ostenditur. Cum omnis noster modus intelligendi sit primò dependens à sensibus, sensus autem versentur circa singularia, hinc primò sensus colligit plures species singularium sibi similium, v. g. videt hoc esse totum, hoc esse partem, illud, & tertium & quartum & plura alia esse tota, & quodlibet eorum esse majus parte, ex quorum inductione oritur in memoria experientia & simul notitia terminorum totius & partis, inde verò intellectus agens fabricat per abstractionem species universales, quæ statim intellectui conferunt lumen conferendi totum & partem, sicque simul profluit naturalis determinatio & inclinatio quæ fertur in assensum hujus & similium principiorum universalium: quæ inclinatio est habitus principiorum, qui per plures inductiones & experientias ad alia principia extenditur.

Dicendum tertio. *Habitus principiorum etiam scientijs propriarum, si sint indemonstrabilia, à scientia habitu realiter distingui.* Colligitur ex Arist. & D. Th. locis dictis. Rationem ex ijs adjungimus. Ubi est diversus modus procedendi, ibi est diversus habitus, sed habitus principiorum scientijs etiam propriarum, habet diversum modum procedendi, quam scientia, ex ijs principiis descendens, nititur enim ille immediatâ connexionem tanquam ratione formali assentiendi principiis, scientia verò nititur connexionem medij cum extremis conclusionis, ergo &c. Nec refert quòd etiam scientia assentiatur principiis, nam assentitur ijs assensu supponente jam alium assensum factum per habitum principiorum, de-

terminantem intellectum circa principia, qui habitus præmissis seu principiis assentitur secundum se, non prout sunt ratio assentiendi conclusioni. Diximus autem: *si sint indemonstrabilia*; nam principia demonstrabilia per habitum scientiæ illa demonstrantis, non per habitum principiorum attinguntur.

Ad rationes oppositas R². quod non ad omnem habitum intellectus requiratur specialis difficultas, sufficit enim indifferentia intellectus, quæ determinari debet per habitum, non quidem quoad exercitium, sed saltem quoad specificationem: quam determinationem ut possit assentiri & non dissentiri, non habet intellectus possibilis ex se solo, sed ex habitu per lumen specierum intelligibilium naturaliter ipsi adveniente. Deinde assignatur disparitas inter voluntatem & intellectum, illa enim ex se habet inclinationem cum sit appetitiva, nec indiget ad hoc ullâ determinatione per species, quod secus est in intellectu. Quando verò D. Th. habitum principiorum ponit in puero, vel inchoative illum reperiri in puero intelligit, id est secundum vim intellectus, ex quâ naturaliter possitis speciebus descendit: vel etiam cum Phil. à SS. Trinit. concedi potest, in pueris ante usum rationis perfectum esse posse species intelligibiles, & ex illis oriri habitum circa principia universalissima. Porro quomodo dictum habitum vocet naturalem, constat ex dictis, & ijs quæ habet 1. 2. q. 51. a. 1. & Cajetan. ibid. Hinc etiam dicimus cum eodem S. D. 1. 2. q. 53. a. 1. habitum principiorum semel acquisitum non posse amitti nec per oblivionem, nec deceptionem, quia fundatur in lumine intellectus agentis, quod est inamissibile.

§. III.

An sint unus vel plures habitus principiorum.

Diversæ etiam circa præsens dubium sunt sententiæ Authorum, quas recte superfedemus. Ruvio & alij habitum principiorum à scientijs distinguentes putant tot esse habitus principiorum, quot sunt scientiæ specie diversæ. Probant hoc fundamento, quo nituntur in distinctione scientiarum. Ubi sunt diversi specie assensus principiorum, ibi sunt diversi specie habitus, habitus enim distinguuntur per actus, sed in diversis materijs scientiarum, sunt diversi specie assensus, sunt enim diversa specie objecta, ergo etiam diversi specie habitus.

Dicen-

De comparatione Scientiarum ad alios habitus & inter se. §. I

Dicendum Primò. Probabilius est, alium esse habitum principiorum pro principiis speculativis, alium pro practicis, alium pro necessariis & evidentibus, alium pro probabilibus. hinc ad distinctionem habitus principiorum speculativorum solet vocari intellectus, practicorum verò synderesis. Ratio est: quia lumen probabile & evidens, item certitudo practica seu moralis, consistens in convenientia morali & prudentiali, ac certitudo speculativa, quæ est simpliciter certitudo differunt essentialiter, ergo etiam habitus tali lumine vel certitudine diversa nitentes.

Dicimus tamen secundò. Probabilius videtur pro principiis speculativis sufficere unicum specie habitum principiorum. Supponimus principia speculativa juxta Aristotelem alia esse communia pluribus scientiis, alia propria uni scientiæ: ita commune est illud, *omne totum est majus sua parte, omne est vel non est*: hæc enim in quavis scientia usui sunt, & nota esse supponuntur: vocanturque etiam axiomata communissima. Propria principia specialiter dividuntur, in axiomata seu dignitates, suppositiones sive petitiones & definitiones. Axioma dicitur, quod verum est & primo aspectu verum apparet: ut, *si ab equalibus equalia demas, ea quæ remanent sunt equalia*. Suppositio est propositio, quæ necessario vera est, sed non statim cuivis minus perspicaci aut exercitato apparet vera. Hinc suppositiones vocari solent petitiones seu postulata, quia doctor à discipulo petit ea sibi concedi, de quibus etiam illud pronuntiatum intelligitur: *oportet addiscentem credere*. Definitiones denique sunt explicationes quidditatis essentialis, quibus si addatur affirmatio & negatio etiam ad suppositiones reduci possunt. Et hæc omnia vocari etiam solent principia immediata, & per se nota, non quod statim cuivis debeant esse per se nota absque inductione singularium, sed quod per priorem veritatem universalem probari non possint. Quibus notatis ratio assertionis de his omnibus ista procedit. Vbi est eadem ratio formalis sub qua assentiendi principiis, ibi est idem habitus principiorum secundum speciem, quod probatur paritate scientiarum, de quibus supra. sed in omnibus principiis speculativis est eadem ratio formalis, scil. immediata connexio extremorum, licet sit materialis diversitas in explicatione terminorum, quæ facit difficultatem tantum accidentaliter, non essentialiter diversam, ergo &c.

Unde ad rationem contrariam facile R. quod tunc sint diversi specie habitus, quando sunt diversi assensus specie formali, id est secundum

dum rationem formalem assentiendi, non autem, quando tantum sunt materialiter diversi actus & assensus principiorum, manet enim idem modus tendendi habitus in objectum. Nec minor vel major abstractio diversificat habitum principiorum, sicut diversificat scientias, quia ideo abstractio reddit diversas scientias, quia causat diversum modum attingendi conclusiones per principia diversa, quod non facit abstractio in assensu principiorum, qui fit propter connexionem immediatam & non propter alia principia.

§. IV.

De diverso modo procedendi habitus principiorum & Scientiarum.

Hic non tantum agemus de diversitate in modo procedendi, quæ est inter intellectum & scientiam, sed etiam de illa quæ est inter scientias speculativas & practicas. Primò igitur præmittimus quod habitus principiorum & scientia in aliquibus conveniant, in quibusdam differant. Conveniant in certitudine & evidentiâ, quia uterque tale habet objectum, quod importat apparentiam & claritatem trahentem potentiam intellectivam ad assensum firmum: differunt in modo assentiendi, quia intellectus assentitur veritatibus per se notis; scientia veritatibus, quæ ex alia notitia certa & evidente innotescunt. Secundò attendimus, tam intellectum, quam scientiam habere duplex quasi munus, primum est inquirere veritatem, alterum veritatem inquisitam assentiri. Eadem tamen exercent diverso modo. Nam habitus principiorum in inquisitione sectatur præcisè terminos connexos, ad quod inducit varios terminos, in quorum comparatione summa est vis intellectus in inveniando, unde divinius reputatur ingenium illorum, qui principia scientiarum invenerunt, quam qui ex inventis varias conclusiones deducendo scientias auxerunt. Inventis terminis ad assensum nullâ arte opus est, sed seipsis movent ad assentiendum. E contra scientia in inquisitione non quærit simpliciter terminos unius propositionis connexos sed quærit propositiones connexas sive sectatur medium terminum, quo connectat extrema cujusdam propositionis probandæ; quibus inventis & debite ex arte conjunctis prius assentiri debet principiis, quorum assensu posito necessario assentitur etiam conclusioni inde consequenti.

Inter

Inter scientias speculativas & practicas communiter poni solet differentia, quod illæ procedant *modo resolutorio*, seu viâ resolutionis, istæ *modo compositorio*, seu via compositionis. Unde notamus in primis, quod compositio, non sit aliud, quam progressus à principiis, ex quibus res aliqua constat, ad rem ipsam: ut compositio est, cum ex lapidibus, lignis & cemento construitur domus: resolutio verò sit regressus à re ad principia ex quibus pender aut constat, ut cum domus resolvitur in lapides & cimenta &c. Ubi in compositione proceditur à simplicioribus ad magis composita, in resolutione ex compositis ad simplicia, & sic ordine inverso, quod in compositione est primum est in resolutione ultimum, Sicut autem datur compositio & resolutio realis, ut in exemplo dato; sic etiam datur compositio & resolutio rationis: nam sicut in rebus se habent partes & principia realia ad componendum totum, ita se secundum rationem habent media & causæ, ad effectum vel finem inferendum, seu consequendum. Inde.

Advertimus 2. Compositionem & resolutionem rationis esse duplicem, aliam speculativam, aliam practicam. Resolutio speculativa est, cum propositâ certâ quâdam conclusione procedimus ad media vel principia, ex quibus illa inferri possit. Compositio est, cum ex principiis inventis inferitur conclusio. Practica resolutio est, cum proposito fine querimus media ad finem consequendum: compositio verò, cum disponimus media ad finem conducentia. Inferitur hinc tertiò. Scientias tam speculativas quam practicas utroque ordine & viâ procedere: nam utraque habent sua principia & regulas: & munus tam inquirendi quam judicandi, inquirendo procedunt via resolutionis, judicando viâ compositionis. Differentia tamen principalis est in hoc, quod speculativæ procedant per viam speculationis, seu per actus qui dicuntur speculationes, practicæ verò viâ consultationis, seu per actus consultativos & tendentes ad electionem alicujus rei. Ad quod obiter notamus, quod speculatio sit inquisitio apprehensionum & judiciorum ac mediorum, ex quibus sequatur aliqua veritas speculativa, ut quod cæli sint solidi, incorruptibiles &c. Consultatio vero est inquisitio cognitionum, ex quibus sequatur cognitio practica & directiva, ad faciendum aliquod opus in potestate nostra constitutum, v. g. quid faciendum, an hoc vel illud ad consequendam æternam vitam &c. Ex quo jam facile diversitas procedendi speculativarum & practicarum scientiarum patet.

Nihilominus istud adhuc resolvendum est, cur specialiter specu-

tivæ dicantur procedere modo resolutorio; practicæ modo compositio-
rio, cum tamen appareat ambas utroque modo uti. Existimamus com-
modè ostendi differentiam primò: quia practicæ non tantum procedunt
per compositionem rationis, uti speculativæ; sed etiam in ordine ad com-
positionem realem, quod speculativis ex suo fine non competit. Secundò
quia denominatio principalis speculativi vel practici fit ex fine; specula-
tivarum autem finis est veritas solùm cognita, in qua res esse supponitur
independenter à scientiâ, cognitio autem fit reducendo ad causas, seu
principia, ex quibus veritas objecti manifestatur: è contra practicarum
finis est opus, ut dependens à scientia seu habitu, quod ex hoc ipso dicit
ordinem compositionis, sive ordinationem mediorum & regularum ad
constructionem operis.

§. V.

Quomodo Scientia differat à Sapientiâ.

Sapientia est habitus cognoscitivus rerum per causas altissimas. Ejus
varias condiciones & munera enumerat quidam Recentior quæ obiter
attingemus. Est enim inprimis facultas universalis, supponens omnes
scientias naturales, per quas difficultates, quæ circa ipsarum objecta &
materias sunt, jam prius fuerint superatæ. Hinc proinde primum ejus
munus est contemplari connexionem, quæ est inter omnes omnino veri-
tates, etiam si primo aspectu videantur disparatæ. Secundum, quærere pri-
mam veritatem, seu radicem ac caput omnium aliarum. Tertium, per
omnes veritates conari cognoscere ipsum optimum & perfectissimum:
hoc est DEUM. Quartum. Per idem optimum conari reddere rationem
omnium aliarum veritatum, quod est contemplari veritates præstantissi-
mas per causam altissimam. Quintum. Ordinare veritates in intellectu,
sicut sunt ordinatæ à parte rei. Ad quæ perficienda requirit duo, con-
templationem DEI per intellectum ex omnibus veritatibus naturalibus
& simul optimam dispositionem ex parte voluntatis ad amorem optimi
& aliorum bonorum honestorum per habitus omnium virtutum. Ita ille,
describit sapientiam: quæ consonare ex parte videntur cum ijs, quæ ha-
bet Aristot. 1. Met. c. 2. ubi ait, *opinamur sapientem, maximè omnia, ut
possibile est scire* & 6. Eth. c. 7. *sapientem igitur non solùm circa ea, quæ*

ex

ex principiis sunt cognoscere, sed etiam circa ipsa principia, verum dicere oportet. Quare sapientia erit intellectus & scientia, ac quasi habens caput scientia rerum præstantissimarum. Verum licet supraposita descriptio omnino sit sapientiæ propria, si qua talis inter homines datur, non tamen quoad omnes condiciones videtur esse ad eam necessaria. De quo tamen exactius dijudicare pertinet ad Metaphysicam. Nobis sufficit sapientiam esse habitum, qui iudicet de principiis aliarum scientiarum, vel ea etiam defendat & probet per sua principia, ac procedat per causas altissimas tractando de rebus præstantissimis, quales sapientias esse communiter ex Arist. & D. Th. deducitur, Metaphysicam & S. Theologiam. Unde oritur dubium, cum Philos. 6. Eth. scientiam & sapientiam posuerit tanquam membra opposita, & tamen Metaphysica & Theologia etiam dicantur scientiæ, quænam sit distinctio inter scientiam & sapientiam. Pro quo observamus, scientiam sumi posse dupliciter, primò genericè, pro habitu demonstrativo inferente conclusiones ex principiis simpliciter necessariis. Secundò specificè pro habitu demonstrante per causas inferiores. Unde.

Dicendum. Scientiam genericè acceptam esse genus ad sapientiam & scientiam, prout eam accipit Philos. 6. Ethic. specificè autem acceptam esse membrum essentialiter distinctum contra sapientiam. De quo D. Th. I. 2. q. 57. a. 3. ubi ad 2. notabilem doctrinam de ordine perfectionis inter intellectum, scientiam & sapientiam depromit. Si quis rectè consideret, inquit, istæ tres virtutes non ex æquo distinguuntur ab invicem, sed ordine quodam, sicut accidit in totis potentialibus, quorum una pars est perfectior altera, sicut anima rationalis est perfectior, quam sensibilis; & sensibilis, quam vegetabilis: hoc enim modo scientia dependet ab intellectu sicut à principali, & utrumque dependet à sapientia sicut à principalissimo, quæ sub se continet intellectum & scientias, ut de conclusionibus scientiarum dijudicans & de principiis earundem. Ex quibus rectè colligimus intellectum nobiliorem esse habitum scientiæ, sapientiam verò utroque; tanquam habitum, qui eminenter continet perfectionem utriusque.

§. VI.

De Subalternatione Scientiarum.

Subalternatio scientiarum nihil est aliud, quam subordinatio vel depen-

pendentia unius scientiæ ad alteram in manifestatione veritatis : Unde illa erit propriè dicta subalternatio, quæ continet immediatam & necessariam dependentiam in manifestandâ veritate : si quæ in primis excluditur subalternatio, quæ dicitur ex parte finis, quâ ratione ars fructuaria subordinatur equestri. Est autem duplex adhuc alia subordinatio, una ex parte principiorum, altera ex parte subjecti. Subordinatio ex parte principiorum est, quando una scientia accipit principia ex alterâ, quod iterum fit dupliciter. Primò ut scientia subordinata non habeat principia per se nota, sed illa ex se petant manifestari ex aliâ scientiâ superiore, ut principia Musicæ manifestari petunt ex Arithmetica. Secundò, quando una scientia tantum accipit principia alterius scientiæ, alijs etiam scientijs communicabilia, ut quævis scientia potest accipere principia ex Metaphysicâ & Logicâ; sed hic posterior modus subordinationis, quia non involvit dependentiam simpliciter dictam unius scientiæ ab alterâ, non est propriè subalternatio. Ex parte subjecti potest iterum unus habitus dupliciter subordinari alteri. Primò ut subjectum unius contineatur essentialiter sub objecto alterius, tanquam illius species : secundò ut sit tantum accidentaliter sub illo, ratione differentie accidentalis superadditæ, uti linea visualis continetur sub genere linearum.

Dicendum. *Subalternatio ex parte principiorum primo modo, est propriè dicta subalternatio : propriissimè autem est illa, quæ fit ex parte subjecti, per additionem differentie accidentalis ad objectum superioris scientiæ.* Ratio est, quia ut ex dictis constare potest, scientiæ, quæ ita subordinantur alijs, pendent ab ipsis simpliciter in esse scibilis, & in manifestatione suæ veritatis, ergo propriè illis subalternantur. Cur autem illæ scientiæ, quarum objecta essentialiter continentur sub objecto alterius scientiæ, uti objecta omnium continentur sub objecto Metaphysicæ, non sint propriè subalternatæ, ratio est, quia objectum scientiæ vel continetur sub objecto generico in eodem genere abstractionis, vel in diverso : Si primum erit eadem scientia & non diversa, quia genus & species essentialiter continentur sub eadem abstractione considerantur ab eadem scientiâ, ut ex supradictis patet. Si secundum, non poterit esse simpliciter dicta dependentia in esse scibilis : quodvis enim genus abstractionis habet principia & veritates per se notas & ab alio genere abstractionis independentes. Ceterum ut differentia accidentalis addita objecto alterius scientiæ constituat specialem scientiam illi subalternatam, necesse est, ut per se sit principium specia-

specialium passionum & veritatum scibilium: hinc visuale additum lineæ, facit novam scientiam scil. Perspectivam, à Geometria, quæ lineam considerat, distinctam; calidum autem vel frigidum adjuncta lineæ non faciunt aliam scientiam. Denique una scientia non tantum uni, sed etiam pluribus scientijs potest subalternari, si à diversis per se accipiat principia.

Q. Primò. Quomodo intelligatur pronunciatum Arist. I. post. c. 13. *Scientias subalternatas scire Quia; subalternantes autem propter quid?* R. Philosophum non loqui de omnibus scientijs subalternatis, sed de ijs, quæ se extendunt ad sensibilia, ut est Optica, quæ lineam applicat visuali, & similes: quæ scientiæ in suis veritatibus ostendendis nituntur experientia & inductione, & ita dicuntur scire *Quia*, sumendo *scire* non pro scientia demonstrativa sed experimentalis, ut explicat ipse D. Th. *ibidem* le. 25. *scire autem propter quid*, id est ostendere propriam causam & rationem veritatum, quas sciunt, non pertinet ad ipsas, cum non habeant propria principia prima & per se nota ex quibus demonstrent à priori, sed ea desumant ex scientijs subalternantibus: & quia ad has spectant illæ rationes vel principia veritatum in scientia inferiori per experientiam scitarum, hinc subalternantes dicuntur scire *propter quid*, non quòd subalternans per suam demonstrationem attingat conclusionem subalternatæ, prout est applicata materiæ, sed in abstracto & tantum secundum formale quod pertinet ad objectum subalternantis, ut indicat D. Th. *lo cit.* Sic in lineæ visuali, linea est quasi formale visualis, quod est quid materiale: de lineæ visuali nihil per se demonstrat Geometra, sed multa de linea ut sic, abstractè & solitariè accepta, quæ tamen etiam procedunt de lineæ visuali, cum & ipsa sit linea, adeoque si ei applicatur principium demonstrationis pertinebit ratione principij, per quod dicitur *propter quid*, seu monstratur causa ad Geometriam, non ad Opticam.

Q. Secundò. An Scientia subalternata sit simpliciter scientia, si quis eam habeat sine subalternante. R. breviter esse quidem scientiam quoad Entitatem, sed deficere tamen quoad statum perfectæ scientiæ, cum sua principia non habeat simpliciter & evidenter nota, nisi per conjunctionem scientiæ subalternantis: Unde etiam non poterit scientia subalternata sine subalternante denominare suum subjectum perfectè & simpliciter sciens.

CONSIDERATIO V.

De Organo Scientiarum quod est Logica.

Logica quæ est Organum Scientiarum, rectè definitur quòd sit habitus intellectualis tradens modum sciendi. De quâ tamen aliqua inquirenda sunt. Primò quodnam sit proprium & principale objectum ipsius. 2. An objectum ipsius sit Ens rationis. 3. An sit unus specie habitus. 4. An sit scientia speculativa vel practica. 5. An sit habitus instrumentarius ad scientias simpliciter necessarius.

§. I.

Quodnam sit adequatum objectum Logica?

uoniam Logica sit Organum Scientiarum, objectum ipsius esse modum sciendi, nemo dubitat. Verum quia modus sciendi ab alijs latius; ab alijs strictius accipitur, qualis ille modus sciendi sit, ostendendum est.

Dicendum Primò. *Objectum Logica adequatum est modus sciendi, qui est oratio manifestativa veritatis comprehendens definitionem, divisionem & syllogismum.* Ratio, cur non solum syllogismum vel demonstrationem, sed etiam definitionem & divisionem pro principalibus modis sciendi assignemus, est. Quia quod est specialis modus manifestandi veritatem per se à scientijs & habitibus appetibilis, illud debet comprehendendi principaliter sub Objecto Logicæ, quæ est universale instrumentum & modus sciendi habitualis, sed non tantum syllogismus, verum etiam definitio & divisio sunt modi manifestandi veritatem per se appetibiles: nam definitio manifestat essentiam; divisio partes essentiæ: quæ sunt veritates per se considerabiles, & non possunt congruè manifestari per syllogismum, essetque appetibilis cognitio essentiæ & ejus partium, etiam si nulla foret demonstratio, vel argumentatio, ergo &c.

Nec obstat Primò auctoritas Philos. qui nihil ex instituto de definitione & divisione tractavit, nisi in ordine ad demonstrationem quæ itidem I. Prior 1. dicit, *finem considerationis illorum librorum* (scil. Analytico-

lyticorum, qui sunt primarij in Logica) esse demonstrationem. Nam quoad primum fatemur Philosophum nihil ex instituto in his libris, quos de Logica ipsius habemus de ijs tractasse: non quod earum doctrinam ad Logicam principaliter non pertinere existimavit, sed ex aliâ ratione: vel quia facilis erat de ijs doctrina, & jam antea nota, vel quia Arist. tanquam argumentationis, ut celebratur, inventor, ea quæ ab alijs, scilicet Socrate & Platone, de divisione & definitione jam inventa vel tradita erant, supponere maluit, & doctrinam sibi propriam tantum ex instituto pertractare: vel denique quia in alijs libris ad Logicam pertinentibus de illis tractaverit, qui tamen libri injuriâ temporum interciderunt. Scribit enim Laertius in vitâ Aristotelis, eum plus quam 70. libros Logicos edidisse, cum ad nos non ultra 16. pervenerint. Quoad secundum facile conceditur, quod finis librorum Analyticorum sit demonstratio, sed hoc minimè persuasum est, totam principalem doctrinam Logicæ consistere in libris Analyticorum, cum Logica & Organum Aristotelis comprehendat etiam II. Topicorum & Elenchorum. Non obstat secundo: quod divisio ad definitionem, definitio ad argumentationem referatur; quod autem refertur ad aliud, sit tantum objectum attributum, non membrum objecti attributionis. R. enim, illud tantum esse objectum attributum, quod refertur ad aliud, ita ut per se non consideretur ab habitu, secus est si sub aliqua ratione principaliter & per se consideretur, ut de divisione & definitione jam diximus.

Dicendum secundo. *Objectum Logicæ seu modus sciendi constat ex operationibus mentis tanquam materiali, & ex rectitudine intentionali, quæ est conformitas cum præceptis Logicis, tanquam formali.* Nullam ex 3. mentis operationibus ab objecto materiali excludimus, quia omnibus immediatè competit forma rectitudinis in primâ enim & secundâ fieri possunt definitiones, in tertiâ cum 2. secundis operationibus conjunctâ (quatenus scilicet syllogismus ex præmissis & conclusione componitur) sit syllogismus & demonstratio. Rectitudo autem Logica est ordo rationis, consistens in coordinatione plurium intentionum secundarum & relationum rationis secundum regulas Logicas; & hæc determinat operationes ad habitum Logicæ, unde est formale objecti Logici. Si quæras, an non res etiam sint objectum materiale Logicæ? R. quod sicut in ijs habitibus quorum objectum est operatio recta, ut tactus artificiosus cytharæ ar-

tis cytharizandi, duplex assignari objectum materiale, unum quod est constitutivum totalis, quod est operatio suscipiens rectitudinem, alterum circa quod illa operatio versatur, seu ad quod illa terminatur. Sic igitur objectum *quod & constitutivum* objecti adæquati Logicæ erunt operationes intellectus; *circa quod* verò vel *terminativum* res omnes, quæ sub secundas intentiones cadunt.

Dicendum tertio. *Finis intrinsecus Logicæ est modus manifestandi veritatem.* Iam supra explicavimus, quomodo objectum & finis in habitibus incidant, maxime in illis qui versantur circa aliquod opus. Unde objectum Logicæ, quod est modus sciendi, quia est opus principaliter ab ipsa intentione, in quo tum considerando, tum perficiendo ipse habitus sistit & quiescit, erit etiam finis intrinsecus Logicæ: extrinsecus verò & finis usus ipsius Logicæ erit ipsa manifestatio veritatis, aut actualis scientia.

S. II.

An Objectum Logicæ sit Ens rationis.

Rectitudinem objecti Logici perfici per secundas intentiones, jam ante insinuavimus. Sunt autem secundæ intentiones objectivæ formaliter acceptæ nihil aliud, quàm rationes quædam formales, quæ conveniunt rebus secundum quod subsunt statui rationis, v. g. cum dico, *homo est animal*, habeo primam intentionem tum formalem tum objectivam, cum autem dico, quasi reflectendo me supra alteram, *animal est prædicatum, homo est subjectum, &c.* tunc formo secundam intentionem formalem, quæ est ipse actus intellectus, cujus objectum in illis propositionibus contentum est secunda intentio objectiva, quam si secundum suum formale accipio, erit ratio prædicati vel subjecti, quæ non aliter convenit animali vel homini, nisi ex statu objectivo rationis, in quo per primam intentionem formalem ponebatur. Difficultas tamen est, an istæ vel similes aliæ intentiones secundæ etiam formaliter acceptæ sint tantum denominationes extrinsecæ, ab actu intellectus subjiciente & prædicante: an verò sint relationes & Entia rationis verè objectiva. Si primum est, concedendum foret illas esse merè quid reale, nam denominationes extrinsecæ, visi, cogniti &c, etiam formaliter acceptæ, licet possint esse Entia rationis, si nimirum

mirum concipiantur ad instar formæ intrinsecè afficientis subiectum & constituentis aliquod compositum seu concretum de inesse, tamen non necessario sunt Entia rationis, nam esse visum, cognitum &c. etiam formaliter non plus dicit, quàm visionem vel intellectionem esse terminatam ad rem visam, vel intellectam, quod est aliquid reale: differuntque hæc tantum secundum modum significandi, non secundum rem significatam.

Dicendum tamen. *Secundas intentiones Logicas formaliter acceptas non esse meras denominationes extrinsecas sed Entia rationis objectiva.* Ita clarè D. Th. 4. Met. le. 4. ubi ait: *Ens rationis dicitur propriè de illis intentionibus quas ratio adinvenit in rebus consideratis: sicut intentio generis, speciei & similium, quæ quidem non inveniuntur in rerum natura &c.* sequuntur communiter Thomistæ, cum Ruvio & nonnullis RR. Ratio est, quia secundæ intentiones Logicæ debent esse tales, ut faciant ordinem rationis in operationibus mentis; sed hoc habere non possunt nisi sint relationes rationis, quibus res ad se invicem objectivè disponantur, & per hoc intentionaliter ipsæ operationes ordinantur, ergo sunt relationes, & consequenter Entia rationis objectiva. Et confirmatur, non possum considerare in actibus intellectus artificialiter quendam ordinem & dispositionem secundum extrema alicujus actus complexi, nisi ipsa extrema, prædicatum & subiectum, majus vel minus extremum, referam ad se invicem, vel ad medium terminum. Item non possum constituere in intellectu ordinem prædicandi, nisi concipiam in rebus objectis rationem superioris & inferioris, generis & speciei &c. ergo requiruntur relationes rationis, tanquam formæ objectivè consideratæ in rebus, & intentionaliter ordinantes actus intellectus, quod est facere Entia rationis objectiva.

Quod si quæras, an Entia rationis Logica sint ficta, fiantque proinde per actum fictivum intellectus. R. affirmativè, omnis enim ille actus fingit, qui considerat in rebus, quod in ipsis secundum se esse non potest. Nec tamen inferas, tales actus fore falsos, aliud est enim fictum & falsum. In primis enim si fiat fictio per primam operationem, nulla erit falsitas, cum in primâ mentis operatione non detur propriè falsitas. Deinde fictio, quæ fit cum fundamento in re, quales sunt fictiones intentionum Logicarum, faciunt omninò veritatem quandam intentionalem,

quæ consistit in conformitate actus cum objecto, non secundum quod est à parte rei spectato, sed secundum quod est objective in intellectu. Et hinc notabilis est differentia inter actus ficticios: quidam enim sunt ficticii & simul falsi, quia concipiunt rem esse eo modo, quo non est, v. g. cum quis dicit, *hominem esse irrationalem*; *hominem à parte rei esse speciem*; alij sunt ficticii quidem, non tamen falsi, ut si absolute dicam, *homo est species*, quia hic ratio non intelligit, hominem esse speciem secundum quod ex sit à parte rei, sed secundum quod obicitur intellectui, & hoc modo actus ille est verissimus. Taliter etiam veræ sunt fictiones Poetarum, quibus ficta pro veris proponunt, non intendendo dicere rem ipsam ita se habere, sed id, quod per figmentum significatur.

§. III.

An Logica sit unus specie habitus.

NOta est Divisio Logicæ in docentem & utentem, item in Analyticam, quæ ex D. Th. 1. post le. 1. vocatur etiam iudicativa, in Topicam seu inventivam, ac sophisticam seu tentativam. De his difficultas est, an sint divisiones in habitus specie diversos, an verò sint tantum divisiones unius habitus secundum diversa officia vel objecta materialia. Et videntur distingui. Primo, quia habitus qui habent diversum modum procedendi sunt specie diversi: sed Logica docens & utens habent diversum modum procedendi, altera per regulas & doctrinam, altera per usum, ergo. Secundo habitus qui versantur circa verum adæquatè diversum sunt specie distincti: Sed Analytica, Topica & Sophistica versantur circa verum adæquatè diversum, prima circa verum necessarium, altera circa verum probabile quod non est simpliciter verum sed tantum verum ut in pluribus, tertia circa verum apparens, quod non tam est verum, quam falsum sub specie veri propositum, ergo &c.

Priusquam respondeamus observ. 1. quod indicat S. Th. 4. *Met. le. 4.* Analyticam non esse simpliciter utentem, si habitus utens, non tantum sumatur pro eo, qui ad usum concurrit, sed pro eo, qui ad usum in propria materia à doctrina distincta se principaliter applicat, quia Analytica non habet materiam demonstrativam, saltem à doctrina & traditione regularum distinctam, unde dicit S. D. ibidem, *in ea parte Logica,*
qua

qua dicitur demonstrativa, solam doctrinam pertinere ad Logicam. Econtra Topica seu Dialectica cum habeat propriam materiam, scilicet omne Ens ex locis Topicis probabiliter disputabile, ut tradit Philos. 1. *Top. c. 2. & 3. Met. c. 1.* potest esse simpliciter utens etiam in illa acceptione.

Obser. 2. Sophisticam dupliciter sumi posse, primò pro habitu tradente fallacias syllogismi aut argumentationis, vel ijs utente ad decipiendum adversarium; & talem habitum putamus omninò specie & realiter distinctum à Topica & Analytica, neque sub nomine Logicae propriè comprehendi posse, cum ejus finis non sit propriè manifestare veritatem, sed eam potius obscurare & alterum decipere. Secundò pro habitu tradente fallacias & vitia materiae vel formae syllogisticae, vel ijs etiam utente ad declinanda vel discernenda aliisve ostendenda vitia praedicta, sicque ad declarandam magis virtutem boni syllogismi, juxta tritum axioma: *contraria juxta se posita magis elucescunt.* Et de sophistica taliter accepta dubitari potest, an cum aliis Logicae partibus identificetur.

Dicendum primò. *Logica docens & utens sunt unus realiter habitus, & distinguuntur tantum secundum diversos actus & officia.* Ita communis Thomistarum. Ratio est, quia in Logica docente & utente non reperitur essentialiter diversa difficultas, nec diversa ratio formalis, sed tota difficultas quae ex Logica docente restat, exercitio vincitur, non per novam rationem formalem, aut regulas diversi generis: non ergo habemus fundamentum illas distinguendi.

Dicendum secundò. *Analytica, Topica & Sophistica sunt unus specie habitus.* Ita Mafius, Ioann. à S. Th. Phil. à SS. Trinit. 1. p. sum. Philos. q. 1. a. 1. & plures ex RR. Colligitur ex Arist. 1. *Rhet. c. 1.* ubi ait: *de quolibet syllogismo Dialecticam vel universam vel partem ejus quandam considerare: & addit: ejusdem enim virtutis est & veri & verissimi: lis consideratio.* & postea ad si. cap. inquit, *quod ejusdem sit, tam quod credibile est quam quod credibile videtur perspicere, ut Dialectica tam syllogismum, quam apparentem syllogismum.* Ratio nostra fundamentalis est. In habitibus, qui pro obiecto habent aliquod opus, ille habitus est unus specie, qui habet unum formaliter obiectum per regulas sibi subordinatas & eundem modum procedendi servantes attingibile: tunc enim per unam rationem formalem vincitur tota difficultas habitus, sicque si difficultates plures in eo reperiantur, illae tantum sunt accidentaliter, non essen-

essentialiter diversæ, pro quibus proinde sufficit unus habitus, ut ex superioribus iam dictis constat. Sed Logica habet unum formaliter objectum, secundum rectitudinem modi sciendi, quod attingitur per regulas omnino sibi subordinatas, & quæ per secundas intentiones procedunt ad opus Logicum dirigendum, seu perficiendum, ergo unus est specie habitus. Nec refert quod aliud sit objectum Analyticæ scilicet demonstratio; aliud Topicæ, nimirum syllogismus probabilis; aliud Sophisticæ, nempe syllogismus sophisticus. Item sint diversi fines, cum demonstratio generet scientiam, syllogismus probabilis opinionem, sophisticus errorem. Nam illa objecta diversa Analyticæ & Topicæ sunt tantum partes unius objecti adequati, suntque proinde objecta non formaliter in esse scibilis, sed tantum materialiter diversa, quia conveniunt in unâ ratione formali modi sciendi vel manifestandi ignotum ex noto. Porro Sophisticæ, prout eam nos accipimus objectum primum non est syllogismus fallax, sed bonus, propter quem illa fallacias syllogismi considerat. Similiter omnium est unus finis intrinsecus adequatus, scilicet modus manifestandi veritatem per secundas intentiones divisionum, definitionum & syllogismorum. Quod autem demonstratio generet scientiam, syllogismus probabilis opinionem, hoc fit ratione materiæ & non per se intenditur à Logica, ipsa enim talem formam præscribit, quæ ex se semper fit apta perfecte manifestare veritatem & facere scire, quod autem defectus fit in materiâ, hoc eius formæ quam subministrat est per accidens. Syllogismus verò sophisticus generat quidem errorem in ignorante sophisticam, non autem in eam callente; in hoc enim magis perficit modum sciendi, unde generare errorem non est finis sophisticæ, prout eam nos accipimus.

Ad 1. ab initio in contrarium propositum, dicitur, habitus non ex quocunque diverso modo procedendi esse diversos, sed ex diverso modo procedendi secundum rationem formalem objecti, per se ab habitu consideratam, quæ diversitas in Logica docente & utente non reperitur. Ad 2. 12. Analyticam, Topicam & Sophisticam, non versari circa verum necessarium, probabile, & apparens, secundum se spectata, sed prout conveniunt in unâ ratione veri secundò intentionalis, sive modi sciendi Logici. Unde in esse scibilis est unum verum Logicum, nempe verum rationis & secundarum intentionum. Et licet Logica utens non habeat aliam materiam propriam usus, quam verum probabile, intentio
tamen

tamen ejus non est sistere in solâ veritate probabili, sed ejus intentio est materijs probabilibus applicare suam formam, certam & infallibilem, ut ex discurribus probabilibus præparet viam omnium scientiarum, sicque veritas simpliciter dicta inveniri possit: unde à Philosopho 1. Top. 2. Dialectica vocatur *indagatrix*, & dicitur esse *utilis ad inveniendâ rerum principia*, ac proinde à ratione organi scientiarum minimè excludenda est.

§. IV.

An Logica sit Scientia speculativa vel practica.

Difficultas potissima in præsentî in eo versatur, an Logicæ objectum sit simpliciter necessarium & speculabile, prout Logica circa illud se occupat, nam si hæc duo non habebit, non erit simpliciter scientia, ut jam ex dictis clarum est. Itaque videndum est, an modi sciendi, quos considerat Logica, scil. divisio, definitio & syllogismus habeant per se necessitatem, an verò sint tantum Entia artificialia contingentia. Quod habeant per se necessitatem videtur primò, quia de ijs demonstrationes formari possunt, habentque principia in naturâ fundatâ & simpliciter necessaria: v. g. quod divisio illa sit bona, quæ adequat suum divisum, definitio sit clarior suo definito, syllogismus constet ex 3. terminis, & propositionibus, quidquid dicitur de omni dicatur de quovis contento sub omni &c. quæ principia sine ullâ factâ suppositione semper sunt vera & necessaria. Secundò objecta Logicæ habent necessarios & naturales effectus, demonstratio enim realiter & physicè generat scientiam, syllogismus Topicus opinionem &c. ergo etiam ipsa debent habere esse necessarium saltem secundum essentiam. Videtur deinde, quòd objectum Logicæ sit simpliciter speculabile: 1. quia est directivum speculationis, 2. quia reeminus ipsius est scientia & speculatio: modus enim sciendi appetitur propter ipsum scire. 3. quia constat ex actibus rationis, qui secundum se sunt mere speculationes.

Dicendum tamen primò. *Logicam non esse simpliciter scientiam Aristotelicam.* Fundamentum assertionis est, quia objectum specificativum habitus scientifici debet sub eâ ratione, quâ primariò ab habitu attingitur esse necessarium & scibile, sed objectum Logicæ, prout ab eâ primariò attingitur, non habet simpliciter necessitatem, aut scibilitatem,

ergo &c. min. probatur. Objectum Logicæ primariò ab ea etiam quatenus est docens attingitur, ut subest regulis artificialibus, & tanquam opus rationis, perfectibile ab eo, qui habet Logicæ habitum: cur enim Logica vocatur docens, nisi quia docet illud quod vi regularum ipsius rectè fieri debet, & sine illà aliter fieri potest, adeoque juxta considerationem ipsius secundum se potest benè vel malè fieri. atqui hoc est esse contingens, ut jam sup. ostensum est, ergò. Deinde objectum Logicæ secundum primariam ejus considerationem est Ens rationis, ergo non est simpliciter scibile.

Cæterum quòd si Logica primariò consideraret operationes intellectus ordinabiles sicut Mathematica quantitates & figuras, secundum mensuras & proportionem quas habent in seipsis, tunc quidem ex paritate concedi posset, Logicam fore simpliciter scientiam, sed tunc objectum ipsius primarium forent operationes mentis reales: non autem Ens rationis & secundæ intentiones ad illam ordinabilitatem, tantum secundariò consequentes: neque tunc per se Logicæ munus esset inducere ordinem rationis in actus per regulas ad id datas, sicut Mathematicæ speculativæ per se non est inducere ordinem in quantitates vel figuras &c. sed ejus officium foret tantum speculari, quæ sit natura actuum, secundum reflectibilitatem supra seipsum, vel secundum ordinem quem possunt habere ad objecta, quæ scientia reduci posset ad Animasticam: ad quam etiam pertinet tractatus de habitibus. Nunc autem Logica ex sua inventionem & naturam ita est constituta, ut tradat regulas pro modis sciendi, vi quarum dirigatur intellectus, ut in ijs non erret, quod est proprium habituum artificialium: unde licet in Logica nulli fierent discursus, per quos ostenderetur ratio regularum ipsius, vel conclusiones in ea positæ probarentur, dummodo solæ regulæ infallibiles pro faciendis divisionibus, syllogismis, & definitionibus sufficienter traderentur, jam ipse habitus Logicæ prout est Organum scientiarum Aristotelicum traditus foret.

Dicendum secundò. *Logica nec est simpliciter speculativa, nec simpliciter practica.* Prima pars sequitur ex præced. assert. Nam habitus cujus finis primarius consistit in re, ab habente ipsum habitum effectibili, vi regularum ipsius habitus, non est simpliciter speculativus quia non consistit in solâ cognitione veritatis: sed Logica etiam docentis, finis primarius consistit in modo sciendi vi regularum ipsius habitus à Logico effectibili

stibili, ergo. Altera pars conformior est Arist. & D. Th. (quidquid contra sentiant R.R.) nam illi non agnoscunt aliud practicum simpliciter, quàm vel activum, seu quod versatur circa agibile id est eligibile, ut habetur 6. Met. t. 1. vel factivum, quod versatur circa factibile, opus scilicet in materiâ externâ relictū ut constat ex 1. Magn. moral. c. 3. Vid. Philos. 6. Met. d. t. 1. ubi divisionem practici in factivum & activum pro adæquatâ manifestè assumit, unde non quivis habitus directivus pro practico habendus est.

Ex ijs quæ in contrarium proposita sunt ad 1. dicimus. Non satis esse ad habitum simpliciter demonstrativum, ac scientiam, quod de objecto ipsius demonstrationes formari possint, sed requiri, ut illæ demonstrationes primariò eliciantur ab habitu secundum principale ipsius considerationem, aliàs enim nulla foret inter artes & scientias differentia. Et hinc licet concedatur Logicam habere aliquas demonstrationes, si tamen non sit ex suo fine primario & modo procedendi demonstrativa, nihil evincitur. Unde observandum est, quòd Logica habeat triplicis fere generis principia & propositiones: aliqua sunt de operationibus intellectus, & de Entibus realibus, ut sunt ista, *divisio est actus distribuens totum in suas partes: definitio est actus explicans rei essentiam*, item *quidquid dicitur de omni, dicitur de quovis contento sub omni* & similia: quæ principia secundum se sunt nulla facta suppositione simpliciter necessaria. Alia sunt, quæ jam involvunt aliquam suppositionem artificialem, ut sunt ista: *Definitio debet esse clarior suo definito, divisio debet adæquare divisum: omnis syllogismus constat ex 3. propositionibus* &c. & hæc non sunt simpliciter necessaria: quia habent suppositionem rationis & conformitatis ad regulas: supposito enim, quòd definitio & divisio sit bona & apta ad usus scientiarum, debet esse talis, absolute autem non debet esse talis, nam potest fieri mala definitio, mala divisio; an verò hæc vocari debeant definitiones & divisiones, est quæstio de nomine, & ex usu hominum dependet: ut foret ista, an domus carens tecto sit vocanda domus. Idem de syllogismo dicendum est, in quo non tantum artificialis ordo actuum ad objecta, sed etiam propositionum & apprehensionum inter se reperitur, unde cum dicitur syllogismus debet constare ex 3. propositionibus est tam necessaria propositio, quàm ista, *securis debet esse instrumentum compositum ex manubrio & ferro apto ad secandum*: quia ipsa essentia talium rerum ex inventionem & regulis artis pendet, quæ suppo-

munt rem absolutè aliter fieri posse. Alia demum principia sunt, quæ formaliter sunt de secundis intentionibus, ut, *definitio debet constare genere & differentiâ, divisio universalis est totius potentialis in species, Majus extremum in primâ figurâ debet esse prædicatum, in secundâ subjectum &c.* & hæc omninò nullam necessitatem nisi artificialem habent, neque scibilitatem fundant, cum sint primariò de Entibus rationis. Principia igitur primi generis licet secundùm se sint simpliciter necessaria, cum tamen attinguntur à Logica, non aliter considerantur, nisi per ordinem ad principia secundi & tertij generis, & prout fundant regulas, & sunt ad modos sciendi artificialiter applicabilia, quâ ratione sunt quodammodo contingentia, nec sunt principia simpliciter scientifica. Et hoc modo intelligendi videntur ij, qui dicunt principia quædam Logicæ materialiter esse necessaria & fundata in naturâ, non autem formaliter. Ad 2. negatur consequentia: nam etiam res in esse scibilis contingentes & artificiales effectus habent naturales & necessarios, sic remedia per artem chirurgicam debitè applicata, naturaliter sanant, domus benè facta & recta, naturaliter injurias tempestatum arceat &c. Ad ultimum dicitur, omnes illas rationes non sufficere ad speculabile simpliciter. Primò quia directivum speculationis, jam est per se operabile. 2. quia scientia & speculatio non attinguntur à Logica nisi in ratione operabilis, unde ut sic non sunt quid speculabile. 3. quia licet actus rationis sint speculationes, cum formaliter procedunt ab habitu in ordine ad objectum speculabile, non tamen sunt objectum speculabile, prout sunt objectum habitus directivi. Cæterùm licet Logica nec sit simpliciter scientia, nec alius ex 5. habitibus ab Aristotele 6. Ethic. enumeratis, quia tamen jam supra diximus, divisionem illam non esse planè adæquatam, hinc nihilominus Logicam inter virtutes intellectûs numerari posse concedimus, cum verum Logicum sit æquè verum & perfectio intellectûs, imò multò magis, quàm sit verum artium factivarum, quæ tamen inter virtutes intellectuales ponuntur.

§. V.

An Logica sit habitus instrumentarius ad scientias simpliciter necessarius.

Videtur primò non esse habitus instrumentarius: quia Dialectica est habi-

habitus principalis, cum habeat actus proprios in materia probabili, ad quos se principaliter applicat. Secundò possunt haberi perfectæ demonstrationes sine Logica, qualis est ista: *omne totum est majus sua parte, corpus humanum est totum, ergo est majus sua parte*, qui discursus, tam quoad materiam, quam formam est lumine naturæ notus: ergo scientiæ possunt haberi sine Logica.

Dicendum tamen primò. *Logica est habitus propriè instrumentarius omnium scientiarum & habituum discursivorum: & nihilominus quoad actus Dialecticos est habitus principalis.* Observamus. Habitus dupliciter intelligi, esse principales vel instrumentarios, primò ex parte finis, ut ars frænifactiva est instrumentum artis equestris, illæ verò artes quæ nulli alteri subordinantur, dici solent principales. Secundò ex parte modi producendi actus: sic illi habitus sunt principales, qui propriâ virtute sine concursu alterius habitus producunt actus, illi verò dicuntur instrumentarii, qui tantum in virtute alterius habitus principalis actus suos producunt, unde etiam tales actus simpliciter non habitui instrumentario sed principali adscribi solent. Habitus qui primo modo tantum sunt instrumentarii, non sunt simpliciter tales; illi verò qui secundo modo sunt, vocantur propriè & simpliciter instrumentarii. Quòd autem Logica talis habitus sit, inde patet, quia vi sui objecti, seu modi sciendi concurrat ad efficiendos actus discursivos omnium scientiarum, non quidem principaliter, quia materia illorum actuum, ut supponimus, est propria alterius habitus quam Logicæ, ergo instrumentaliter: quo pacto non tantum ratione finis, sed etiam ratione efficientiæ ijs subordinatur. Quòd autem in materiâ probabili ex locis Dialecticis, petita Logica sit habitus principalis inde constat, quia sine virtute & concursu alterius habitus illos actus producit, ergo &c. Fatemur tamen etiam quoad illos actus esse instrumentariam ratione finis. Nec paradoxum videri debet eundem habitum secundum diversos actus esse posse instrumentarium & principalem, cum eadem virtus activa caloris, respectu diversorum effectuum, possit esse principalis ad productionem caloris, instrumentaria ad productionem substantiæ ignis.

Dicendum secundò. *Ad demonstrationes perfectas in actu exercito habendas Logica non est simpliciter necessaria, saltem in materijs omnino evidentibus.* Hoc concludimus ab exemplo in objectionibus proposito, in quo quoad evidentiam & certitudinem materiæ nulla est difficultas

cultas ; quoad certitudinem consequentiæ, etiam tanta non est, quin sine habitu Logicæ ex naturali lumine intellectus vinci possit, quia potest quis facile esse intellectus tam perspicacis, ut videat ideò inferri illam consequentiam, quia quidquid dicitur de omni, dicitur de quovis contento sub omni. Quoad demonstrationes verò in actu signato spectatas, fatendum est nullam esse perfectam sine Logica, quia artificium & perfectionem demonstrationis in communi infallibiliter considerare nemo potest, nisi qui sciat quomodo illa artificialiter & sine errore fiat, ad quod utique habitus Logicæ artificialis requiritur.

Dicendum tertio. *Ad Scientias speculativas in statu perfecto naturaliter acquirendas Logica est simpliciter necessaria* Supponimus ad scientias quoad entitatem per primam demonstrationem acquirendas non esse simpliciter necessarium habitum Logicæ, cum ut diximus, demonstratio sine ea haberi possit: ad melius esse tamen etiam sic erit conducens. Ad scientias autem in statu perfecto necessariam putamus ex eo principio. Quia tunc scientia aliqua habetur in statu perfecto, quando non tantum sciuntur præcipuæ conclusiones universales illius scientiæ, sed etiam cognoscitur ordo illarum veritatum, ita ut quis noverit omnes conclusiones ordinatè & infallibiliter ac cum facilitate reducere & resolvere in prima principia: sed hoc sine Logica fieri non potest, qui enim ordinem & artificium demonstrationis non perfectè penetravit, non poterit eo modo illud præstare, statim quippe saltem in difficilioribus & obscurioribus materijs hærebit, in quibus nec perfectum fortè actum demonstrationis habere poterit: ergo ad scientias in statu perfecto naturaliter (abstrahimus enim ab eo, quid supernaturaliter fieri possit) acquirendas, Logica est simpliciter necessaria. Et per hæc patet & ad rationes primò propositas.

CONSIDERATIO VI.

De modo sciendi & scientia actuali.

Circa hæc considerandum est primò: an Divisio, Definitio & Syllogismus probabilis rectè veniant nomine modi sciendi. 2. an Divisio & definitio sint distincti modi sciendi, fiantque per primam vel secundam

dam mentis operationem. 3. an demonstratio propter quid & quia specie differant. 4. An univocè vel analogicè sint modi sciendi & scientiæ. 5. An generent unam specie scientiam. 6. An ad perfectam cognitionem scientificam rei, opus sit cognoscere omnes illius causas. Denique an scientia & opinio possint stare simul.

§. I.

An Definitio, Divisio & Syllogismus probabilis rectè dicantur modi sciendi.

Videtur quod non. Primò, quia ille non est modus sciendi per quem formaliter non scimus, sed per definitiones & divisiones formaliter non scimus. ergo. 2. quòd tantùm facit opinionem, non est modus sciendi, syllogismus probabilis tantùm facit opinionem, ergo. 3. ubi non manifestatur veritas, non est modus sciendi: per syllogismum probabilem non manifestatur veritas, verum enim probabile non est simpliciter verum. ergo. &c.

Quia jam supra dictum est, quod modus sciendi latius nonnihil acceptus, prout dicit cognitionem veri manifestativam, vel ignoti ex noto, comprehendat definitionem, divisionem & syllogismum, sub syllogismo autem communi comprehendatur etiam probabilis: nunc videndum est, quo sensu id rectè intelligatur. Et quidem circa definitionem & divisionem patet, quòd illa veritatem essentiae secundum se, quatenus est contentiva partium vel actualium, vel potentialium, ostendat. Ex noto autem dicuntur manifestare ignotum: non quòd ex unâ cognitione notiori, procedant ad cognitionem ex se minùs notam [quod dicitur manifestare ignotum instrumentaliter, & convenit soli syllogismo] sed quòd assumptis terminis vel conceptibus per se notis, illisque debitè unitis, veritatem antea latentem, eruant & proferant. Sic enim definitum ignotius est suâ definitione, quâ habitâ, quidditatem essentiae perspicimus, quam antea nesciebamus: divisum [maximè universale,] est quid confusius, & sic suo modo ignotius partibus dividendibus, quæ enumeratæ pariunt in intellectu distinctionem & distinctiorem cognitionem. Vnde melius putamus, definitionem & divisionem modos sciendi, quam modos differendi appellare, prout vocantur à Conimbricensibus & alijs, quia differere latiore quendam sermonem importare videtur. Sanè quòd defi-

definitio sit modus quidam sciendi, colligi videtur ex ipso Philos. tum 1. post. c. 2. & 3. tum 2. post. 2. ubi disertè habet, *scire aliquem posse secundum definitionem*: sumens nimirum scientiam pro cognitione certâ veritatis evidentis.

Circa syllogismum probabilem, advertendum est, quòd modus sciendi vel manifestandi veritatem prout Logicæ considerationis est, præcipuè spectari debeat non tam ex parte materiæ, quàm formæ, unde quia forma syllogistica est in se infallibilis rectitudo, quæ applicata materiæ scientificæ eo ipso reddat perfectam scientiam actua-lem, non incongruum videtur, illum etiam syllogismum, qui ratione materiæ scientialis non est, appellari tamen modum sciendi ob perfectionem formæ, quæ per se est rectitudo scientiæ. Ob quam causam, licet alij sub nomine modi sciendi præter definitionem & divisionem comprehendere soleant argumentationem: nos tamen solum syllogismum posuimus pro modo sciendi argumentativo, quia reliquæ species argumentationis aut non vi formæ concludunt, ut Enthymema, Exemplum, aut non nisi in virtute syllogismi, ut Dilemma, Sorites &c. Cæterum syllogismus probabilis ex aliâ etiam ratione vocari potest modus sciendi, quia licet per eum veritas scientialis non immediatè obtineatur, tamen per eum à Dialectica optimè indagatur & invenitur, ut supra ex Philosopho ostendimus.

Ad primum ab initio oppositum. R² modum sciendi hic non sumi pro eo per quem in conclusione per discursum illatâ scimus, sed pro eo per quem formaliter veritatem manifestamus, prout etiam faciunt divisio & definitio. Et hoc modo nobiscum sumunt modum sciendi Scotus cit. à Conimbric. qq. præm. Log. q. 5. a. 3. & plures RR. ac etiam Thomistæ, nominatim Phil à SS. Trinit. 1. p. sum. q. 1. a. 3. & q. 13. a. 1. Ad 2. transeat, non esse modum sciendi illum, qui tam ratione materiæ, quàm formæ facit opinionem, Syllogismus autem probabilis non facit opinionem vi formæ, sed vi materiæ. Negari tamen etiam posset mai. nam actus opinativus benè potest esse modus indagandi veritatem scientificam saltem mediatè. Ad 3. denique dicitur, verum probabile esse *verum ut in pluribus*, ut indicat S. Th. 1. post. le. 1. licet igitur verum probabile non sit perfectè & simpliciter verum, non tamen à modo veritatis excluditur, imò utilissimus veritatis modus est: qua ratione Philos. 1. Rhe. ait: *Eiusdem enim virtutis est & veri & verisimilis consideratio*, & addit: *quamobrem qui probabili-*
lia.

lia facile conjectura consequitur, is & ad veritatem similiter se habet. Unde ad hoc ut syllogismus probabilis sit modus sciendi, sufficit quod sit manifestativus veritatis, saltem probabilis & imperfectæ, cum infallibilitate ex parte formæ: & mediatè sit etiam veritatis perfectæ manifestativus.

§. II.

An Divisio & Definitio sint diversi modi sciendi, & an per primam vel secundam mentis operationem fiant.

Supponimus divisionem aliam esse totius universalis in partes potenciales ipsi subjectas, ut animalis in hominem & brutum, aliam totius essentialis in partes actuales ipsius constitutivas, ut est divisio ista: *hominis pars alia est animal, alia rationale*, vel secundum partes Physicas *hominis pars alia est corpus, alia anima*. De Divisione universalis non videtur dubitandum, quod sit modus manifestandi veritatem omnino à definitione diversus, quia longè alia veritas per illam quam per hanc manifestatur: per definitionem enim veritas essentiæ & naturæ cujusvis, secundum id, quod actu intrinsecè in suo conceptu essentiali involvit, manifestatur: per divisionem verò veritas naturæ universalis ostenditur, prout potentia est in pluribus, seu prout plura sub se continet non actu sed potentia tantum; per illam explicatur id quod res est; per istam id quod res sub se habet, solum dubium est de divisione essentiali. De quâ

Dicimus primò. *Divisio essentialis non est modus sciendi essentialiter sed tantum accidentaliter à definitione diversus*. Ita Tho. Comptonus cum citat. ab ipso *disp. Log. 43. sect. 2.* Ratio est. Ubi manifestatur eadem formaliter veritas, ibi est idem essentialiter modus manifestandi veritatem, sed in definitione & divisione attingitur eadem formaliter veritas, ergo maj. inde deducitur, quia ad idem sub eadem ratione essentiali manifestandum non indigemus diversis modis manifestandi. min. probatur: veritas, quæ attingitur per definitionem, sunt partes essentielles unitæ, sed eadem partes etiam ut unitæ attinguntur per divisionem essentialē, nam licet dicendo, *hominis pars alia est animal, alia rationale*, divisim illa concipiam, tamen concipio ut partes actuales, adeoque ut unitas, quod ipsum fit in definitione: unde etsi modus concipiendi sit diversus, non tamen oritur modus sciendi nisi accidentaliter diversus, ergo &c. Circa alteram quæstionem, quâ quæritur, per quam operationem fiant definitio & divisio:

Dicimus secundò, *utramque in ratione modi sciendi perfici primum simpliciter per secundam mentis operationem.* Compton, cit. sect. 2. Ratio est : ubi non est perfecta cognitio intellectus, ibi non est simpliciter modus sciendi, sed in prima operatione non est perfecta cognitio intellectus, cum nullus sit assensus, & intellectus sit adhuc indifferens ad affirmandam vel negandam veritatem apprehensam : ergò primum per secundam perficitur modus sciendi, quàm non tantum apprehenditur *animal rationale* pro definitione hominis, vel *aliud rationale*, *aliud irrationale*, pro divisione animalis, sed per assensum perfectum quidditas rei, vel partes illius cum suo definito vel diviso conjunguntur.

Nec obstant regulæ Dialecticæ, quibus cavetur, ne definitum ingrediatur definitionem, vel divisum suam definitionem. Per illas enim tantum prohibetur, ne ex parte definitionis objectivæ, quæ est quidditas rei, & in definitione formali poni solet loco prædicati, admisceatur ipsum definitum, vel ne ex parte divisionis objectivæ, quæ nihil aliud est, quàm membra dividenda, inter ipsa connumeretur divisum : non tamen prohibetur, ne definitio vel divisio objectiva, tanquam prædicatum conjungantur, cum definito vel diviso ceu subjecto, imò hoc est necessarium, ut sciam cujus rei sit illa quidditas, vel cujus divisi sint illa membra dividenda, quæ cognitio ad perfectum modum manifestandi veritatem requiritur.

§. III.

An demonstrationes propter quid & quia specie differant

Demonstrationem propter quid describit Aristotel. quòd sit illa, *quæ est ex veris, primis, immediatis, notioribus & prioribus causisque conclusionis.* Pro quâ definitione ritè intelligenda aliqua observanda sunt. Primò, quia per demonstrationem *propter quid* demonstrari debet passio de subjecto, inter ipsas verò passiones seu proprietates rerum datur quidam ordo, ut una proprietas sit prior alterâ, & quasi causa ac ratio alterius, ut in homine causa admirativi est discursivum, risibilis verò causa est admirativum : hinc consequenter apparet, quòd licet prima passio v. g. discursivum in homine demonstrari possit per primam & immediatam radicem seu causam, scil. per rationale, secundæ tamen passiones non possint demonstrari per primam simul & immediatam causam : nam
si volo

si volo demonstrare hominem esse risibilem, vel assumo pro medio rationale vel aliquid aliud, si assumo rationale, habeo quidem primam causam risibilitatis, sed non immediatam, si assumo aliud medium v. g. admirativum, habeo quidem immediatam causam, sed non primam, cum illa reducatur in principium essentiae, quod est rationale. Neque tamen propterea dicendum est, solas primas passiones posse demonstrari *propter quid*, sic enim paucissimae forent demonstrationes tales, & aliunde scire *propter quid*, nihil est aliud, quam scire causam propriam propter quam res est, imò ipse Philos. *Top. c. 1.* contrarium insinuat, cum ait: *demonstratio verò est, quando ex veris & primis syllogismus erit, aut ex talibus, quae per aliqua prima & vera ejus, quae circa ipsa est, cognitionis principium sumpserunt.* Unde optimè ad mentem Philosophi dicitur, passiones quidem primas, de subiecto unicà demonstratione posse demonstrari *propter quid*, secundas verò passiones, per plures demonstrationes solum demonstrari, ita scil. ut propositiones mediatae, quae ad demonstrandum assumuntur, usque ad prima principia indemonstrabilia reducantur. Quod ipsum docet S. Th. 1. post. le. 26. oportet, inquit, ad perfectam scientiam habendam quod propositiones mediatae, quae sumuntur in demonstrationibus ad immediata reducantur.

Obser. 2. Etsi demonstratio *propter quid* possit fieri in quovis genere causae, & probabiliùs tam per causas virtuales seu indistinctas ab effectu ut est Ens respectu suarum passionum, boni, veri &c. quàm per causas reales & distinctas: illas tamen demonstrationes esse perfectiores, quae sunt in genere causae formalis, haec enim attingunt perfectiùs connexionem rerum quoad essentiam, cum causae effectivae, saltem secundae & finales tantum attingant existentiam effectus. Deinde, quòd ad demonstrationem *propter quid* non sufficiat causa remota, quantumvis adaequata, saltem nisi connexio causae ad effectum per causam mediam sit demonstrata, magis videtur esse ex mente Aristot. quidquid in contrarium sentiat Ruvio 1. post. c. 10. q. 1. cum alijs. nam Philos. 1. post. c. 13. in princ. expressè dicit scire *propter quid* & *quia*, differre primò, quod scientia *Quia* sit, si non per immediata efficiatur syllogismus, & statim subjungit rationem: *non enim accipitur prima causa, scientia verò ipsius propter quid, secundum primam causam.* Requiritur ergo ad demonstrationem *propter quid*, talis causa, quae posita pro medio reddat

propositiones immediatas, quod non fiet, nisi causa sit immediata, vel saltem connexio ejus cum effectu sit demonstrata, uti antè de mediatis propositionibus dictum est.

Obser. 3. Ex his rectè colligi primò ad demonstrandum *propter quid* unâ demonstratione, requiri omnes illas conditiones in definitione primò datâ positas: unde quælibet demonstratio seorsim sumpta, quæ illas conditiones non habet, erit tantùm scientia *Quia* & imperfecta. Nihilominus scientia illa *Quia* poterit reddi *propter quid*, si propositiones mediatæ ulterius ex primis & immediatis demonstrantur: & hac ratione per plures demonstrationes fiat scientia *propter quid*. Secundò colligitur in demonstratione *propter quid*, quâ prima passio de subjecto monstratur, præcipuum medium esse definitionem essentialem subjecti, quæ simul erit definitio causalis proprietatis: sicut v. g. rationale est definitio essentialis, saltem inadæquata hominis, & simul causalis discursivi, esset enim ista definitio causalis, *discursivum est animal rationale*. Universim autem in omnibus demonstrationibus *propter quid*, quia per causam procedere debent, medium aptum est definitio causalis majoris extremi, His notatis.

Dicendum videtur, *Assensus conclusionum demonstrationis propter quid, & Quia, ex hoc præcisè non differre specie sed tantùm accidentaliter, sicut perfectum & imperfectum*. Ratio est: demonstrationes dictæ non aliter differunt, quàm scientia *propter quid* & *quia*. sed hæ non differunt specie, ergò mi. ostenditur. Demonstratio, quæ est per causam mediatam, & ex propositionibus mediatis, est scientia *quia*, ut diximus, sed hæc eadem potest fieri *propter quid*, ex solâ demonstratione principiorum, quod manifestum signum est, istas scientias non differre essentialiter, una enim species non transit in aliam per appositionem solam alicujus extrinseci. Cæterum demonstrationes à priori & per causam, differunt specie à demonstrationibus à posteriori & per effectum, non quia altera est, *propter quid*, altera *Quia*, sed quia assensus ex motivis essentialiter diversis specie differunt.

Quod si quæras: an tales demonstrationes si spectentur, secundùm quod sunt aliquod artificium rationis Logicum, specie differant. R. breviter, cum species rerum artificialium simpliciter desumatur à forma artificiali: nec demonstrationes inter se, nec à syllogismis alijs specie pro-

proprie differre, nisi in quantum differunt secundum diversos modos aut figuras in forma syllogistica.

§. IV.

*An demonstratio propter Quid & Quia convenient
univocè in ratione modi sciendi demon-
strativi.*

Supponendum, si modus sciendi in communi sumatur pro cognitio-
ne ignoti ex noto manifestativà, non esse dubium, quin utrique conve-
niant æquè ratio modi sciendi, imo omnem demonstrationem numerari
posse inter perfectos modos sciendi. Solùm dubitari potest, si modus
sciendi sumatur in specie, pro illà cognitione quæ formaliter facit scire
per discursum, qui modus sciendi demonstrativus vocari potest. In quâ
acceptione videtur primò quod convenient univocè quia modus sciendi
demonstrativus est syllogismus faciens scire, vel procedens ex necessa-
rijs ad conclusionem necessariam inferendam. Sed hoc æquè præstat de-
monstratio *quia* quam *propter quid*. ergò. Secundò ubi est cognitio cer-
ta & evidens per discursum, ibi est simpliciter demonstratio, sed in de-
monstratione *quia* est cognitio certa & evidens, ergo.

Dicendum tamen, dictas demonstrationes in ratione modi scien-
di tantùm convenire analogicè. Colligitur ex Aristotele & D. Thoma :
ex illo quidem, quia solam demonstrationem *propter quid* simpliciter de-
finivit, syllogismum facientem scire c. 2. 1. poster. ex isto autem : quia
pluribus locis in commentarijs II. Posterior. asserere videtur solam de-
monstrationem *propter quid* esse simpliciter scientiam, ut lect. 4. lect. 16.
& 23. Ratio autem est, quia demonstratio *Quia* non facit simpliciter
scire, tum quia non ostendit simpliciter rem sicuti est, unde per illam
demonstrationem non perfectè quietatur intellectus in eo genere cogni-
tionis, sed quærit ulterius causam rei propriam; tum quia deficit ex parte
objecti scientifici, in quo attingit solam quæstionem, *an res sit* : cum ta-
men natura scientiarum exigat per propria principia rerum descendere
ad ostendendas conclusiones, quod est demonstrare *propter quid*.

Nec movent rationes contrariæ. Ad primam enim respondeo,
ad modum sciendi demonstrativum simpliciter requiri, ut faciat simpli-

citer scire : quod est rem per causam propriam cognoscere , scire autem non per causam propriam, est tantum scire secundum quid, Et licet demonstratio *quia* sit discursus inferens conclusionem necessariam ex talibus præmissis, negatur tamen hoc ad demonstrationem in ratione modi sciendi simpliciter dictam sufficere. Ad 2. dicimus cognitionem certam & evidentem ad scientiam discursivam simpliciter dictam non sufficere, nisi sit per propriam causam.

§. V.

An dictæ demonstrationes generent specie diversas scientias.

Non est dubium, quod si demonstratio propter *Quid* & *Quia* sint ex principiis & circa objecta diversarum scientiarum, quod tunc generent habitus scientiarum specie distinctos. Deinde certum etiam videtur, quod demonstratio *quia*, quæ procedit quidem à priori, sed ex propositionibus mediatis, quæ si per immediata demonstrantur fiet propter *quid*, non generet diversam scientiam, cum nec ipsæ demonstrationes, & scientiæ actuales essentialiter differant, nisi sint circa diversa essentialiter objecta, vel ex diversis motivis. Solum dubitari potest, an demonstratio propter *quid* à priori, & demonstratio *quia* à posteriori, quæ necessario alijs motivis uti debent, si versentur circa objectum unius scientiæ & procedant sub unâ abstractione, vel ratione *sub quâ* diversos habitus scientiarum producant. Affirmat Ruvo cum alijs RR. Nos conformiter nostris principiis,

Dicimus. *Dictas demonstrationes non generare habitus specie distinctos.* Ratio petitur ex dictis 2. Consid. Actus scientifici, qui conveniunt sub unâ ratione scibilis, quod est specificativum habitus scientifici, non generant diversas specie scientias, alias pro quolibet objecto in esse rei specie diverso, sicut datur diversus specie actus, ita deberet dari habitus diversus, sed demonstratio à priori & posteriori, ut supponimus, conveniunt sub una ratione scibilis, quod est specificativum habitus scientifici, ergo &c. Nec dicas; ubi sunt diversi modi tendendi actuum in objecta, ibi esse diversam rationem scibilis; inter dictas demonstrationes esse diversum modum tendendi in objecta, ergo etiam diversam rationem scibilis.

Item

Item scientias actuales immediatius specificari à scibili, quàm habituales, consequenter ubi scientia actualis est specie diversa, fore etiam diversum specie scibile. R. enim quod diversitas modi tendendi duplex in actibus reperiri potest, una quæ est in actibus secundum se spectatis, ut sunt præcisè scientiæ actuales: & hæc diversitas tantum arguit scibile materialiter diversum: altera quæ est in actibus prout procedunt ex principio habitus, & hic diversus modus tendendi dependet à diversâ ratione *sub qua* Priori ratione differunt in modo tendendi demonstrationes à priori & posteriori, non autem hæc postremâ: unde non efficiunt diversas scientias. Ex quo sequitur etiam R. ad alterum, quia scientiæ actuales dupliciter specificantur ab objecto scibili, primò secundum se, & in esse rei, & sic quodvis scibile in particulari, diversum, diversum specie actum constituit. Secundò specificantur secundum ordinem, quem possunt habere in una scientia, & sic specificantur tantum ab objecto communi habitus, secundum rationem *sub qua* inspectato, in quo si conveniant, dicuntur formaliter in esse scibilis esse ejusdem speciei.

Quæres, An Demonstratio *Quia* generet habitum scientiæ. R. quod generet habitum scientiæ tantum in statu imperfecto, & licet plures demonstrationes *quia* multiplicentur, tamen ille habitus non perducetur ad perfectionem scientiæ simpliciter, donec fiat actus demonstrationis *propter quid*. Cujus causa est, quia demonstratio *quia* est scientia actualis imperfecta, nec attingit simpliciter quidditatem & naturam objecti scientifici, quod est de perfectione scientiæ habitualis. Porro si demonstratio *quia* sit à posteriori, non poterit eadem transire in demonstrationem *propter quid*, sed debet elici distinctus specie actus demonstrativus à priori: si autem illa sit quidem à priori, sed imperfecta propter præmissas mediatas, tunc solum necesse est præmissas demonstrari & reduci ad prima, & tunc fiet scientia actualis *propter quid*, & perficietur etiam habitus scientiæ circa illud objectum.

§. VI.

An ad perfectam rei cognitionem & scientiam requiratur, cognoscere omnes ejus causas.

Philosophus I. Phys. c. I, ait: *Tunc arbitramur cognoscere unumquodque*

quodque, cum causas primas & prima principia cognoscimus & usque ad elementa &c Unde duplex oritur quaestio. 1. an ad actualem & perfectam rei scientiam habendam necesse sit, cognoscere omnia 4. genera causarum illius rei, scil. finalem, efficientem, materialem & formalem. 2. an in quovis genere omnes causae, tam proximae quam remotae, ac ipsa etiam prima causa sit cognoscenda. Ad quas resolvendas observ. dupliciter posse dici perfectam alicujus rei cognitionem: alia enim est perfecta simpliciter in omni genere, quae vocatur cognitio comprehensiva, de qua D. Th. tum alijs locis tum 1. p. q. 12. a. 7. inquit, *perfectè autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile* & D. August. epist. 112. eam esse dicit, *quando cognitione cognoscentis finitur res, vel quando ita cognoscitur, ut ejus nihil lateat videntem*. Alia est cognitio perfecta in certo & determinato genere sciendi, quae spectatur secundum rationem formalem objecti alicujus scientiae.

Dicendum igitur primò. *Ad scientiam rei perfectam simpliciter in omni genere cognosci debent omnia quatuor genera causarum, à quibus res per se dependet, & in quovis genere omnes causae tam proximae, quam remotae cum omnibus essentialibus predicamentis, passionibus, effectibus & perfectionibus naturalibus*. Ita Ioann. Cottun. in 1. phys. c. 1. q. 1. sect. 2. cum DD. ab ipso cit. & colligitur ex D. Th. cit. p. 1. q. 12. a. 7. & alibi. Ratio in promptu est, quia nisi res taliter cognoscatur, nondum erit cognita in quantum est cognoscibilis, nec res finietur cognitione cognoscentis. Nec tamen ex hoc inferes, ad comprehendendam perfectè rem requiri distinctam cognitionem omnium ejus effectuum in numero, sufficit, quod virtus rei penetretur secundum summum gradum quem habere posset, unà cum comparatione effectuum omnium in specie, sed quia talis cognitio vix inter homines ordinariè reperitur, ut ab initio jam insinuatam,

Dicendum secundò. *Ad perfectam scientiam in certo genere sciendi, requiritur, ut si ratio objecti formalis alicujus scientiae includat omnia 4. genera, ut per omnia illa cognoscatur; si vero ratio formalis non includat omnia, sufficit, si per illa cognoscatur, quae sub considerationem & rationem formalem scientiae cadunt*. Ita idem Cottunius l. cit. Ratio petitur ex Arist. 2. de cal. t. 33. ubi ait: *perfectum illud dicitur, extra quod nihil eorum, quae ipsius sunt, possibile est accipere*, ergo cognitio scientifica propter

propter quid, tunc erit perfecta, quando nihil ulterius propter quid est accipere, sive quando cessat quaestio *propter quid*, quod aliter fieri non potest, nisi omnibus causarum generibus cognitis, quæ in genere talis scientiæ continentur.

Dicendum tertio. *Ad cognitionem scientificam perfectam in certo genere requiritur ut fiat resolutio, usque ad primas causas, non absolute, sed ad illas, quæ in eo genere sunt primæ.* Cottun. cit. Et sequitur ex præcedenti ratione. Cæterum dictis adnotanda videntur ea quæ observat sect. 3. præfatus Auctor, in Physicâ quidem cognitionem scientificam, perfectam fieri per omnia causarum genera, uti etiam idem fieri probat in Metaphysica: in Mathematica verò eandem fieri tantum per 2. genera causarum, materialem scilicet & formalem, pulchrè deducit ex Aristot. 3. Met. t. 3.

S. VII.

An Scientia & opinio circa idem objectum possint simul esse in eodem intellectu.

Affirmativam amplectuntur multi RR. etiam qui D. Th. sequi se profitentur. Et nituntur in primis autoritate S. D. tum 1. p. q. 58. a. 7. ad 3. ubi dicit, quod non repugnet cognitionem perfectam haberi, cum imperfectâ, & quod ad eandem conclusionem habere possimus medium demonstrativum & Dialecticum tum 1. 2. q. 67. a. 3. in C. ubi concedit, quod unus homo eandem conclusionem simul possit cognoscere per medium probabile & demonstrativum. tum denique 3. p. q. 9. a. 3. ad 7. ubi dicit, quod opinio ex syllogismo Dialectico causata est via ad scientiam, quæ per demonstrationem acquiritur, quâ tamen acquisitâ potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum dialecticum acquisita &c. Probant ratione. Si opinio & scientia non possunt esse simul, tunc esset repugnantia vel ex parte subiecti, vel ratione mediij, vel ratione objecti, nullum dici potest, ergo &c. Accedit, quod opinio & scientia non aliter differant, quàm perfectum & imperfectum: sed hæc esse simul respectu ejusdem objecti in eodem intellectu, non repugnat, saltem per diversas cognitiones ex diversis medijs procedentes. ergo.

Pro responsione Observ. Opinionem ab authoribus variè sumi, primò pro omni assensu propositionis, qui quantum est ex vi motivorum
L assen-

assentiendi non est omnino certus sed fallibilis, quâ ratione etiam si quis ex motivis moraliter certis sine formidine assentiatur, v. g. *quod Roma existat*, item si motiva in se incerta & tantum probabilia, pro veris & infallibilibus apprehendat, & ex ijs sine dubitatione assentiatur, tamen erit opinio. Secundo pro assensu, qui sequitur ex motivis probabilibus, cognitis ut talibus, quamvis ex alijs fortè motivis assensus ille sit certus & indubitatus. Tertiò pro solo assensu, qui in actu exercito ex vi apprehensionis motivorum fallibilium intellectum relinquit non plenè convictum, & determinatum sine certitudine etiam morali & existimatâ, adeoque cum formidine saltem virtuali oppositi, seu implicitâ existimatione rem posse se aliter habere. Si opinio primo & secundo modo sumatur, cum involvat vel certitudinem moralem, aut existimatam, vel etiam physicam seu metaphysicam ipsius actus, non videmus esse specialem repugnantiam, cur opinio & scientia non possint esse simul, sed minùs propriè vocatur opinio, cum actus tales non sint simpliciter ex parte subjecti opinativi & probabiles. Si autem tertio modo accipiatur.

Dicendum. *Opinionem & scientiam circa eandem omnino propositionem non posse simul esse in eodem intellectu.* Ita expressè Philos. 1. post. c. ult. ubi dicit: *opinionem & scientiam non aliter posse esse ejusdem quam possit esse verum & falsum.* Et addit deinde: *Ex his autem emergit fieri non posse, ut simul idem opinetur quisquam ac sciat.* Idem clarissimè *ibid. le. 44.* ostendit D. Th. qui post dictorum Aristot. verborum explicationem subjungit. *Sic ergo ex dictis manifestum est, quòd non contingit omnino simul idem scire & opinari, quia simul homo haberet existimationem, quòd res posset aliter se habere, & quòd non posset aliter se habere.* Eadem ferè habet q. 14. de verit. art. 9. ad 6. & 2. 2. q. 1. ad 4. Ratio assertionis continetur in prædictis verbis D. Th. ex Aristotele petitis. Et confirmatur. Idem intellectus sive respectu ejusdem actus, sive diversorum motivorum, non potest simul & semel esse certus & incertus, plenè determinatus & non plenè determinatus, evidens & inevidens, sicut idem aër, nec respectu diversorum luminum in eadem parte potest simul esse clarus & perfectè luminosus, & minùs luminosus, atqui dictos effectus formales & denominationes intellectui tribuunt scientia & opinio, ergo &c.

Ad authoritates contrarias rz. ex illis non plus probari, quàm quòd opinio primo vel secundo modo accepta possint esse cum scientia. quatenus scilicet fit quidem cognitio & assensus ex medio Dialectico, sed

con-

confirmatus per certitudinem motivorum scientificorum, ut patet ex ipsis verbis S. Do. & ijs, quæ postea cit. 3. p. q. 9. a. 3. ad 2. addit, & pulchrè ex Cajetano deducit Ioann. à S. Th. q. Log. 26. a. 5. Ad primam rationem dicimus, repugnantiam esse ex parte subjecti, quia assensus etiam ex motivis probabilibus causatus non potest tunc subjecto tribuere effectum certitudinis & fallibilitatis, cum adest actus simpliciter convincens & determinans. Ad alteram dicitur perfectum & imperfectum eatenus repugnare in eodem intellectu, quatenus in subjectum refundunt oppositos effectus formales, quales sunt esse certum & incertum, clarum & inevidentem &c.

Quæres, an saltem habitus scientiæ & opinionis de eodem objecto, vel habitus unius cum actu alterius possit simul consistere. R. Primò probabilius esse, habitus non posse esse simul naturaliter saltem in gradu intenso, quia sunt inclinationes ad actus oppositos, ut gravitas & levitas in eadem re simpliciter esse non possunt. R. 2. ex probabiliori, habitum scientiæ cum actu opinionis posse consistere, quod nullam videantur oppositionem habere, sicut gravitas potest consistere cum motu sursum ab extrinseco, adveniente rei gravi. Habitum tamen opinionis non consistere cum actu scientiæ demonstrativæ, respectu ejusdem objecti particularis, eò quòd hic perfectè convincat intellectum & generet habitum scientiæ.

Quærunt hic etiam plerique, an scientia cum fide divinâ possit consistere. In quâ quæstione, quæ non est propriè nostri fori, nos remittimus ad D. Th. 2. 2. q. 1. a. 5. ad 4. ubi negativam satis clarè determinat. Et hæc de scientijs & modis sciendi ad gloriam & laudem summi scientiarum Fontis DEI Opt. Max. & Matris sapientiæ ac omnium Cælitum, qui in æterno lumine lumen scientiarum hauriunt & vident, dicta sufficiant.

PARERGA PHYSICA.

1. Physica est una specie scientia.
2. Quòd detur materia prima in omni corpore naturali demonstrari potest.
3. Substantiam nullam creatam immediatè operativam esse, nondum demonstratum est.
4. Non est demonstrabile, quòd dato vacuo, motus in eo fieri non possit: benè tamen demonstratur, saltem à posteriori, vacuum repugnare naturæ.
5. Continuum non componi ex meris indivisibilibus, tam physicè, quàm mathematicè demonstrari potest.
6. Benè demonstratur, primum Motorem ubique esse ex eo, quòd movens & motum debeant esse simul.

PROBLEMATATA MISCELLANEA.

I.

Cur Sal, ignis, sulphur, alœ, balsamum & myrrha contra putrefactionem & corruptionem defendant?

Vires putredini & corruptioni contrarias his inesse negari non potest: sed non omnia valent pro omnibus. Sale pingua & carnes conservantur. Sulphur prodest liquidis, ut vino. Ignis ad purgandam à putrefactione aërem & pestiferas exhalationes consumendas conducit. Ex alœ, balsamo & myrrha Mumiam Ægyptiam, quâ cadavera mortuorum conservabant, factam fuisse scribunt. Rationem bonam esse putamus, quòd hæc omnia vim habeant calefactivam simul & exsiccativam.

II.

Quomodo aranearum & muscarum corpora in electris concreta durent incorrupta?

Hoc fieri asserit Verulam. *experim.* 100. sed quæ ratio? an quia etiam viventia violentâ corruptione lapidescunt? sic scribit Albert. M. lib. 1. de reb. metal. in mari Danico prope Lubecam arboris ramum inventum cum nido & pullis avium, qui cum ijs in rubrum lapidem degenerarat.

Sic

Problemata Miscellanea.

Sic etiam araneas vitro inclusas in lapidem abiisse dicunt. An verò ubi aër excluditur & corpus ambiens est omnino heterogeneousum, non potest fieri corruptio? Ita existimamus, quia ubi dispositiones ad transmutationem in aliud non adsunt, corruptioni locus non est, quoniam nihil naturaliter redit in nihilum.

III.

An hominibus, qui bicipiti figurâ nascuntur, una vel duplex tribuenda anima?

Visi sunt quidam duplici capite simul & pectore, alii solùm duplici capite, uno pectore. Eos autem, qui duplici sunt corde nunquam unius capitis esse posse, scribit Franc. Piccol. De prioribus communiter fertur iudicium, duos homines esse, duplicique animâ monstrosùm hoc corpus informari. Sed quid de posteriori genere? ex corde hominis unitatem æstimandam credimus, unde ex uno pectore, unoque corde unum hominem dicemus; quantumvis bicipitem.

IV.

Quomodo motu locali incallescant corpora?

In viventibus quidem ratio in promptu est: in quibus per motum poris dilatatis, spiritus vitales commoti, unâ cum calidiori sanguine ad exteriora trahuntur. Sed quid in inanimatis & in ipso aëre? An virtualis quidam calor corporibus huiusmodi inest motu excitandus? an ex rarefactione vel distractione partium in corporibus etiam solidis calor oritur? Hoc defendi posse videtur.

V.

An & cur vas in humili loco plus liquoris capiat, quàm in altiori?

Affirmant Mathematici, Archimedes, Clavius & alij. Sed nunquid ex Aristot. ratio ostendi potest? Hic *l. 2. de cæl. t. 31*, demonstrat, aquæ superficiem (de alijs liquoribus idem est) esse rotundam & concentrari centro terræ. Proinde cum loca altiora à centro sint remotiora, & remotiora faciant majorem circulum, fiet, quod in humili loco magis in tumorem liquor atturgat, quia superficies ejus facit majus segmentum circuli: plus ergo intrabit liquoris.

VI.

An in monte plures arbores locum habeant, quàm in planitie, idem spatium, quod mons occupat habente?

Problemata Miscellanea.

Major est superficies montis undique collecta, quam superficies plani, quod mons occupat, ut patet. At arborum radices non ad centrum montis, sed globi terræ perpendiculariter succrescunt. Si ergo ab omni arboris radice linea ducatur ad centrum, eadem per planitiem quoque ducetur, & sic tot possunt lineæ radicum esse in planitie, quot in monte. Verum physicè rem æstimando attenditur, quod in circulo remotiori una linea minùs impediatur alteram, quàm in propinquo. Imò radices quæ se impedirent in plano, non se impediunt in declivi, quia non ad centrum terræ usque radicantur, sic itaque in monte plures poterunt esse arbores.

VII.

Cur antenna velorum & vela altiùs malo affixa, in mari velociùs movent navim?

An fortè quia venti liberiùs in alto volant? an quia, ut tradit Philof. in qq. *Mechan.* q. 6. quo remotior est virtus moventis à centro eò faciliùs movet, ut ex eadem ratione lapis è fundâ meliùs jacitur quàm manu, lignum ad genua faciliùs frangitur, cùm in extremitatibus flectitur, Cui rationi subscribimus.

VIII.

Quomodo dies Critici agris & anni Climacterici sive Enneatici senibus periculosi?

In his mutationes plerumque fieri majores sentiunt Medici. Maxime annus 63. minatur senibus, qui simul est Climactericus per multiplicationem septenarij, & Enneaticus ex novenarij multiplicatione. An ergo illud adscribendum numero? Censent sic aliqui: præsertim quia mirabilis est novenarius, qui multiplicatus semper præsentat seipsum: ut in 18. unum & 8. in 27. 2. & 7. & sic deinceps, simul sumpta faciunt 9. Verum aliter Physici boni. Cælestibus influentijs non quidem tota, sed magna causa attribui potest. Lunæ dies Saturno anni rectè tribuuntur.

IX.

Cur vir bonus ab Aristot. dicitur Tetragonos?

An quia figura quadrangularis alijs perfectior? ac præfertur circulari. An quia Tetragonon symbolum constantiæ & firmitudinis? Ita scilicet: nemo bonus, nisi constans in bono, in omni etiam eventu: uti quadrũ quocunque cadit, sibi constat. Pulchrè Lipsius in Ep. misc. *Maximum indicium est mala mentis fluctuatio, & inter simulationem virtutum, a-*
morem.

Problemata Miscellanea.

*moremque vitiorum assidua jactatio, Profice igitur & ante omnia hoc cura,
ut Constes Tibi.*

X.

Virum status virtutis in homine similis 4. anni temporibus?

Anne hyems est: quia dura videtur & aspera virtus? vel quia laudatur & alget? An ver, quia etiam nobilitatem ornat flore decoris & fertis ejus nec rosæ nec lilia defunt? An æstas, quia uberem utilitatis segetem & messem fert? An autumnus quia dulces gloriæ & honoris fructus producit, qui etiam æternitati servati valebunt? An demum est hæc omnia: vel quia cuncta bona præstat, vel quia vix in eodem statu permanet: nam nec sapiens semper eodem pede.

XI.

*An scientia humana magis nocturna, quàm diurna luci
comparetur?*

Ita videtur: vel quia omnem ignorantia caliginem nostræ scientiæ fugare nesciunt: vel quasi scintillæ tantum sunt divinæ lucis: vel quia non uno sed multiplici lumine fulgent: vel quia nocturnâ lampade gaudent.

XII.

Verum virtuti adscribendum sit, velle omnia scire?

Videtur quod sic; quia, ut ait Philos. in *Met.* Omnes homines naturâ scire desiderant. Neque hoc magis quàm illud, ergo omnia, quæ autem secundum naturam fiunt, benè fiunt. Verum, ut in omnibus, ita hic modus esse debet, ne quis ab Æsopo etiam irrideatur: Quæ igitur pro conditione status conveniunt, & eo modo quo licet & fieri potest, velle scire virtus est.

DEUS scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes, 1. Reg. 3.

Mezger, Joseph,

Considerationes Philosophicae De Scientiis Et Modis Sciendi In Communi

Salisbvrge 1664

4 Diss. 3402,21

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10963610-3

VD17 12:179178H